

România literară

Apare săptămânal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:

● Fundația România literară

Director general

Nicolae Manolescu

● Ion Rațiu

22 - 28 Iunie 1994

(Anul XXVII)

24

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

MATEI CĂLINESCU

(pag. 11, 12-13)

O carte în discuție

- Cronici de Gabriel Dimisianu,
Ioana Pârvulescu, Geo Șerban,
Radu G. Țeposu -

(pag. 4 - 5)

MATEI
CĂLINESCU
ION
VIANU
AMINTIRI
IN
DIALOG

Cum moare marxismul?

(pag. 3, 11)

Mateiu I.
Caragiale
în postumitate

(pag. 14)

Visul pistolarului în carantină

(pag. 18)

Izgoniți din
paradisul cărții

(pag. 4)

GARCÍA
MÁRQUEZ
E FOARTE VIU!

(pag. 22)

BIGUDIUL MIORITIC

(pag. 2)

Despre propagandă

IN CĂRȚILE lui Albert Speer și Hugh Trevor-Roper despre Germania hitleristă, există două remarcabile portrete ale lui Joseph Goebbels, creierul propagandei naziste. Cel doi autori, unul arhitect de meserie, aflat chiar în anturajul lui Hitler, ministru pentru armament și producția de război, celălalt, ofițer britanic de informații, însărcinat să afle în ce împrejurări a murit dictatorul, par deopotrivă frapați de figura ștearsă a personajului care dădea naștere sloganelor naziste. Goebbels nu e un personaj unic. Toate regimurile „ideologice”, fasciste sau comuniste, cunosc acest tip al cărui rol fundamental este, așa zicând, să întretină moralul unei populații greu încercate în existența ei cotidiană. Ca dirijori ai orchestrelor culturale (redușă la o formă de propagandă), Goebbelsii verzi sau roșii transferă zi de zi, ceas de ceas și în proporție de masă (citatul este din Lenin) problemele concrete ale vieții oamenilor în domeniul ideologiei sociale (citat din Marx). Se înțelege de ce nici un regim de acest fel nu se poate dispensa de un propagandist șef. Trevor-Roper îl compară pe Goebbels cu ceilalți lideri nazisti. Göring era un „mare vizir”, un „maharajah” clinic și hedonist, care se complăcea într-un decor de „luxurle române”. Bormann era un funcționar fără imaginație, răbdător și amoral. Himmler era „marele inchiștor”, folosind ideologia nazistă ca o „armă politică” și considerând că „fiecărei lotă a ei este adevărul arian pur”. Goebbels era „singurul intelectual din partidul nazist”, latin ca spirit, dovedind o suplețe a minții pe care niciunul dintre teutonii săi colegi n-o poseda, pe scurt, un om inteligent și integru (ceea ce nu se poate spune despre ceilalți) care „n-a folosit niciodată mecanismele terorii sau ale opresiunii”, căci el dorea să fie, mai presus de orice, convingător.

Vreau să spun că pe noi toți, care am trăit în regimuri totalitare, ocupându-ne cu idelle, arta sau cultura, tipul incarnat de Goebbels ne-a obsedat mai mult decât oricare altul. Am evocat cindva, chiar în această pagină, pe cel cițiva responsabil cu propaganda și din România și din alte țări comuniste, arătând care a fost rostul lor. Nu la acesta vreau să revin. Propaganda mi se pare a fi însă lucrul cel mai misterios pe care nazismul și comunismul l-au creat. Nu toroarea, lagărele sau execuțiile: acestea sînt lucruri relativ simple, știute din întreaga istorie a umanității, și care nu ne stîmesc interesul decât prin cruzime sau aberanță. Doar propaganda, care, după părerea mea, trebuie să le stea alături în arsenalul totalitar, ne frapază printr-o latură misterioasă.

Esența propagandei naziste și comuniste este o formă radicală de minciună. Relau, după Trevor-Roper, „principiile” pe care și-a clădit Goebbels propaganda și care sînt arhetipale pentru toate celelalte din regimurile cu pricina. „A creat - scrie Trevor-Roper despre Goebbels - un sistem de propagandă denumit (culmea ironiei) *luminarea poporului*, care îl convingea pe oameni că negrul este alb”. „Meritul teribil” al acesteia consta în faptul de a „crea întotdeauna false speranțe oamenilor”.

Să reflectăm asupra sensului afirmațiilor. Propaganda totalitară este o manipulare conștientă a poporului, disprețuit în fond ca o masă naivă. Fundamentul manipulării constă în specularea speranței. Trec peste ceea ce este moralmente odios în propagandă, ca să subliniez că n-a fost inventat pînă azi nimic mai eficient, cînd se urmărește aservirea intelectuală a unui popor întreg și a fiecărui individ în parte, decât această speculă. Întrebarea e dublă: de ce tocmai speranța reprezintă slăbiciunea principală pe care propagandistii mizează? și de ce efectele aservirii nu încetează de obicei atunci cînd încetează propaganda? Răspunsul e la îndemînă pentru prima întrebare. E mai complicat pentru cea de a doua. Dar tocmai supraviețuirea efectelor propagandistice dincolo de limitele unui anumit regim mi se pare alarmantă. Constatăm astăzi urmările propagandei de ieri. Cum și cînd îi se va pune capăt? Și, mai ales, ce îi se poate opune? Adevărul? Ar fi simplu, dacă sechelele minciunii n-ar face aproape imposibilă încrederea în adevăr. O altă minciună, o altă propagandă? Ar fi clinic și iresponsabil, căci nu ne-ar conduce la libertatea conștiinței și la democrație, ci probabil tot la totalitarism. Cum se numește sistemul de educație opus propagandei?

Vol încerca să răspund în alt articol.

CONTRAFORT

de Mircea
Mihăieș

Bigudiul mioritic

PE lângă atâtea enigme ale omenirii, noi, românii, avem de descifrat o șaradă care ne aparține în exclusivitate nouă, geto-dacilor romanizați. Ea nu se referă la vreo misterioasă inscripție din adâncurile peșterilor, la impenetrabile construcții multi-milenare ori tainice mesaje sosite din necunoscut. Și nici la arhivele Securității ori la uitatele conturi ale lui Ceaușescu. Nici măcar la invizibili teroriști ori la felul în care clica iliesciană luptă din răzputeri să ne înglobeze în datorii pe care ei le fac și noi le plătim.

Misterul cel mai de nepătruns al românilor constă în imposibilul răspuns la întrebarea: de ce ne pasă nouă atât de mult de trecutul nostru și nu dăm doi bani pe ce ni se întâmplă chiar în această clipă? De ce suferim pînă la lacrimi că a trebuit să plătim tribut turcilor, dar nici nu tresărim cînd diverșii ceaușești și iliești ne amănescă viitorul, pentru ca azi să le fie lor bine? Uitam că tributul dat turcilor era echivalentul unei taxe în schimbul căreia eram protejați de alți posibili invadatori. Că el a degenerat într-o formulă de dobîndire a demnităților și a funcțiilor de stat e vina nu numai a turcilor, dar și a noastră. În ce mă privește, deplîng nu influența istorică a turcilor asupra noastră, ci înfrurirea lor actuală. Acum, departe de a fi un factor civilizator (așa cum au fost, vreme de secole, spre uluiala multora dintre noi), ei își motivează retrospectiv faima de stricători de moravuri și producători de murdărie.

Cum să nu fi șocat cînd pașnicul cetățean de azi e în stare să se zguduie de plîns la drama lui Avram Iancu și a lui Bălcescu, dar te privește disprețuitor cînd îți amintești de zecile de mii de eroi uciși în închisorile comuniste, în chiar timpul vieții noastre. Cu glanda discernămintului atrofiată, nu sîntem în stare să facem distincția între dușmanul dinăuntru și dușmanul dinafară. S-au comportat mai oribil cu poporul român funcționarii imperiali decît au făcut-o funcționarii din Securitatea română și din Partidul Comunist Român? Au fost mai cruzi temnicerii care îi păzeau pe Văc, lângă Pesta, pe românul Ioan Slavici decît românii care l-au exterminat la Aiud pe Mircea Vulcănescu? Sau decît bestiiile cu chip uman care la Pitești, la Gherla, la Sighet îi măcelăreau pe cei de-același sânge cu ei?

Să nu ne amăgim: nu e vorba de simple accidente. E vorba, din păcate, de un stil de existență. În România lui Dej și Ceaușescu, orice individ care părăsea țara era imediat catalogat drept trădător de neam și asasin, oricît s-ar fi comportat el de pașnic pe vremea cît se afla acasă. Ungurii n-au ezitat, în schimb, să și-i anexeze (și să-i folosească în interesul țării) pînă și pe cei mai nefmlnziți anticomuniști, inclusiv pe aceia care fi atacaseră cu arma în mînă pe

bolșevicii de la putere. Din păcate, noi ne dovedim perpetuu incapabili să ne vedem interesele prezente și, mai ales, pe cele de viitor. Ne mulțumește contemplarea mofluz-viaștoare a trecutului, pe care îl modelăm în funcție de ceea ce am fi putut fi dar, vai, n-am fost.

E suficient să te întrebă dacă mării noștri voievozi erau atît de sfinți și invincibili pe cît ne dăscălește limba de lemn a manualelor de istorie și ești taxat instantaneu de trădător, ne-român și denigrator plătit al ființei naționale. Dimpotrivă, oricîte documente ale trădării patriei de către cei aflați acum la conducerea țării ai aduce, ești tratat cu filozofică indiferență și un calm menit să-ți arate propria nimicnicie și incapacitatea de a pricepe mersul, adevăratul mers al lucrurilor. Și ce dacă regimul Iliescu pîndește un moment de neatenție pentru a ne zvîrli iarăși în brațele rușilor? Noi, românii, ne vom refugia în doina de jale cîntată la caval, în reveriile cu Crăișorul munților și elucubrațiile cu Zalmoxis, urmașul lui Pitagora (sau invers). Ce importanță are, la scara istoriei, că Theodoru și Văcăroiu ne-au lăsat fără flotă? Ce nevoie avem noi de corăbii, cînd sufletul nostru e modelat pe bigudiul mioritic deal-val? Nu e mai bine ca marea, exclusă din zestrea noastră de cuvinte intraductibile, să rămîne, ca la Bădia Mihai, un etern dor al românului?

Aici, la porțile Orientului, are trecere doar vinul vechi, chimirul strămoșesc și bundița roasă de molii. Tot ce ne poate racorda la contemporaneitatea multiformă e un atac banditec la reduta codului genetic național. Noi vrem să fim așa cum au fost bunicii și străbunicii noștri: oșteni invincibili și ctitori neobosiți de monastiri. E drept că n-am zis nici pls cînd s-au dărîmat, sub ochii noștri, biserică și monumente unice, dar nu răbdăm să ni se spună că bisericuțele noastre de lemn (splendide, de altfel) nu au măreția, opulența, splendrea pompoaselor catedrale gotice ale Occidentului.

În fond, problema se află în cu totul altă parte. Apînirea privirii spre trecut e o formă a conservării iluziilor despre noi înșine. Am împrumutat, la nivel macro-social, ceva din mentalitatea omului de la țară. Acesta petrece un an și jumătate la armată, iar pînă la adînc bătrînețe nu face decît să-și amintească de vitejiile, primejdiile și situațiile excepționale prin care a trecut cu glorie. N-am fost niciodată din cale-afară de obsedați de destinul nostru - adică de proiecția înaintea, în viitor -, însă ne-am arătat neîntrețuți în a ne conserva iluziile despre un trecut pe care l-am descris mereu în termeni mitici. Mamele, bunicele, stră-străbunicele noastre au fost întotdeauna modele de virtute și au purtat impecabile șorțuri cu motive naționale. Tații noștri complexau, prin solemnitate, distincție și demnitate statuile megalitice. Se poate să fi fost și așa. Dar atunci, de ce sîntem astăzi, Doamne, atît de văcari, de funari, de vadimi, de gavri, de păunești, de cozmînci, de hrebenciuci, de dumitraști, de marțieni, de verdeți, de solcani și de suieni?

Anunțăm pe cititorii noștri că pot încheia abonamente pentru „România literară” la toate oficiile poștale din țară, conform notei RODIPET nr. 1299 din 19.11.1993 emisă în completarea Catalogului publicațiilor.

MIC DICȚIONAR

de Mihai
Zamfir

COMEMORARE. Comemorarea debarcării Aliaților în Normandia a depășit tot ceea ce se putea imagina în materie de festivități: aducerea în Europa a mii de foști combatanți, zece capete încoronate și șefi de stat întruși cu prilejul evenimentului, reconstituiri spectaculoase de bătălii, refacerea pînă la detaliu a „zilei celei mai lungi” - totul cu acoperire TV integrală. Tot ce avusese o vagă legătură cu ziua Z și reușise să supraviețuiască unei jumătăți de secol a fost adus sub lumina rampei. Pentru glorificarea sacrificiului în numele libertății, pentru spectacolul 6 iunie 1944 - 6 iunie 1994, s-au cheltuit miliarde de dolari.

Acești bani aruncați fără profit vizibil pot părea un abuz în ochii economistului riguros ori în cei ai locuitorului dintr-o țară din Est, preocupat de supraviețuirea zilnică. Dar, în realitate, nu-i nici un abuz. Sub forma comemorării fastuoase, se restituie o mică parte din recunoștința pe care toți o datorăm acelor soldați secerăți de gloanțe pe plajele Normandiei în zorii zilei de 6 iunie 1944: fără libertatea cucerită de ei, nici una dintre realizările Europei postbelice n-ar fi fost posibilă.

Ceea ce te poate însă consterna cu adevărat este tăcerea rușilor față de propriii lor eroi. Bătălia de la Stalingrad a fost la fel de sîngeroasă și de hotărîtoare pentru soarta războiului ca și cea din Normandia, totuși, nici urmă de comemorare ori fast: la începutul anului 1993, semicentenarul Stalingradului a trecut neobservat. Guvernul rus n-a crezut că merită să arunce banii pentru amintirea unor tineri fără nume, morți și îngropați acum o jumătate de veac.

Un comentator superficial ar invoca imediat prosperitatea țărilor occidentale în raport cu starea catastrofală a economiei rusești. Cînd finanțele unei țări au atins punctul zero, cum să-ți mai permiți sărbătoriri costisitoare? Ar fi reconfortant ca aceasta să reprezinte explicația, dar din păcate nu-i așa. Fastul comemorării lui 6 iunie 1944 și ujtarea totală a Stalingradului din 1943 relevă două moduri opuse de apreciere a vieții umane. În timp ce autoritățile americane, canadiene, britanice ori franceze au mers pe urmele fiecărui supraviețuitor ori rudă de supraviețuitor al bătăliei, cheltuind timp, energie și bani pentru readucerea lui la lumină, rușii nu mai au, probabil, nici măcar listele soldaților căzuți la Stalingrad. În timp ce anglo-americanii atacau pozițiile germane după o pregătire intensă de artilerie și cu maximum de precauții, comandanții sovietici obligau unități întregi să traverseze cîmpuri puternic minate pentru a deschide drumul tancurilor. În timp ce soldatul american lupta știind perfect care-i sînt drepturile, soldatul sovietic se temea în mod egal de glonțul german și de posibilitatea de a fi trimis într-un lagăr siberian de concentrare, pe cine știe ce motiv.

Contra nemților, în Vest, a luptat o armată în care fiecare soldat era considerat un potențial erou și tratat ca atare; contra nemților, în Est, a luptat o armată în care conta doar cantitatea, iar pierderile erau contabilizate cu sutele de mii, fără reținerea nici unui nume individual. Să ne mai mirăm că, după război, s-au instaurat în Europa două lumi diferite - oglinzi fidele ale armatelor care au ocupat-o?

Iar astăzi constatăm cu tristețe că - trecută o jumătate de secol - nici măcar morții pentru aceeași cauză nu sînt egali între ei.

POST-RESTANT

de Constanța
Buzea

Sînt un X... Atît! Poate că scriu „extrem de lung” și „destul de prost”... Nu știu... De fapt, eu știu ceva... și culmea - o strig în gura-mare... Fiecare e liber să-și dea cu părerea... Așa am ajuns să aud: „Cine a scris asta? Tu? E foarte prost...” Am mințit... Era, întimplător, Pasternak... „Cine a scris asta? Aaa... Pasternak, foarte frumos... Aia cu premiul Nobel... Da, se vede...” Iarăși am mințit... Eram, întimplător, eu... Nu am nici un comentariu... Ca la Descartes, indubitabilă rămîne îndoiala. V-am reprodus întocmai textul ce însoțește poezia nesemnate, respectându-vă punctuația, imaginându-mi în fel și chip restul pauzelor și ghilimelelor și îndoindu-mă cu măsură că dialogul sugerat a fost vreodată real. Este în același timp interesant, inuș și riscant să vrei să dezlegi misterele și să pricepi interesele necunoscutului care îți scrie. Nu ai niciodată siguranța că el te cunoaște sau îl interesează ce și cît poți, nu are decît o uluitoare speranță că îi vei recunoaște meritele și îi vei face dreptate ta, în sfârșit. Stai în cumpănă, amâni și uneori nu prea știi cum să te miști în peșnițata spațiului, ca să nu-l atingi, să nu-l doară, să nu-i ignori susceptibilitățile. Eu sper, stimate domnule X, că aveți un nume propriu frumos și că în curînd veți decide să mi-l faceți cunoscut. M-am gândit, bineînțeles, dacă poezia trimisă vă aparține într-adevăr, dar fiind jocul sugerat în scrisoare și pe care îl încercați probabil și pe pielea mea,

rezervându-vă un atît de trist, în fond, fel de a vă amuza. Știu și eu? Pasternak, nu! Dar un oarece dămf Mălăncioiu se simte mai ales în poezia rimată. Cele lungi, în vers liber și filiforme sunt demonstrații lirice aproape fără cusur, scrise bine, neplicticoase. Nu știu dacă ați publicat vreodată, nu știu ce vîrstă aveți, nu știu cu ce vă ocupați în viața de toate zilele. Ca să vă înțeleg mai bine și să-mi închipui că vă pot și ajuta cu un sfat, ar fi bine să jucați cu cărțile pe față. Aveți obsesii serioase și le tratați cu atenția cu care și eu le-aș trata. *Invitație pentru ieșirea din confuzie* este un titlu neinspirat. Poemul însă e bun, chiar dacă puțin naiv. *Eliberarea lui Sisif* bate spre excelent. *Pădurea arsă și Discuții despre o boală* sunt copleșitoare, fiecare în felul său. Urmează *Clipă de viață*. Sub acest titlu banal poemul își face lucrul său cinstit. În fine, *Fântăna de lângă pămîntul nisipos* este poate lucrul cel mai bun pe care l-am citit în ultimul timp la post-restant. În vremuri mai puțin sărace, cu 50 de poeme de calibrul acestora, s-ar fi putut alcătui o carte care ar fi avut neîndoiește un bun ecou.

România literară

Editată de către:
● Fundația „România literară”
director general Nicolae Manolescu;
● Ion Rațiu;
● cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Mihai Grecu, Anca Fireșcu (secretari de redacție), Ruxandra Dinu, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu, Mircea Dobrovicescu (corectură), Victor Ciupulgia (fotoreporter).

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Nicoleta Isaida (secretariat), Maria Micu (curier).

Tehnoredactare computerizată: Anca Fireșcu, Corina Miță.

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München).

Tehnoredactarea computerizată și tipărirea realizate la „PROGRESUL ROMÂNESC” S.A., CALEA PLEVNEI 114.

Cum moare marxismul?

INDISCUTABIL, marxismului i-a sunat Icesul „stingerii universale”. Dispariția sa îmbracă însă forme diferite. Uneori preferă formula *mourir en beauté*, devenind, oricât de incredibil ar părea, joc estetic, ficțiune ce se răsfață. Tendința prin excelență utilitară, se neagă pe sine, naufragiind în gratuitate, într-un soi de „joc cu mărgelile de sticlă”. „Marxismul, la ora actuală, în catedrele americane, ne relatează Virgil Nemoianu, este aproape ca un fel de turn de fildeș. Ceva extrem de sofisticat, de complicat, de rafinat, seamănă foarte tare cu estetismul de la sfârșitul secolului XIX, fin, jucat, și care n-are absolut nici un fel de legătură cu realitatea, așa cum se desfășoară ea”. Ciudat, neașteptat, pe cât de viclean final! Dar ceea ce se petrece pe sol american, n-are nici o legătură cu ceea ce se întâmplă la noi. În România, ca și, de altminteri, în alte țări ale Estului, marxismul n-are tăria de a „muri frumos”. Nu se hotărăște a se retrage în literatură. Alungind fantasma gratuității, preferă a juca încă o dată pe cartea pragmatismului. Se cramponează de pozițiile sale, dacă nu de cele propriu-zis ideologice (care nu sînt nici ele complet abandonate), măcar de mentalități și reflexe, de structuri și instituții. Și, mai cu seamă, persistă prin oamenii săi, care săvîrșesc, sub ochii noștri, o dublă manevră: își creează o putere economică (de tip capitalist) și își recuceresc puterea politic-administrativă (în buna tradiție a monopolului ce le era asigurat în cadrul „socialismului real”). Speră a supraviețui prin acest hibrid care e „perioada de tranziție”. Și chiar a propăși, ajungînd „mai mult decît ceea ce am fost”. Pentru a fi siguri de succes, își recrutează o nouă clientelă din rîndul oportuniștilor *in spe* (fără cazier colaboraționist) și nu ezită a afișa un naționalism xenofob la culme, fascizant, ai cărui fermenți paroxistici îi suplinesc lipsa de vlagă. Combinația rebarbativă a comunismului național a fost experimentată încă sub Ceaușescu. Dezaxarea unui atare comportament bate la ochi, chiar din punctul de vedere, acceptat ca „normalitate”, al fiecăruia din cele două extreme. N-am putea vorbi oare de un comunism drogat?

Că ne aflăm în fața agoniei marxismului, nu încapem îndoială. Întrebarea care se pune este cît va dura aceasta și ce primejdii conține. Nu dorim a face predicții. E necesară însă o analiză a prezentului, care să ne ofere o cunoaștere corectă a acestuia, răspunzînd atît unui imperativ intelectual, cît și unuia moral. Căci pentru „morală integrală”, scria Ortega y Gasset, „înțelegerea este o datorie clară și elementară”. Numai în baza unui asemenea examen obiectiv al fenomenelor, ținînd pasul cu derularea lor, ne putem da seama de răspunderile istorice (adjectivul ni se pare pertinent) ce revin fiecărei părți: de-o parte „noua clasă”, revizuită și revigorată, după un explicabil șoc revoluționar, de alta restul societății, chiar dacă în bună măsură încă o societate timorată, inhibată, manipulată prin prghiile ideologice, mai mult ori mai puțin disimulate chiar în interiorul mașinării psihice, devenite reflexe condiționate. „Noua clasă” se va menține atîta timp cît nu va avea loc un proces al comunismului complet și eficace, adică urmat de sancțiuni. Sancțiuni de ordin penal, cînd se vor dovedi fapte de o gravitate deosebită, și de ordin etic, în fața unei vinovății difuze, implicînd și într-un caz și în altul scoaterea din circuitul funcțiilor de conducere și al altor avantaje a invidizilor compromiși. Cînd am propus un proces Nürnberg în sfera culturii, pe care o cunosc mai bine, am avut în vedere tocmai o asemenea asanare. O componentă a asanării obștești. Propunerea a fost întâmpinată cu ridicări din umeri sceptice, care, desigur, n-au contracarat vacarmul de proteste și insulte pornit din mediul celor vizați. În locul unei masive coalizări în sprijinul unui act de justiție fundamental, care să despartă o epocă de alta precum un hotar expiator, au răzbit, aidoma unor miasme ale neaerisirii, o indiferență și o abulie cvasigenerale. Spre surpriza mea, n-am găsit înțelegerea pe care contam fiindcă mi se părea firească. Asupra trecutului a fost trasă repede o perdea precum peste o debara plină de lucruri vechi, care nu se cuvin văzute. Și mîinile care au tras-o n-au fost numai ale vinovaților. Oameni de nădejde și-au întors deseori capul în altă parte ori și-au coborît privirea, stînjeniți.

Ce semnificație are această stînjnire? N-aș dori să ocolesc realitatea dezagreabilă și-mi voi înscrie părerea cu franchețe: una de favorizare a fărădelegii. Văzînd că nu sînt urmăriți, că nu li se

cere socoteală pentru ceea ce au făcut, nomenclaturii, torționarii, oportuniștii, profitorii de toate spețele nu doar că au răsuflet ușurați, dar și-au văzut confirmate, fie și indirect, pornirile. Au cutezat a le altoi cu noi mlădițe de arivism, de „autodepășire”. Au perceput pasivitatea celor „buni” drept o lumină verde. Și-au văzut înainte de treabă. S-a produs astfel un fapt bizar. Admițînd teoretic, exclusiv teoretic, că reprezentanții regimului totalitar poartă o responsabilitate pentru felurile lor orori, intelectualii liberali – o apreciază parte a lor – nu și-au asumat nici o responsabilitate. N-au conștientizat faptul (ori, vai, l-au ocolit cu bună știință) că o vinovăție nepedepsită se constituie într-un pericol potențial. Că apatia, îngăduința, amnezia, atitudinea de „lasă-mă să te las” includ o dezertune ce amplifică, prin asociere, pericolul în cauză. Că moliciunea în fața răului poate fi egală cu o cruzime. S-au spălat pe mîini, conform clasicului exemplu. Pierderea nu este doar a conștiinței lor, ci a obștei românești, care suferă urmările unei neimplicări, la rîndul său, culpabile.

CĂ lucrurile stau astfel, ne-o confirmă evoluția evenimentelor. Restaurația a căpătat un ritm și o amploare atît de grăitoare, încît poate fi socotită drept capul de afiș al spectacolului istoriei noastre postdecembriste. Extremiștii au pătruns în parlament, reprezintă țara în afara granițelor, iar înăuntru lor ne cheamă la ordine prin mijlocirea discursului celui mai puțin urban cu putință. Răfuiala lor cu adversarii este atît de abjectă, încît ar putea fi comparată cu situația de decădere a insulei Corfu, care, în antichitate, deși, la un moment dat, și-a redobîndit libertatea, nu și-a mai putut-o folosi, generînd proverbial injurios: „Corcira (vechii ei nume) este liberă: fă-ți nevoile unde vrei”. Nenumărate alte personaje notorii ale colaboraționalismului și fripturismului ceaușist s-au așezat la festinul noii puteri. Cred că dacă s-ar face o statistică în legătură cu trecutul indivizilor ce ocupă funcții de decizie la nivel central și local, rezultatul ar fi coșmarec. Desigur, în temeiul țelurilor lor carieriste, al apucăturilor lor incurabile, ipochimenii cu pricina nu-i îngăduie pe cei cu altă opinie. Nu o dată, pe o arie largă, de la cultură pînă la conducerea băncilor, s-a înregistrat efectul asfixiant al climatului neocomunist. Se manifestă curent o contraselecție, o eliminare aberantă a competențelor și caracterelor, acțiune ce caracterizează un conservatorism grotesc, ce-și taie craca de sub picioare. Democrația este înțeleasă ca o lărgire a funcției represive. Ceea ce sub dictatură se producea în cadrele restrînse ale „conducerii superioare”, este acum la îndemîna samavolnicelor inițiative pluraliste. Defel întimplător, impasul Basarabiei are loc în cadrele repelierii politice tot mai accentuate. Încăpută pe mîna nomenclaturiiștilor de la Chișinău, susținuți de nomenclaturiiștii de la București, în mod deosebit de aripa lor extremistă, nefericita provincie dintre Prut și Nistru trăiește o dramatică prăbușire în trecut. Sub constelația nefastă a unor atari împrejurări, nici nu se putea altminteri. Logica răului e consecventă cu sine. Neocomunismul înseamnă resovietizare, iar aceasta duce la jugularea conștiinței etnice. În ciuda tiradelor lor naționaliste, capii național-comunismului nostru, prin însuși tiparul lor mental de sorginte comunistă, nu puteau conduce decît la românofobie. Destinul oricărei trădări e de-a cădea în propriul său abis. Nici relația cu Europa nu s-a putut menține pe făgașul normal. Chiar dacă impregnat, din pricini de conjunctură, cu motive naționaliste, comunismul nu poate acționa (măcar în virtutea internaționalismului său rezidual, anarhic-despotic) decît împotriva intereselor naționale, înțelese într-un fel rezonabil, private în perspectivă. Mult trîmbițata noastră integrare continentală n-a depășit alura unei campanii ideologice, dintre cele lansate periodic de către cîrmuirea totalitară, cu rosturi demagogice. Frumoasele declarații de intenții s-au spart aidoma unor baloane fragile. Au avut grijă neocomuniștii să ne compromită în ochii țărilor civilizate. Neomițînd nici un mijloc, de la mineriade la antisemitism și de la agresarea opoziției la cultivarea disensiunilor cu maghiarii, au dat frîu liber instinctului lor izolaționist, barbariei lor funciare, staliniste. Astfel, în mod paradoxal, istericele lor explozii patriotarde și-au revelat

adevărata față, care e, de asemenea, românofobia, trăsătură comună a nomenclaturiiștilor noștri și a activiștilor de la Chișinău, gen Snegur și Moțpan.

CE-AU de spus, în fața acestor dramatice creații, îngăduitorii, amabili, pasivii noștri intelectuali? Evident, și în această categorie există stratificări. Dînd la o parte pe cei ce n-au fost și nu sînt decît simple megafoane ale comunismului, așadar obiecte propagandistice iar nu oameni, deci făpturi cu un minim liber arbitru și cu o minimă demnitate, putem poposi în fața „apoliticilor”. Aceștia simulează o punere în paranteză a contingentului, care nu poate a nu antrena și o punere în paranteză a moralei. Ideologizarea lor e mediată, „prin delegație”. Pretind a privi departe în zări, într-un viitor pur estetic. Cu titlu de amuzament, ne permitem a reproduce un portret îndeajuns de fidel al unui autor băstinaș, „apolitic”, citînd următoarele rînduri ale lui Raymond Aron (cu rugămîntea către cititor de a înlocui numele lui Sartre cu al... altcuiva): „Ca persoană, Sartre înfrunchează tot ceea ce respinge Soljenițin: negarea regulilor morale, refuzul distincției imemorale între bine și rău, sacrificarea oamenilor și justificarea crimelor în numele unui viitor nedefinit (în toate sensurile acestui adjectiv), pe scurt, ticăloșia prin ideologia-ticăloșie, care îmbracă, în cazul lui Sartre, o formă pură, ticăloșia prin delegație, pentru că el nu omoară pe nimeni, pentru că nu ar face rău nici unei muște și nu ia parte la istorie decît cu pana”. (În treacăt fie spus, francezii sînt, de la Raymond Aron la Bernard-Henri Lévy și de la Alain Besançon la André Glucksmann, mult mai necruțători decît ai noștri democrați față de memoria și recrudescențele celor două totalitarisme, cu toate că Franța, după cum prea bine se știe, n-a cunoscut decît ravagiile unuia din ele, pe o durată incomparabil mai scurtă decît cea a înrobirii noastre). Dar nu ne putem limita doar la distincții „apolitice”. Împrejurările ne silesc a medita și la conduita altor oameni de litere, de la care ne putem aștepta la o contra-acțiune energică, avînd în vedere principiile de la care se reclamă, ca și biografiile lor decente. Jumătățile, sferturile, cteodată chiar unitățile și mai mici ale reacțiilor lor ne umplu de nedumerire. Un exces de protocol, de „eleganță” pare nu o dată a le interzice replicile, a le frînge mișcările. De ce lasă fără răspuns attea ignominii? De ce nu amendează prompt răstălmăcirea, de ce nu resping cu hotărîre minciuna? De ce nu refuză relația personală cu invidizii incontestabil prea puțin onorabili? Sînt conștient că interogațiile mele pot lăsa o impresie de „idealism” exagerat. Poate par prea „romantice”, în confruntarea cu o diplomatie rodată, cu ceea ce se cheamă *l'usage du monde*. Dar care lume? N-am simțămîntul că cele două tipuri de autori se plasează în aceeași lume. „Unificarea” lor are un aer silit, neviabil. Oricîte pretexte s-ar invoca, există între ele o prăpastie de netrecut. Neasumîndu-și ruptura, oportuniștii au de cîștigat aparențele onorabilității. Dar adversarii lor, simulfînd că n-o văd, n-au decît de pierdut: Falsa omogenitate a unei colectivități e un truc la care marxiztii recurg, de regulă, în zorile și în amurgul ideologiei lor, cînd au nevoie de ajutor pentru a acapara puterea. E ca un costum de gală pe trupul fantomatic al crizei. Formulele gen „largă concentrare democratică”, „front național”, „popular” etc. au un ecou trist, reprezentînd preludiul unor catastrofe cunoscute. Ele se prelungec, cu destulă ipocrizie, în lozincă actuală a „reconcilierii” fără condiții, nespuse de profitabilă pentru noua ca și pentru vechea nomenclatură (de attea ori coincidente), ademenitoare precum un măr rumen pe dinafară, însă putred pe dinăuntru, una din capcanele ultime ale ideologiei perdante. Cu cîtă ușurință putem uita lecțiile istoriei!

Gheorghe Grigurcu

– continuare în pagina 11 –

Sensul scrisorilor

DINTRE cărțile despre care am scris la „Cronica literară” două îmi par a fi – dincolo de gustul și de preferințele proprii – experiențe literare pe care cititorul de azi nu trebuie să le scape: *Ferestrele zidite* de Alexandru Vona și *Amintiri în dialog* de Matei Călinescu și Ion Vianu. Între ele nu există nici o asemănare. Atmosfera stranie și personajele învăluite în taină din cea dintâi nu au nici o legătură cu *istoria* contemporană, dar capodopera lui Alexandru Vona i-a suferit totuși efectele: scriitorul s-a exilat la Paris, iar cartea sa a fost ignorată aproape o jumătate de secol. *Amintiri în dialog* este, dimpotrivă, o carte scrisă în exil și radiografiază literar un timp istoric determinat precum și felul în care istoria a influențat „norocul” unor întregi generații. Voi încerca să explic de ce revin asupra acestei cărți despre care am scris nu de mult și de ce cred că este o lectură esențială.

Amintiri în dialog are ca subiect „amfivat” exilul, boală de care toți am fost atinși într-un fel sau altul: direct sau indirect (prin rude și prieteni), concret sau virtual (prin gândul, ipoteza plecării), în formă acută (exilul extern) sau în cea mai greu de observat (exilul interior). Cartea lui Matei Călinescu și Ion Vianu poate fi luată drept sistem de referință pentru experiența exilului din mai multe motive. În primul rând este scrisă de doi autori, de doi oameni care au trăit, fiecare în felul lui, aceeași încercare. Prin dubla relateare-dialog se diminuează și se corectează de la sine exagerările sau deformările uneia sau alteia dintre perspective. Având în permanență un termen de comparație (capitolele se succed în perechi), cititorul are și posibilitatea de a alege o variantă sau de a construi o invariantă din bucățele. În al doilea rând cei doi autori au – prin

profesiile lor – obișnuința analizei lucide, a înțelegerii de adâncime și a expunerii limpezi: Ion Vianu este psihiatru și pe lângă studiile și cercetările medicale este autor de eseuri, iar Matei Călinescu e scriitor și profesor universitar. În al treilea rând, plecarea din țară a celor doi a fost – cum rezultă din ambele relatări – „mijlocie” din punct de vedere al greutăților și obstacolelor, atât la pornire, cât și la stabilirea în străinătate. O imagine extremă, disperată, cu situații limită și neplăceri în lant, pe care vor fi trăit-o mulți exilați, chiar dacă ar fi fost, eventual, mai puternică literar, n-ar fi asigurat reflectarea-tip (medie) a exilului. De altfel, valoarea literară a cărții nu suferă datorită moderației tonului și a lipsei de senzațional: ea reprezintă încă unul din motivele pentru care *Amintiri în dialog* devine o carte de referință.

Ca și exilul, convenția literară aleasă de cei doi „n'est point d'hier”: scrisoarea. De la corespondența document literar din toate timpurile, de la romanele epistolare ale secolului al XVIII-lea francez și până la fragmentatele misive din proza opzeciștilor români, de pildă, scrisoarea și-a demonstrat întotdeauna valoarea artistică. Matei Călinescu și Ion Vianu îi dau însă o nouă semnificație. Alegerea acestei convenții și nu a alteia (simplele memorii sau jurnalul) transformă scrisoarea în semn distinctiv al exilului, al celui care și-a pierdut (indiferent pentru cât timp) țara. Scrisoarea este simbolul pierderii dornice de recuperare, al singurătății dornice de comunicare, al comunicării marcate de absență. Foile de hîrtie ale scrisorilor, pline de cuvinte într-o limbă care nu mai e *suzită* și trebuie măcar văzută, sînt mici teritorii libere ale țării pierdute. Nu e de mirare că din aceste scrisori se

formează pînă la urmă drumul înapoi: „ritualul unei reîntoarceri în cuget, dacă nu în realitate” (222). *Amintiri în dialog* este prima și poate cea mai importantă întoarcere a celor doi exilați în țara din care evadaseră, pe care o pierduseră.

Pierderea țării este simțită ca un jaf, de aceea apare, spre sfîrșitul dialogului, tema „țării furate”. Pentru a explica furtul țării numit poate impropriu *exil*, cei doi autori se îndepărtează cît mai mult în timp de acest moment de ruptură. În capitolele care alcătuiesc cea mai mare parte a cărții, dedicate copilăriei, adolescenței, anilor universitari, autorii par a fi uitat de punctul nevralgic al destinului lor. Cu toate acestea, capitolele despre anii petrecuți în România nu fac decît să prindă în ramă, să susțină și să justifice evenimentul cel mai delicat și mai dramatic al amintirilor, sfîrșitul unei etape și sfîrșitul cărții: *Disidență și exil* la Ion Vianu, *Primii ani de exil* la Matei Călinescu. Am spus că plecarea a fost pentru cei doi o experiență de duritate „mijlocie”, adică ei nu au trecut prin închisoare sau torturi fizice pentru a lua hotărîrea unui drum cu un singur sens. Tocmai acest lucru arată adevăratele dimensiuni ale răului, explicate foarte bine de Ion Vianu: „Lunga spălare a creierului la care fusesem supus ca toată generația mea nu făcuse din mine un comunist, dar avusese cel puțin un efect pervers: convingerea, pe care o împărtășeam cu 99,9% din populație că sistemul era ireversibil. Iată de ce emigram: pentru că nu mai speram” (s.m. 207).

Sănătatea morală (disidența, cererea de exil) și boala psihică, viața și doza de moarte conținute în orice despărțire, în orice plecare sînt sesizate de medicul psihiatru Ion Vianu, care avea să afle că „în viață trebuie să murim de multe, multe

MATEI
CĂLINESCU
ION
VIANU
AMINTIRI
ÎN
DIALOG

Matei Călinescu, Ion Vianu,
Amintiri în dialog, Editura Litera,
București, 1994, 256 p., 2900 lei.

ori”, că moartea nu rămîne „prionită, domesticită în cimitirul Bellu” (197). Dintre toate etapele prin care trece un om care e împins să-și părăsească țara, casa, biblioteca (a lui Ion Vianu era moștenită de la tatăl său, Tudor Vianu), punctul de pornire are o imensă valoare general-umană: „Omul care ajunge la un anumit grad de forță își propune scopuri noi; dar împrejurările istorice pot fi astfel legitime înțelesuri ale acestor țeluri nu se pot îndeplini (sau nu te poți apropia de ele) fără să jertfești ceea ce fîi este mai apropiat. [...] Într-un anumit fel, a te simți puternic și sigur pe tine nu slujește la altceva decît a te arunca, din nou, în instabilitate și într-o poziție de slăbiciune” (194). Paginile lui Matei Călinescu subliniază și ele dimensiunile filosofice și simbolice ale trecerii dintr-o lume în alta, de la *oroarea* cioraniană de a începe o viață nouă („de-un adevăr care mi s-a părut fulgerător și irefutabil”, 230) pînă la șansa dată fiecărui exilat (și exprimată de Eliade) de a fi „un Ulise călătorind spre Itaca” (229).

Sensul scrisorilor din exil este invers față de sensul exilului: exilul înseamnă „dus”, scrisorile înseamnă „întors”. Crezînd că „și-a ars toate bărcile”, exilatul trimite din cînd în cînd mici bărcuțe de hîrtie știind poate că îi vor arăta, cîndva, drumul înapoi.

Ioana Părvulescu

Spiritul unei generații

MĂ NUMĂR printre acei comentatori literari care nu au văzut în reculul romanului – fenomen real după 1989 – un simptom de criză, ci efectul firesc al unei mutații de sensibilitate, cum ar fi spus E. Lovinescu. Din pricini pe care nu le mai evoc (s-a tot făcut acest lucru), publicul cititor s-a arătat, după 1989, foarte interesat de literatura de non-ficțiune, căutînd cu aviditate jurnale, memorii, biografii, reconstituiri istorice clădite pe documente de care ochii săi fuseseră ținuți departe. Și asemenea scrieri au apărut în număr mare, și încă apar, dezechilibrînd oarecum, într-adevăr, proporția, oricum relativă, a repartizării pe genuri a efortului literar, asta neînsemnînd totuși „criză”. Nu toată, desigur, dar o bună parte din această producție non-fictivă prezintă interes sub aspect expresivității artistice, iar cîteva opere provenite din lotul acesta al memorialisticii, al jurnalelor, al mărturisirilor ce înglobează documente istorice, au fost receptate, dincolo de celelalte merite care li s-au găsit, ca înfăptuiri mai mult decît valoroase în planul artei. Trăiesc estetic și nu doar ca document istoric sau moral. Iar acum, tot din direcția literaturii de non-ficțiune, ne-au venit aceste *Amintiri în dialog* ale lui Matei Călinescu și Ion Vianu, impunîndu-se repede drept o carte importantă a momentului nostru, din orice unghi de vedere ar fi să o examinăm.

Recent, Mircea Iorgulescu (v. *Dilema*, nr. 74) nu ezită să o considere „cea mai cuprinzătoare și mai profundă mărturie despre lumea comunismului românesc în succesele ei momente”, aducînd ca principal argument al acestei caracterizări „gravitatea radicală” adoptată de autori, aceeași față de semeni și față de ei înșiși. „Auto-analiza radicală face posibilă și judecata la fel de radicală asupra epocii” scrie cu dreptate Mircea Iorgulescu, atîngînd el însuși cota radicalității atunci cînd vede „un abis” între cartea în discuție și altele cu preocupări asemănătoare apărute la noi în anii din

urmă. În acest punct eu mă despart totuși de Mircea Iorgulescu, mie pîrîndu-mi-se că pot fi găsite destule zone de tangență, destule consonanțe între *Amintiri în dialog* și alte cărți românești din aceeași zonă a „memorialisticii post-totalitare”. Aș spune mai degrabă că *Amintirile* sînt solidare cu ele decît în rîspăr, că mai degrabă le sprijină decît le „sfidează”. Chiar Mircea Iorgulescu, de altfel, dă cîteva titluri de opere de care, ca atitudine, *Amintirile în dialog* ar putea fi apropiate: *Straja dragonilor* a lui I. Negoițescu, *Paradisul derizoriu* a lui Livius Ciocărlie sau fragmentele de memorii publicate pînă azi de Adrian Marino. Acestea eu le-aș alătura *Jurnalul* lui Mircea Zăciu sau paginile de lucidă auto-scrutare ale lui D. Țepeneag (din *Reîntoarcerea fiului...*), dar mai sînt și altele.

Cartea lui Matei Călinescu și Ion Vianu se deschide unor discuții ce pot fi duse pe multe planuri, dar pentru că a mai fost comentată în revista noastră și pentru că revin asupra ei acum mai mulți critici eu îmi voi îngădui să o privesc dintr-o perspectivă ceva mai restrînsă: aceea de *carte a unei generații*. Nu este numai atît, de bunăseamă, dar este și asta, cu voia sau nu a autorilor înșiși.

Este vorba, desigur, despre generația celor doi autori, oameni de aceeași vîrstă, copii la sfîrșitul războiului și în anii în care ce mai rămăsese din structurile democratice ale țării era distrus de comuniști, adolescenți nevoiți să se formeze intelectual în epoca teroarei nedeghizate și a dogmatismului compact, tineri însuflețiți de speranțe în anii micii liberalizări înșelătoare, maturi în epoca dictaturii groțeste ceaușiste care îi împinge pînă la urmă să ia, și unul și celălalt, drumul exilului. Optica celor doi autori este fără îndoială puternic personalizată (nici nu putea fi altfel) dar este și marcată de ceea ce aș numi *spiritul generației*. Îl recunoaștem, pe de o parte, în sistemul de referințe la care în carte se apelează,

iar pe de altă parte în criteriile după care autorii judecă evenimente și oameni din trecut. Și această judecare a trecutului nu este făcută niciodată din unghiul de vedere al actualității, ci mereu ținîndu-se seama de repere etice și de valoare care au funcționat pentru autori în epoca evocată și care îi exprimau ca mentalitate și ca experiență umană. Fenomene, personaje ale deceniilor cinci și șase ar fi rămas în totul neînțelese cititorilor care nu au trăit ce au trăit autorii și generația lor, le rămîneau așadar neînțelese dacă nu li se lămurau în carte măcar o parte din criteriile după care această generație s-a ghidat. Iată, de pildă, aceste atît de necesare precizări făcute de Matei Călinescu în legătură cu felul cum vedea generația sa (care e și a subsemnatului) raporturile intelectualelor cu puterea comunistă și acțiunile acestora care ajungeau să fie integrați, într-un fel sau altul, în mecanismele sistemului totalitar: „Noi pe vremea aceea – deși aveam o ostilitate aproape fiziologică față de comunism – nu împărțeam lumea intelectualilor în «rezistenți» (eroi, martiri), «colaboratori» (de diferite feluri și în diferite proporții), și persecutori comuniști, ci – pe o scară mergînd de la bine la rău – între oameni care făceau obiectiv binele, fie și relativ, (...) și, la polul opus, oameni care făceau răul”.

Privind cu o astfel de înțelegere complicatele vremuri, nu vom mai pronunța, poate, cu atîta ușurință sentințe asupra trecutului, anatemizări, grăbite sau la fel de grăbite absolviții, ci vom avea o reprezentare mai aproape de adevăr a unei istorii pe care autorii cărții de față au trăit-o și despre care, acum, depun această complexă mărturie. O depun în numele lor dar și al generației căreia îi aparțin ca exponenți străluciți.

Gabriel Dimisianu

Patimile după Matei

ACESTE *Amintiri în dialog*, numite de mărturisitorii lor, - Matei Călinescu și Ion Vianu, - fiind „întreșuate”, fiind „încrucșate”, sunt, mai curând *îngemănate*. De aici și partea miraculoasă a lecturii, impresia acută de „genă” comună alcătuită din multele coincidențe biografice, de la întlnirea pretimpurie în școala clădită cândva de Mincu până la decizia fiecăruia în parte, dar motivată identic, a plecării în exil, parcă sub imperiul unui destin, urmat pas cu pas pe parcursul numeroaselor experiențe în cercul aceluiași prieteni, ce aveau să asigure elementele indimenticabile ale uniunii de spirit (și de simțire, aproape), hărăzite a se împlini superlativ tocmai în actul scrierii cărții. Însăși scrierea în aspectul unui ritual, al inițierii reciproce mai întfi întru anularea spațiului oceanic așezat între ei prin voia întmplărilor, apoi și mai ales, întru recuperarea timpului irosit până la dobndirea măsurii exacte a identității proprii, în procesul confruntărilor paralele, cu incitații repetate de la unul la altul, ca să nu rămână nici urmă de ezitare iar examenul conștiinței să-și îplinească, purificator, rolul de a asigura verticalitatea celor ce nu ostenesc să caute adevărul. Astfel se construiește, din capitol în capitol, un subtil sistem de vase comunicante, o rețea complexă de impulsuri oferite și preluate, încât separațiile de sarcini devin inoperante, ierarhizările de valoare inutile. Pot fi asumate, eventual, anumite distincții conținute chiar - în formule ale autorilor - să zicem, bunăoară, că Ion Vianu (investit, prin botez, cu atributele de „fiu al luminii”) este preocupat cu predilecție să sondeze „adncimile amintirii” (p. 84) în vreme ce Matei Călinescu (inițiator declarat al fluxului reconstitutiv) se lasă captivat de „filmul memoriei” (p. 81), dintr-o teamă quasi-maladivă ca nu cumva fragila peliculă să se destrame înainte de a-i fi sesizat esența. Paradoxal, până la ciocnirile dure cu istoria, suferința fi dă tîrcoale sub forma prea-plinului senzațiilor de care era asaltat încă la Dîrvari (teritoriu paradisiac al copilăriei - adevărat *Combray* al său, fascinant evocat), fără a ajunge să ghicească, aici, izvorul, prin contrast, al dezastrelor ulterioare. Pe când Ion

Vianu introduce, din capul narațiunii, tonul diseceției stăpnite, un pic autoritar („În ziua de 3 septembrie 1991, pe la ora 9 seara, am primit un telefon de la vara mea Sandy...”), Matei Călinescu uzează de o luciditate amară, participativă, cu efecte contaminante. Nu-i vorbă, în favoarea sa lucrează (strict faptic) proiectarea pe ecranul memoriei a frnturilor de viață literară, cu protagoniști înfinit mai spectaculoși în optica publicului larg decît lumea expertizelor psihiatrice, puse sever în ecuație de Ion Vianu (cu dezvăluirile sale dureros halucinante) în așa fel că acesta, cel dintîi, se recunoaște cucerit de arta preopinentului: „Cît mă tulbură evocările tale... Îți mulțumesc că ai scris despre tatăl meu: cum vezi, eu îl pomenesc deseori în aceste pagini dar, de fapt, rămîn tot incapabil să-i consacru numai lui un capitol, ca și cum această sarcină m-ar depăși, pe mine, cu totul”. (p. 112). Ar rămne de discutat cîtă dreptate are în privința limitelor; poate nu-și dă seama cum din specificele sale reacții temperamentale și auto-reflecții se cristalizează, gradat, tușă după tușă, profilul distinsului său părinte, pe care - de altminteri - la propriu, fiziognomic ni-l reînvie pînă la suprapunere, dar este altă chestiune.

Aici și acum, dincolo de portretizarea plină de înțelegere simpatetică a profesorului Tudor Vianu, acaparează atenția postura sa de victimă a cenzurii inchiuzitoriale, exercitate cu stranie voluptate de Paul Georgescu, la *Gazeta literară*, sub privirile înmărmurite ale novicului Matei Călinescu. Fiindcă n-avea, încă, alte elemente de comparație, atribuie episodului o tentă infernală și, celui prins în flagrant delict de oportunist, un cinic iresponsabil. Cinic era Paul Georgescu, însă deformarea sa partinică nu atingea nici pe departe proporțiile devastatorului fanaticism, cu care teroriza la *Flacăra* (anteriorul săptămînal al Uniunii Scriitorilor) un Sergiu Fărcășan, transferat de la *Scînteia* la începutul anilor '50, spre a impune redactorilor și colaboratorilor calapodul gîndirii dogmatice, la unison. El nu se mărginea să retușeze, ici-colo, un cuvînt, să mai adauge o formulă „pe linie” cu gîndul de a preveni obiecțiile „forurilor”, ci -

potrivit practicii „sorintomiste” de la organul central, unde înflorea sadica „școală” de spălare a creierelor - masacra și falsifica textele altora, fără nici un respect pentru opinie, stil, exprimare diferită. În seara intrării revistei la calandru, lua pagină cu pagină corecturile ultime și le înnegrea cu un scris pisălog, de sus pînă jos, integral, în timp ce mozolea tacticos, între dinți, colțurile gulerului de la cămașă. Puteai să-l crezi un bicisnic maniac. Însă, sub masca ideologului intransigent, zăcea scriptologul refulat (eșuat mai tîrziu pe tîrful unui senzaționalism ieftin, combinație amorfă de spionaj cu S. F.), capabil de monstruoase lovituri pe la spate, de mîrșăvii la comandă. În materie de regizare a unor „ședințe de demascare” e probabil că nu l-au întrecut mulți, pînă ce zelul său primitiv a început să „deranjeze” și a căzut în dizgrație cu scenariile sale grotesci cu tot. A trebuit să se retragă, să accepte marginalizarea, de care s-a iluzionat că scapă, luînd - culmea aroganței - calea exilului. Pînă astăzi, paginile *Flăcării* ale rămas maculate de intervențiile sale scelerate, încît nu se va mai ști niciodată exact ce au vrut să spună, la origine, semnatarii articolelor inserate. Pentru istoria literară vor constitui enigme de nedezlegat. Procedul lui Paul Georgescu diferea de imixtiunea agresivă, umilitoare pentru orice sensibilitate normală, insultătoare la adresa demnității intelectuale. E adevărat că el i-a sugerat lui B. E. să comenteze critic (ceea ce, pe atunci, echivala cu *deformant*) hermetismul lui Ion Barbu, episod adus la rampă de Matei Călinescu fără a deține, pare-se, datele întregi ale conjuncturii. La ora respectivă, B. E. trăgea ponoasele epurărilor produse la *Viața Românească*, în vara lui 1958, când se constatase „sus” necesitatea îmbunătățirii „compoziției naționale” a redacției. Cu el, fuseseră eliminați de la o zi la alta: Lucian Raicu (Bernard Leibovici), Sonia Larian, Sergiu Nahmias, Ioana Munteanu (Zizi Stople). Le-am împărtășit soarta, deși nu răspundeam aceluiași criteriu și mi s-a impus o carantină de peste șase ani, înainte de a căpăta dreptul să revin într-o redacție. B.E. și-a rezolvat mai repede situația, poate și grație sfaturilor date de Paul Georgescu.

Oricum, el a încercat să mă ajute în aceleași împrejurări vitrege. Mie îmi repartizase „execuția” grupului de la *Gândirea*, orientarea obscurantistă susținută între cele două războaie mondiale îndeosebi de Nichifor Crainic (*Puncte cardinale în haos, Nostalgia paradisului*). Pe fondul antinomiei tradiționalism-modernism, credeam că sunt de adus contribuții reale. Însă, m-am ciocnit de imposibilitatea abordării corecte a raporturilor cu ortodoxia; trebuia să implic în analiză pe Florenski și toată cohorta teologilor ruși, ceea ce ar fi contrastat vulnerabil cu ateismul rudimentar al propagandei oficiale. Am declinat, în cele din urmă, oferta, iar Paul Georgescu nu m-a excomunicat pentru asta dintre colaboratorii potențiali, nici nu a bătut monedă pe natura refuzului. M-a lăsat să realizez singur consecința inadaptării la „comandamente”, căci reintegrarea s-a tot amînat indefinit, sub povara lipsei de credit la partid. Abia în 1964, la sfatul aceluiași Paul Georgescu, am găsit modalitatea concilierii (după ce îmi vîndusem mai toată biblioteca și epuizaseram obiectele care a fi negociate la talcioc), consimțind la un „serial” de foiletoane pe tema evoluției literaturii în perioada imediat următoare lui 23 august (se celebrau 20 de ani de la eveniment) inclusiv tevatura dirijată împotriva „crizei culturii”. Păstrez intact gustul otrăvit al cedării silite...

Pe neabgate de seamă, alunece eu însumi în memorialistică. Operația întreprinsă de Matei Călinescu și Ion Vianu vadește o remarcabilă virtute catalizatoare, incită la scrutarea propriei memorii și, mai ales, a propriei conștiințe. E de pus alături de *Jurnalul* lui Mircea Zăciu, în continuarea *Epistolarului* îngrijit de Gabriel Liiceanu și de inițiat dezbateri din cît mai multe unghiuri, pentru a ne vindeca de toate rămășițele aberantului trecut. Din unghiul generației mele, aș implica și *Supravieșuirile* lui Ciosașu precum și atât de nedreptățite, la vremea lor, *Opțiuni* făcute publice de Ion Ianoși, într-o perfectă loialitate a spiritului ahtiat de emancipare.

Geo Șerban

Sentimentul pușcării

MATEI CĂLINESCU și Ion Vianu sînt, poate, mai puțin cunoscuți generației tinere decît ar merita-o. Se vor face însă știuți, de-acum încolo, mai ales celor care caută cărți despre adevărurile vieții intelectuale românești în deceniile șapte și opt. De ce aceste amintiri în dialog? Pentru că, deși destinele celor doi sînt diferite sub raport profesional, viețile lor au fost în dialog încă din anii adolescenței, când s-au cunoscut. În 1968 se aflau, și unul și celălalt, la Paris. După evenimentele de la Praga, au fost sfătuiți să nu se mai întoarcă în țară. S-au întors, totuși. Naivitatea credinței lor de-atunci în șansele unei reale liberalizări a vieții cultural-politice în România este anchetată, acum, în aceste *Amintiri în dialog*, cu detașarea pe care o oferă eliberarea psihică și morală a zilelor noastre, dar mai ales cu acel fel de a merge pînă la capăt al sincerității care îl transformă pe intelectualul memorialist în personaj al propriului său destin. După tezele ceaușiste din 1971, și Matei Călinescu și Ion Vianu înțeleg prea bine naivitatea în care își exersaseră speranțele. Și, totuși, iată-i pe amîndoi în fața cîte unei cereri de intrare în partid. Nici unul, nici celălalt nu sînt primiți imediat, dar au șansa unei plecări în străinătate. Nu se mai întorc.

Fie că au ales la fel ca Matei Călinescu și Ion Vianu, fie că nu, intelectualii români marcați de anii 1968 și 1971 în toial tineretii lor au gîndit la fel. Poate nu la fel de curajos, poate nu la fel de radical, dar asemănător în ce privește destinul personal: a rămne în țară înseamnă a rămne într-o pușcărie ideologică.

Sentimentul pușcării l-au avut însă toți. Ce soluții au găsit? M. Steinhardt a scris paginile cele mai dure despre salvarea sufletului într-un lagăr totalitar. Credința, bufoneria sau lupta sînt cele trei soluții întrevăzute de el. Dar plecarea în exil, fuga? Aceasta a fost soluția celor mai mulți. Nu știm dacă ea a salvat suflete. A salvat, însă, cu siguranță cariere. Matei Călinescu povestește că, în timp ce se afla la Paris, în 1968, nu știa prea bine ce să facă: să rămînă acolo? să se întoarcă în țară? L-a consultat pe duhovnicul fiicei lui Eugen Ionescu. I-a mărturisit acestuia că, deși are în țară o fiică, în vîrstă de trei ani, ar vrea să nu se mai întoarcă. Sfatul duhovnicului a fost să se întoarcă. Matei Călinescu nu dezvoltă o analiză a acestui îndemn duhovnicesc. Nu judecă lucrurile dintr-o perspectivă spirituală, ci dintr-una pur intelectuală.

Putem judeca, noi, acum, opțiunile celor care au

ales calea auto-exilării? Firește că nu, întrucît opțiunea face parte din destin. Cine au fost cei care au rămas în țară, deși puteau „fugi” spre a-și face cariere strălucite în Occident? Au fost lași? Au fost oportuniști? Au fost resemnați? Când le vom citi amintirile, vom vedea că și justificările lor au argumente raționale. Psihologic-raționale. În 1977, când Paul Goma a încercat o breșă în zidurile pușcării comuniste, nu i-a sărit în ajutor decît Ion Negoitescu.

Cert este că intelectualul român n-are instinctul solidarității militante decît atunci când riscul este minim. Eroismul nu-i este propriu. De aceea, cazul lui N. Steinhardt se dovedește a fi încă o dată singular. El a ales calea cea mai dificilă, aceea a eroismului interior: s-a predat în mîinile lui Hristos și a parcurs un destin care l-a făcut exemplar.

Destinele intelectualilor români au fost mai puțin exemplare sub dictaturile comuniste. Rolul lor abia acum începe. *Amintiri în dialog*, de pildă, este prima analiză profundă a impactului diavolesc pe care l-a avut ideologia comunistă asupra sufletului curat al celor care au refuzat orice compromis.

Radu G. Teșosu

Insectar de timp

Ceea ce frapă în primul rând în memorialistica lui Nabokov este aliajul ciudat de precizie, științific și proustianism, de parcă entomologul ar urmări și prinde, cu ajutorul unui teleobiectiv mental foarte puternic, zile și ore demult duse, purtând în ele ființe, întâmplări, trăiri - cu o maximă claritate a detaliilor (de altfel atenția la amănunte este și una din trăsăturile prozei sale de ficțiune). Fluturii cu denumirile lor științifice zboară prin toate paginile cărții, însoțesc peregrinările familiei Nabokov, sunt capturați și prinși cu ace în pluta colecțiilor (multe dintre ele pierdute, distruse).

Autobiografia lui Nabokov este și ea o colecție,

Vladimir Nabokov, *Vorbește, memorie*, traducere de Sanda Aronescu, cuvânt înainte de Dan Grigorescu, Editura Universal Dalsi, 288 p., 2500 lei

indestructibilă de data aceasta, un insectar de timp, cu splendide exemplare unice. Memoria prozatorului folosește drept momeală „madena” cuvintelor din mai multe limbi, nume proprii, lecturi de demult care deschid și luminează o realitate vie, cu oameni, peisaje, interioare, senzații sinestezice. „Îmi văd propria viață ca pe o spirală colorată într-un mic glob de sticlă - scrie Nabokov, sub sugestie hegeliană. Cei 20 de ani pe care i-am petrecut în Rusia natală (1899-1919) sunt

incluzi în arcul tetic. Cei 21 de ani de exil voluntar în Anglia, Germania și Franța (1919-1940) aparțin evident antitezei. Perioada petrecută în țara de adopție (1940 - 1960) alcătuiește o sinteză - și o nouă teză. În *Vorbește, memorie*, Nabokov stăruie mai ales asupra perioadei dinți, paradisul pierdut al Rusiei dinainte de Revoluție, viața fericită (dar deloc idilizată) de la moșiiile familiei, Batovo și Vira. Nimic cehovian în această „viață la țară”, căci familia de intelectuali liberali nu se plictisește nici o clipă, îmbină preocupările pentru educația occidentală a celor șase copii cu sporturi și jocuri (tenis, bicicletă, călărie, fotbal, înot, șah dar și poker), lecturi în mai multe limbi, voiajuri în străinătate, studii științifice, activitate politică.

Capitolele în care e împărțită cartea în respectă ordinea cronologică, sunt scrise sub impulsul nostalgiei hipertrofiată a copilăriei fericite la care, când se gîndește, „un sentiment de siguranță, de confort, de căldură vărată” își cuprinde memoria [...]. Totul e așa cum trebuie să fie, nimic nu se va schimba vreodată, nimeni nu va muri vreodată. „Grăție scriitorului, rămîn nemuritori părinții, frații și verii, fetițele primelor idile, lungul șir de guvernante englezoaice și franțuzoaice, de preceptorii ruși și germani, cu destinele lor ulterioare schițate în jurul imaginii din acel timp al copilăriei și adolescenței, destine în care rolul principal îl joacă istoria convulsionată a primei jumătăți de secol.

Editura Universal Dalsi, care îmbină inteligent criteriul vandabilității cu cel al valorii literare, a încredințat traducerea acestei cărți Sandei Aronescu, o alegere cum nu se poate mai bună, Nabokov fiind dificil de transpus. Prefața lui Dan Grigorescu și notele bio-bibliografice întregesc această ediție admirabilă din toate punctele de vedere. (Adriana Bittel).

Încă tânăr

După un debut colectiv cu Simona Popescu, tînărul poet Andrei Bodiu ne oferă o nouă

mostră din versurile sale, într-o carte (subțirică, subțirică...) apărută în Editura Marineasa. În numai 60 de pagini cît are volumul, Andrei Bodiu izbuteste totuși să fie foarte inegal, trecînd de la poezii foarte bune, perfect construite, cu nerv și cu o scînteie de originalitate care uneori nici nu poți ști exact de unde a apărut, la altele diluate, fade, un fel de pălăvrăgești lăși inutile. Cred că reprezentativ pentru poet este tonul fals crispat, încheștarea dintre cuvinte și idei care fac ca poeziile să aibă o formă stranie, bolovănoasă și în același timp firească; o voce albă, perfect egală și monotona, care totuși pare din cînd în cînd stridentă, tensionantă. Simple, enunțative, cu acea

Andrei Bodiu - *Cursa de 24 de ore*, Editura Marineasa, Timișoara 1994, 62 p., 800 lei

morală întotdeauna subtilă a epicului, poeziile lui Andrei Bodiu se „cabrează” pur și simplu, cînd nu te aștepti, într-un fel de efort disperat de a fi altfel, de a spune altceva. Așa ajunge, probabil, la compoziții facile sub aparența ermetismului lor: „O muscă face spiritism/ rictusul cîinelui turbat/ nu mai sperie pe nimeni/ sînt prea multi sau/ am înbătrînit.// Nimeni nu mai tremură/ raza lunii atinge/ fecalele bouului și astfel/ se naște o nouă planetă./ „Ne vom muta acolo”/ îngîna bătrîna muscă./ De mîine vom rămîne chiar singuri.” (seara). Pe de altă parte însă, probabil că același mecanism îl duce pe Andrei Bodiu la poezii foarte reușite, tocmai pentru că paradoxul pare a fi formula sa predilectă de manifestare: „Există mai multe feluri de a-ți/ arăta indiferența. / De exemplu să te strîmbi în mijlocul unei/ ședințe să fii întrebant dacă ți-e rău. Nu/ să răspunzi./ Mă gîndeam la blonda care a trecut prin fața ferestrei/ ar putea semăna cu Jessica Lange/ așa cum am văzut-o eu într-o poză foarte proastă/ așa cum mi-am închipuit-o mai bine spus/ dar nu lipită cu sfîni de geanul troleului/ într-o după-amiază ploioasă în care totuși părul ei s-ar suprapune perfect/ pe decorul întunecat. Nu-i așa? I-am întrebant/ pe prietenul meu/ Era supărat. N-a spus nimic. A dat doar din umeri.” (*Jail-house rock II*)

Ceea ce șochează (în mod plăcut) la acest mic volum de

poezie este tocmai înșelătorul aer optzecist al lui Andrei Bodiu. Pentru că, într-o anumită măsură și el afișează poza cinico-ironico-dezabuzată pe care ne-am obișnuit să o clasificăm drept optzecistă, grație recurenței ei în versurile poezilor respectivi și poeziile lui sînt bîntuite de revelații minore, de false filosofeme, de beții viziunare și bineînțeleș și la el apar „prieteni” - poezi („Unde e curajul tău de poet? m-a întrebant Bogdan”, sau „Aseară am băut o sticlă de vin cu Marius/ în cîrcimă s-a aprins dintr-odată lumina și m-a întrebant cum mai merge cu poezia nu/ i-am răspuns am scuturat doar țigara/ am stins-o el mi-a spus că e în formă”). Dar cu toate acestea Andrei Bodiu are în mod clar un chip special, numai al lui, pe care nu îl datorează decît într-o neînsemnată măsură optzeciștilor. Paradoxal, ezitățile grav-ludic, chiar și inegalitățile despre care am vorbit fac din el un poet aparte, care are ceva de spus. (Andreea Deciu)

Memorialul Întrupării

Bizantinologi de marcă (precum Diehl, Grabar sau, la noi, B. Brezianu) consideră izbucnirea mișcării iconoclaste, la începutul sec. al VIII-lea, o consecință a democratizării *Codului* juridic justinian, precum și a asianizării pronunțate a instituțiilor Imperiului. Ca să nu mai vorbim de faptul că însăși noua dinastie domnitoare, cea isauriană, își avea obîrșile tot în Asia Mică. Așadar, predominanța - zic istoricii bizantinologi - elementului asiatic, iconoclast prin structură și tradiție (după litera *Vechiului Testament*), asupra spiritului european/atenian ar fi stîrmit vreme de un secol și mai bine (726-843) cumplete vrăjmășii între adoratorii și disprețuitorii imaginilor în biserici. Diac. Ioan I. Ică Jr. așază însă „chestiunea iconoclastă” într-un cadru mult mai adecvat - hristologia. Iconoclasmul nu e decît prelungirea tîrzie a originismului care, pe linie platonice (se știe că Origen l-a cunoscut pe Plotin), distinge net între trup/soma - considerat mormînt al sufletului și logosul îndumnezeit al omului.

Cei trei apologeti ai iconodulilor au fost, în ordine cronologică: Ioan Damaschinul (+749), Patriarhul Nikeforos și Sfîntul Teodor Studitul. Izvorul icoanei este taina Întrupării. Ce nu înțelegeau iconoclaștii era faptul că Dumnezeu, infinit și etern, inconceptibil mental putea fi „circumscriș” prin icoană, adică „închis”, „limitat” printr-un obiect material finit. Distincția necesară de la care pornește apologia studitului, aceea dintre *ființă* (ousia) și *ipostas* se găsește într-o epistolă a Sf. Grigorie de Nyssa către fratele Petru. În esență, într-o icoană există o identitate de ipostas a imaginii și Prototipului,

SFÂNTUL TEODOR STUDITUL

IISUS HRISTOS

PROTOTIP AL
ICOANEI SALE

Sfîntul Teodor Studitul, *Iisus Hristos prototip al icoanei sale*, studiu introductiv și traducere de Diac. Ioan I. Ică Jr., Editura Delsis, Alba Iulia, 1994, 210 p., 3000 lei

dar în nici un caz una ființială, de substanță. Lemnul (materia) din care e confecționată icoana nu are nimic din esența dumnezeirii Celui înfățișat pe ea. Clarificarea termenului de *ipostas* (ipostasul *circumscrie* - perigraphe, lăuntric și exterior) precum și subtila distincție între „imagine naturală” (Fiul este imaginea naturală a Tatălui) și „imagine artificială” („icoana este o realitate pur relațională, exterioară prototipului”) au permis închegarea unei sinteze iconologice care, trecînd ulterior și prin „ajustarea” palamită, a căpătat deplină străvezime în teologia ortodoxă contemporană prin Vladimir Lossky, Paul Evdokimov sau Părintele Stăniloae. (Cristian Bădișă)

Un hippie la cincizeci și doi de ani

În 1966, cînd publică *Todos los fuegos, el fuego* (Toate focurile, focul - titlul original al volumului de proză scurtă, admirabil tradus în românește de Luminița Voinea-Răuț), Julio Cortázar are deja 52 de ani, dar asta nu contează prea mult, de vreme ce argentinianul este, în chip esențial, mereu egal cu sine, de la debutul său tîrziu pînă la ultima carte. Căci dincolo de intelectualul rafinat și cult, dincolo de frazeurul impecabil, finul umorist, povestitorul seducător ori scriitorul experimentalist, se află un învățător discret dar persuasiv, care s-a străduit să-și convingă publicul - nu printr-o dialectică plecticoasă, ci prin fascinante „figuri” literare - că viața poate fi trăită și altfel, în iubire, solidaritate și frumusețe firească, purificată de prejudecăți și stereotipe. Așa-numitul „realism fantastic” nu este pentru Cortázar nimic altceva decît imaginarea (ca în faimosul *Imagine* a lui John Lennon) unui „proiect de lume posibilă”, care ar putea mîntui cotidianul de rutină, inerție și mediocritate. Deși lumea închipuită de scriitor este o „lume la îndemînă”, accesibilă, deja conținută în existența de

fiecare zi, totuși „proiectul” nu devine realitate decât la nivel individual și pentru scurtă vreme. De aceea, „ar putea să fie” este mai curînd un nostalgic „ar fi putut să fie”, iar „realismul fantastic” se vedește drept o reușită estetică, însă un eșec cosmogenetic.

În *Autostrada din Sud*, povestirea cea mai reușită a cărții – care, de altfel, dă și titlul versiunii românești – un blocaj de circulație (ce pare să dureze un an de zile, în timpul subiectiv al lui Cortázar) îi determină pe cîțiva șoferi indiferenți, singuri în mulțime, ai domo omului occidental în general, să formeze, pentru a supraviețui, o comunitate solidară și armonioasă ce se risipește însă atunci cînd traficul redevine normal. Provizorie este și fericirea unui Stewart ce visează (în *Insula la amiază*) să-și petreacă restul vieții „departe de lumea dezlăntuită”, într-o mică insulă grecească, pe care o contemplă fermecat, la fiecare cursă, de la hubloul avionului. Visul său nu se împlinește decât în alt vis, care se destramă cînd realitatea crudă și cinică îi aduce trupul mort, într-un accident de aviație, pe tărîmul insulei dragi. Alteori,

Julio Cortázar, *Autostrada din Sud*, traducere de Luminița Volna-Răuț, Editura Minerva, București, 1994, 166 pagini, 1150 lei

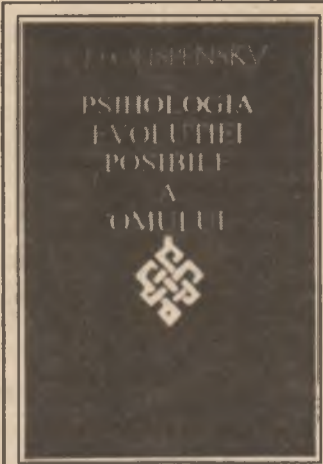
„proiectul” unei lumi mai bune, al unei noi ordini universale, latentă în cea veche (sintagme uzate, știu, de limba de lemn a stîngii și a funcționarilor O. N. U.) se realizează în chip subtil, precum o armonie mozartiană, în momentul întîlnirii a doi luptători de „guerrilla” (*Întîlnire*). La un moment dat, visătorul, învățătorul și demiurgul frustrat Julio Cortázar pare a-și ironiza propria strategie, deconspirîndu-i lipsa de eficiență. Membrii unei familii lovite de nenorociri regizează și joacă o farsă a fericirii în jurul mamei bolnave, pentru a o proteja (*Sănătatea celor bolnave*). Ei însă continuă și după moartea mamei – ridicoli și triști – să trăiască în lumea mincinoasă a lui „ca și cum”. Totuși, s-ar putea să nu fie vorba aici de o ironie la adresa fabulației deșarte, ci de convingerea optimistă, așa zice, a lui Cortázar că, deși „proiectele cosmogonice” nu pot deveni cu adevărat realitate, ele nu mor cu adevărat decât odată cu insul care le-a imaginat. (Mihai Iacob)

Petia, Petia, tu mă minți!

„Oamenii trăiesc în somn, fac totul în somn și nu-și dau seama că sunt adormiți” decretează P. D. Ouspensky și aceasta din cauză că, de fapt, „omul nu se cunoaște pe sine”; cu alte cuvinte, nu-și cunoaște limitele, posibilitățile și nu sesizează nici „măsura în care nu se cunoaște pe sine”. Tocmai acesta este scopul celor 5 prelegeri de psihologie ale lui P. D. Ouspensky, adică acela de a ne atrage atenția asupra necesității de a dobîndi această „conștiință de sine”. Sistemele și doctrinele psihologice se pot împărți, după părerea acestui autor, în două direcții principale: prima, în care omul este prezentat așa cum este, sau cum ar putea fi, și a doua care prezintă omul văzut prin prisma „evoluției sale posibile”. Cea de a doua orientare este aceea care îl determină pe Ouspensky să definească psihologia ca „studiul principiilor, legilor și faptelor evoluției posibile a omului”.

În principal, P. D. Ouspensky este de părere că, actualmente, psihologia este într-o stare de decădere nemaifîntînită în istorie. Ea și-a pierdut legătura atât cu originile sale cât și cu semnificația însăși a termenului. Degeaba numesc unii psihologia „știință nouă” căci, iată, în opinia lui Ouspensky, este cea mai veche știință; atât de veche încât putem să o considerăm chiar o „știință uitată” (sic!). Adevărul revelat de Ouspensky se referă la anumite „tendințe greșite, subversive” care au obligat psihologia să apară în lume „mascată” de „paravane” cu denumirea de filosofie sau religie și nu numai. Poezia, arta dramatică, sculptura sau dansul ar fi tot mijloace de transmitere a cunoștințelor psihologice; în arhitectură, spre exemplu, „catedralele gotice au fost, prin semnificația lor esențială, opere de psihologie”. Tot psihologia, desigur, a fost nota dominantă în desfășurarea „misterelor” din antichitatea egipteană sau greacă; după dispariția acestora, psihologia s-a propagat sub forma „învățăturilor simbolice”, legate sau nu de religia perioadei respective, cum au fost astrologia, magia și alchimia, iar mai recent, masoneria, ocultismul și teosofia. În fapt, spune Ouspensky, întotdeauna a existat, în decursul istoriei, un anume tip „de om superior”, rezultat al unor eforturi individuale de „autoobservare și autodisciplină” îndrumate însă în „școli speciale”. „Fără școală nu poate exista evoluție” subliniază, convingător, acest autor.

„Omul este o mașină” ne dezvăluie Ouspensky, iar a te cunoaște înseamnă a-ți cunoaște „structura mașinii proprii” precum și funcțiile ei, căci, recunoaște autorul, „în împrejurări speciale omul poate să știe că este o mașină și, abia pe urmă, poate gîndi la a înceta de a mai fi o mașină”. În viziunea acestui

P. D. Ouspensky, *Psihologia evoluției posibile a omului*, Traducere de Aurelia Ungureanu, PRIORPAGES, București, 1994, 116 p., 2800 lei.

gînditor, omul se naște cu o sumă de calități care este însăși esența ființei sale și căreia i se adaugă personalitatea, ceva ce „se învață”; nimeni nu poate trăi numai cu esența, fără personalitate”. În acest context, „conștiința de sine”, legată de dobîndirea personalității devine o problemă individuală și, în același timp, o obligație morală. „Calea fahirică, calea călugărului, calea yoghină” precum și această a „patra cale” – „noua cunoaștere” – sunt de natură să înfrîngă „ignoranța noastră referitoare la noi înșine”. Chiar dacă nu vom reuși să devenim niciodată „omul nr. 7” – „nemuritor în limitele sistemului nostru solar” – prin efort îndelungat, ancorat într-o dorință puternică, am putea năzui să devenim „omul nr. 5” sau, de ce nu, „omul nr. 6”... (Maria Genescu)

„Neștiindu-i numele, îi pun numele cale (DAO)”

Cărțile Sfinte de Fernand Comte ne propun „o călătorie pe meleagurile în care divinitatea vorbește cu oamenii” cu speranța mărturisită că acest demers ne va ajuta să descoperim acele „lumi tainice” în care „oamenii caută rațiuni de a trăi”. În viziunea lui Fernand Comte, în istoria omenirii,

„descoperirea revoluționară” a scrierii nu a putut fi egalată. De aceea, fiecare civilizație a avut modul ei propriu de a atribui divinității dreptul de autor al primelor scrieri căci, iată, „cartea este forma desăvârșită a Cuvîntului dumnezeiesc”. Astfel *Vedele* au fost auzite de la Brahma de către *riși*; *Coranul* este „replica precisă și literală a unui arhetip păstrat în cer”, *Biblia* este inspirată de Duhul Sfânt, *Thora* este atribuită lui Moise, ca fiind inspirată din conversațiile pe care acesta le-a avut cu Iahve etc. Chiar și autorii-oameni ai acestor cărți nu sunt decât „instrumente libere și inteligente” aflate în mâinile lui Dumnezeu, „aleși” pentru a răspîndi Cuvîntul și a-l face cunoscut.

Credem că este firesc ca, în economia cărții de față cel mai mare spațiu să fie consacrat *Iudaismului*. Nu numai pentru că la ora actuală este cea mai veche religie ce se practică și pentru faptul că este „o religie care a hrănit la sânul său o altă religie a mîntuirii universale, a creștinismului”. Autorul, Fernand Comte, crede că ceea ce evreei numesc *Thora* scrisă ar putea fi *Vechiul Testament* al creștinilor; mai precis, „evreei se deosebesc prin *Thora* orală iar creștinii prin *Noul Testament*”. *Thora* îi este atribuită lui Moise și, spune Comte, „nimic nu ne îngăduie să avem îndoieli că a scris-o cu adevărat”, chiar dacă, în decursul secolelor, textul ei a fost supus unor remanieri, adaptări sau dezvoltări. *Thora* sau *Pentatehul* este nu numai „cartea prin excelență sfîntă” a religiei evreiești ci și „cartea întemeierii creștinismului”. *Thorei* i se adaugă o întreagă „literatură profetică și istorică” ce se constituie într-un „ansamblu național care rînduiește viața”.

„Născut din iudaism, creștinismul este considerat nu numai continuarea, ci și înflorirea sa” căci cel puțin la începuturi, o bună parte de vreme, creștinismul era văzut, din afară, „ca o sectă a iudaismului”. Deosebirea constă mai mult în accentul pus, de către biserica creștină, pe *Evangelii*,

Faptele Apostolilor, *Epistolele* și *Apocalipsa* Sfîntului Ioan. În opinia acestui autor, creștinismul înseamnă nu numai „întemeierea unei noi Biserici ci și a unei noi umanități”, este însăși izbînda lui „Dumnezeu – Iubire”.

De egală atenție și considerație se bucură și alte texte sacre, cum ar fi *Coranul*, cartea de căpătîi a *islamismului* – religie împărtășită la ora actuală de mai multe sute de milioane de locuitori ai planetei. La fel, sunt puse în evidență trăsăturile caracteristice care definesc *Taoismul*, *Budismul*, *Hinduismul*, *Sikhismul*, *Jainismul* etc. Marilor religii cunoscute, autorul le adaugă alte religii cu o arie de răspîndire mai redusă, dar ilustrative pentru ceea ce înseamnă, din punct de vedere mistic, condiția umană, numind

Fernand Comte, *Cărțile Sfinte*, Traducere de Dumitru Purnichescu, Editura Enciclopedică, București, 1994, 252 p., 2850 lei

Mandeismul, *Maniheismul*, *Mormonismul* sau, spre exemplu, recenta revelație exprimată în doctrina *Bahai*.

Prin publicarea acestei cărți, în impecabilă traducere a lui Dumitru Purnichescu și sub inteligenta coordonare a lui Șerban Velescu, Editura Enciclopedică ne oferă o bogată informație, la zi, asupra existenței și răspîndirii diferitelor religii, fapt pentru care îi suntem recunoscători. (Maria Genescu)

Cărți primite la redacție

- Mircea Ciobanu – **REGELE MIHAI ȘI EXILUL ROMÂNESC**. Cuprinde secțiunile „Convorbiri” și „Documente”. Prefată de Al. Zub. (Editura Princeps, Iași, 344 p., 2500 lei).
- Radu Gyr – **ULTIMELE POEME**. Ediție îngrijită și postfațată de Barbu Cioculescu. (Editura Vremea, 192 p., 2000 lei).
- Dumitru Tepeșneag – **CUVÎNTUL NISIPARNIȚĂ**. Apărută inițial la P. O. L., sub titlul „Le mot sablier”, ediția actuală reproduce, drept prefată, un text din 1989 al lui Adrian Marino. În final autorul publică o „autobiobibliografie”. (Editura Univers, seria „Scriitori români din exil”, 96 p., 1500 lei).
- Viorel Marineasa, Daniel Vighi – **RUSALII'51**. Fragment din deportarea în Bărăgan. Studiu istoric – Viorel Secrețiu. (Editura Marineasa, 240 p., 3500 lei).
- **LA CE BUN POEZII...** Culegere de interviuri apărute în revista „Poesis” din Satu Mare. Prefată de Mircea Muthu. (Casa de editură Panteon, Piatra Neamț, 152 p., 2000 lei).
- Anton Rațiu – **ROMÂNII DE LA EST LA BUG**. Cercetări etno-sociologice și culegere de

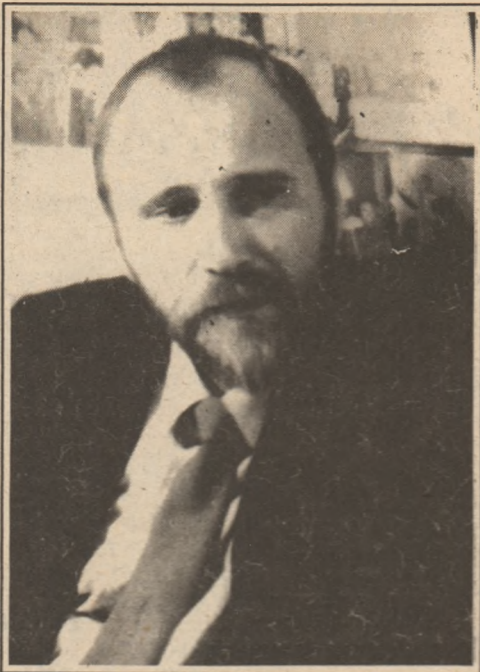
folclor. Prefată de acad. Vladimir Trebici. (Editura Fundației Culturale Române, 178 p., 2900 lei).

• Neagu Udroui – **ROMÂNII LA NORD ȘI LA SUD DE ECATOR**. Interviuri. (Editura Fundației Culturale Române, 336 p., 4900 lei).

• Octavian Barbosa – **DELICT DE SUPRAVIEȚUIRE**. Poezii. Portretul autorului și desene de Mircea Dumitrescu. (Editura Crater, București, 128 p., preț nespecificat).

• Jacob Popper – **ÎN CULISELE CULISELOR EUROPEI LIBERE** (1992–1994) (Editura Victor Frunză, 64 p., preț nespecificat).

• Jacob Popper – **MOMENTUL ADEVĂRULUI ȘI ALTE PROSPECTĂRI CRITICE**. Comentarii despre cărți și scriitori transmise la radio Europa Liberă, între anii 1965–1979. (Editura Imago, Sibiu, 226 p., 2000 lei).

Paul DAIAN

Bărbatul cu trompeta

Să știi iubita mea că bolta cerenscă este o față, că viața este o față, că neantul este o față
că eu sînt spatele unic și tare pe care nu îl mai pot duce.
nu mai pot.
se usucă cerul și coji mari de albastru cad într-una peste
poemele mele sălbăticițe
știi tu animalul acela fără prieteni în pădurea din ce în ce mai
întaneată.

Grăsimă galbenă stă dlorchine pe zidurile caselor în care
femei în toată firea vorbesc la telefon și tricotează perdele
vinețe. dintr-o grămadă de frunze uscate se scurge un fum frate cu cerul
ce mai poate fi zărit de aici.
pielea străzii înghițe mersul

pantofilor
de comandă ai domnului de la
numărul patru.

canalul străzii este plin.
la numărul șapte la subsol
o glandă veche, cit un câine de rasă și-a găsit rostul.

Urcam treptele orașului spre casa, spre palatul arpentorului
gîndindu-mă că dacă o voi înfîlî lipită de zid, spre a se feri de ploaie
atunci dorința mea de a afla măsurătoarea cea de trebuință
măsurătoarea medievală a întregii latinătăți
eu, dorința, va ajunge la el înaintea mea iar eu voi rămîne așa
în piața orașului să fac tumbă, să rîd și poate să scot flăcări
pe gură, bineînțeles dacă nu va ploua.
urcînd spre casa, aproape palatul arpentorului, l-am văzut
caleașca îndreptîndu-se spre centrul orașului și am știut
că Ea îmi va deschide ușa. Lui, am grăbit pasul.

De douăzeci de ani nu am mai privit cerul, de la această fereastră
pereții, ușa dar mai ales sîngele pentru care aproape că nu am învățat
și numai tu cea veche știi că eram

gata (într-un fel am și făcut-o) să mă sinucid cu o ușurință ce îți
tîna pînă și zguduitoareții ochii iubesc
viața dar trebuie să-mi spun asta în fiecare zi, mi-e frică
de moarte dar trebuie să-mi spun asta din ce în ce
mai rar, sînt un luptător, un sinucigaș, un animal, un
imbălsămător
nu iubesc toate cuvintele și mici
toate insectele din găurile parchetului, poate femeile acelea
mici, mici de tot, misonpe, să se

apropie

de sexual meu din F. acestea sînt cuvintele mele
aceasta este strada mea aceasta este casa mea
dincolo este sfîrșitul meu la care am privit zile în gir
ca la fisura aceea din zidul spitalului nostru.

Aduci tu cu tine mirosul de meac și durerea atîtor zile străine
acest spațiu plin de apa de botez acest timp ca o lumină violetă
ca o stea în Siberia. ziua de astăzi, prietenii mei aspri în jocul mecanic
în mobila neagră a disperării ascultă ceva îndepărtat. jos,
cînd seara cită cocapul din noaptea picură sîngele negru al
noilor
străine sînt zilele celui plecat adînc între ameri și cașital...

instrumentele morții, nenumăratele instrumente ale morții sub cămașa
de mătase, adulemea viața.

În această seară îmi este silă de
femeia
lui Antonioni. iar dacă mă gîndesc bine
aș putea deveni chiar violent.
bineînțeles, într-un fel plăcut, numai în această noapte nu voi
suporta
femeia cînd bolnavă cînd sălbatică.
și încă ceva; iubesc femeia lui Tarkovski. și încă ceva; nu pot
iubi o femeie vie. și încă ceva; nu pot iubi un bărbat mort.
și încă ceva; nu am împlinit încă 39 de ani. și încă ceva;
în această noapte îmi este silă de femeia lui Antonioni.

Sub firmamentul tare și adînc al fierului
pe malul lacului în jurul unui foc înalt
stau cei trei arpentori ai orașului, tineri.

a plouat mult în ultima vreme prin aceste locuri.
femeile sînt din ce în ce mai frumoase
cuvinte medievale se lipsesc de piele, greieri.

spre dimineață, calul se întrece pe sine la
vederea celor trei arpentori neînfrinți de orașul pentru care aproape că au
uitat
că și vinul negru și vinul alb le-au fost puse în preajmă.

Privesc cerul de seară

Acesta este îngerul mecanic pe care îl
văd
din ce în ce mai des. acesta, fumez în lumina
înaltă a tavanului și faptele ca niște avioane
trec pe cerul camerei mele. lei ard în
lungile seri de toamnă. femeia cea veche
împarte spațiul în două. la malul lacului cineva se
scutură de vomă. trec avioanele cum trece
sîngele prin
creier, trece îngerul mecanic dintr-un
pat în celălalt. eu stau și aștept să vină boala cea
urît mirositoare și să cuprindă tot
lemnul
acela pe care îl îngrijesc de ani și ani de
zile ca pe un lemn viu. în albastrul cerului
zguduitoare face semne care îmi
întunecă ochii
timpul dinafara timpului mă obosește
timpul
din interiorul timpului mă revoltă.
eu iubesc timpul, timpul dintre două
injecții și timpul de care îmi este silă.

va fi așa; după revoltă urmează odihna
și apoi mijloacele prin care îți alegi
moartea pe care ai cîntat-o de atîtea
ori

prin părțile acestea ale imperiului de răsărit
unde pămîntul este plin de sînge. •
privesc un nor alb cum dispare în neant
și un nor negru ce stă să cadă cu înaltul cerului cu tot
fereastra prin care intră lumina roșie,
cerul prin care intră fereastra așa că, privesc boala cea urît
mirositoare cum vine spre mine ca un înger.

Este noapte și iarnă și poezia stă la picioarele mele ca un fluviu ruginit
eu stau aplecat peste pădurea de brazii
ca peste iubita mea și privesc Haina

în camera mea din lemn soarele intră adînc
prin pereții cuvinte obscene ca într-un Acordeon

poate nu sînt mort dar cu siguranță am început să cînt la trompetă
în felul acela în care înțeleg eu viața și moartea iubirea și Poezia

în patul în care dorm și este un pat de închisoare voi scrie
un poem despre Dumnezeu

va fi poemul despre Dumnezeu.

Voi pune păr în toți pereții și tîmple în toate zidurile de piatră
gri,
doctore, și voi îmbătrîni sub cel mai vechi
castan pe care un ochi l-a văzut vreodată odihnindu-se în parcul
spitalului nostru, noaptea, doctore, voi alunga insectele albe în camera
furioșilor mei camarazi o dată pentru totdeauna. așa să știți, voi face toate
injecțiile pe care le poate face un om fără să se teamă de timpul cînd
sinuciderea
va fi măsura grozăviei bolii de care îmi este frică, doctore,
Frică și Silă.

Sfîrșitul iernii

Primul colț, păianjenul în al doilea colț, fereastra
în al treilea colț, luna în al patrulea colț, coconul
în al cincilea colț, păsările în al șaselea colț, goarna
în al șaptelea colț, Schultze în al optulea colț, patul
și peste tot varul alb și gras ce îmi provoacă plăcere
ori de cîte ori îmi ating pielea de el în primul perete, nimic
în al doilea perete, nimic în al treilea perete, nimic
în al patrulea perete, nimic în tavan, nimicul
în podea, nimicul și, ca și cum n-ar fi de-ajuns
mai spun că în această cameră întotdeauna merg pînă la capăt.

PAUL DAIAN s-a născut în 4 august 1954, în Ardeal, la Crișcior. La 9 ani se mută cu familia în București, unde, în 1973, absolvă liceul teoretic „Dimitrie Cantemir”. Lucrează în zeci și zeci de locuri de muncă, obținînd atestarea în numai 13 meserii bătute pe muchie. A mai trecut prin închisoare, spitale psihiatrice și cîteva țări străine. Cu mari eforturi intră în caietul de debut al Editurii „Albatros” pe anul 1984.

În 1988, cu prilejul *dezlegării la peste*, debutează cu „Poeme sororale” la „Cartea românească”, în 1993, volumul *Johann* la Editura „Pontica”, iar în 1994, volumul „Turma de porci”, tot la „Cartea Românească”.

În pregătire, mari surprize.

Angela Marinescu

„Pure ideograme ale spiritului în alertă, zbătîndu-se ca o apă împietrită pe scenariul unui coșmar existențial, poemele nu cedează aleatorului și ele cristalizează, vehement și riguros, în jurul nucleului de uraniu al stării”.

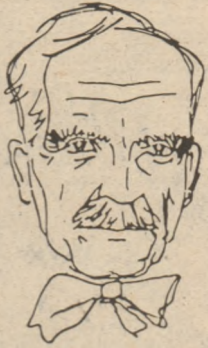
Al. Cistelec

„Este, de altfel, evident că Paul DAIAN preferă aici cultura lirică intensivă, ignorînd tot ce l-ar putea purta în discurs, în vorbirea despre.”

N. Manolescu

„Și tocmai în sensul acestei așteptări a vorbirii de după tăcere ne dau o mîină de ajutor poemele lui Paul DAIAN. El pare a se afla în stadiul vorbirii din timpul tăcerii.”

Bogdan Ghiu

TUDOR ARGHEZI
SCRIERI

Tudor Arghezi, *Scieri*, vol. 39.
Proze. Volum îngrijit de Mitzura
Arghezi și Traian Radu. Editura
Minerva, 1994.

ÎN 1962 a apărut primul volum al unei ediții de opere ale lui Tudor Arghezi. Se numea însă nu *Opere* ci *Scieri*, semnificând, încă o dată, refuzul postului față de pompă. Cum nu-i plăcea apelativul „maestre”, tot așa refuza denumirea de *opere* pentru scrierile sale. A optat, deci, pentru *Scieri*, denumire pe care o utilizase, în 1956-1958, și Mihai Ralea (ediția *Scieri* din trecut). În prefața la volumul inaugural al ediției, autorul preciza: „S-a renunțat la titulatura generală, falnică și infatuată, de *Opere*, adoptându-se una mai apropiată de obiect, *Scieri*, drept ceea ce sînt. Opera, Creația, Măiestria sînt cuvinte care sperie munca și sfiala, monumentale, utilizate pentru mîngîierea minusculelor vanității, o arvună anticipată la statuie...”. Ediția fusese pregătită de autor, ajutat de un devotat redactor al editurii E. S. P. L. A., dl. Gheorghe Pienescu. Își propunea să fie o ediție definitivă de autor, după modelul celor publicate în anii treizeci, la Editura Fundațiilor Regale. Ani de zile, pînă la moartea marelui poet, (1967), redactorul îi aducea textele dactilografiate de editură, autorul le recitea, repartizîndu-le locul în volume. Între timp, în locul E. S. P. L. A. a apărut E. P. L. Ediția a fost inaugurată în 1962 și primele 22 de volume, la început într-un ritm chiar accelerat, au apărut, pînă în 1969, la E. P. L. Apoi, din 1970, ediția a fost preluată de Editura Minerva unde, în alți 24 de ani, au mai apărut 17 volume (în 1974

trei volume, în 1975 și 1976 cite două volume, apoi cadența s-a accidentat). Nu știu cite volume din această ediție mai sînt de programat. Sigur e că, de curînd, a apărut, după cinci ani de pauză nedorită, al 39-lea volum. E adevărat, nu mai are eleganța primelor volume și nici caseta care, parcă, proteja fragilitatea lor studiată, în formatul scurt și îngust pe care și-l alesese autorul pentru această ediție. Mai are însă, negreșit, mult din ținuta grafică a întregii ediții. Hîrtia e convenabilă, legătura e acoperită cu pînză (la început era cu mătase) suprapertea e la locul ei, cu portretul în efigie al autorului. Pe scurt spus, e o mare bucurie că, după atîta așteptare, ediția își reia circuitul. Să sperăm că de acum încolo, cadența va intra în normal.

Volumul acesta prezintă o nouate. Cum menționează editorii (dna Mitzura Arghezi, dl. Radu Traian) într-o succintă notă, în volum se restituie texte refuzate de cenzură din sumarele volumelor 31-34 ale ediției sau trecute de însuși autorul, atunci cînd și-a pregătit ediția, la capitolul „sub rezervă” sau „cînd va fi cu putință”, „pentru mai tirziu”. E bine că am apucat această vreme a recuperării. Și aproape că încetezi să regreti că ritmul apariției acestei ediții a fost, în ultimii 10-15 ani, mai striat, îngăduind restituirii care, altfel, n-ar fi fost cu putință. Aflăm, aici, texte din publicistica poetului din 1904-1920. Ele au fost repartizate de autor la despărțămîntul „proze”. Și avea perfectă dreptate. Ca și proza de ficțiune, publicistica lui Arghezi, cu indiscutabile valori expresive, e tot proză. Chiar atunci cînd nu e portretistică (există, în ediție, un volum, al 33-lea, subintitulat „o galerie de portrete”), ci articol pe teme politice, statutul e tot de proză. Nu ne-am obișnuit să numim, cu dreptate, publicistica politică a lui Eminescu proză politică? De ce ar fi renunțat Arghezi la statutul real, de proză, al publicisticii sale? Nu este el, după caracterizarea nimerită a lui Ralea din 1927, al doilea poet, în literele românești, după Eminescu?

Oricît ar părea de ciudat, poetul este, în 1912-1916, un comentator politic. Articolele sale analizează fenomenul crizei balcanice din 1912-1913 și, apoi, a situației României în anii neutralității. În 1913 era prim redactor (denumirea de atunci pentru redactor șef) la ziarul *Seara*, al cărui director era venalul Al. Bogdan-Pitești. Ziarul era stipendiat de Grigore Cantacuzino, primarul de atunci al Capitalei, unul dintre cei doi fii ai Nababului, șeful Partidului Conservator. Bogdan-

Pitești, veros, a dus o campanie în 1913, în ziar, împotriva Băncii Marmorosch-Blanck, voind să stoarcă bani de la bancheri. Aristide Blanck s-a supus, oferindu-i bani directorului *Serii*, în prezența unui martor. Prins în flagrant delict, Bogdan-Pitești e arestat, și implicat într-un proces de șantaj. Arghezi continua să scoată gazeta, îl apăra pe director și scria, fulminant, împotriva bancherului. Mereu gata să se vîndă, Bogdan-Pitești se va lăsa cumpărat, în 1914-1915, de nemți, făcînd, în *Seara*, o politică favorabilă Triplei Alianțe, condamîndu-i pe oamenii politici (și gazetele lor) favorabili alianței cu Antanta. Arghezi, din păcate, a urmat, de aproape, politica lui Bogdan-Pitești, suferînd, apoi, pentru scrisul său din anii Bucureștiului ocupat de nemți în timpul războiului, o detenție la Văcărești, eliberat fiind și la insistențele lui N. Iorga. Se pot recunoaște, dincolo de această ingenunchiere, cîteva motive comune, urmărite cu consecvență de Arghezi analistul politic. A fost, de pildă, potrivit tendințelor expansioniste ale Bulgariei, salutînd intrarea trupelor noastre în conflagrația balcanică unde, se știe, au îndeplinit un rol pacificator. „Trupele noastre – scria în iulie 1913 – au pus piciorul pe treptele Balcanilor cu seninătatea și demnitatea unei armate sigure pe puterile ei, civilizată... Armata noastră a intrat în Bulgaria cu această generozitate”. Era potrivit, încă înainte de izbucnirea războiului devenit mondial, politicii anexioniste a Rusiei țarilor. În februarie 1914 scria, într-un articol intitulat *O alianță cu Rusia*: „Conștiința ne poruncește să nu iubim Rusia și să o avem în orice împrejurare ca pe un dușman cu care o prietenie nu se poate face și a cărei prietenie este înjositoare.” A condamnat, atunci, vizita țarului Nicolae al II-lea la Constanța, tentativa Palatului Regal din București de a-l însura pe prințul Carol cu o principesă rusă. În martie 1914 publica articolul *Cu Austria sau cu Rusia?* în care, după o analiză cumpănită, conchidea: „Opinia publică românească preferă însă o Austrie cu greșeli, unei Rusii plină, pentru noi, de doruri”. Și aceasta pentru că „nu este în obiceiul Rusiei, să cedeze teritorii. Tot ce ne-ar putea face Rusia, cu o sinceră dorință de a ne favoriza, este ca, la căsătoria fiicei țarului cu nepotul regelui nostru, să ne ia Moldova”. De aceea se ridicase împotriva Franței care dorea o apropiere a României de Rusia. „Pe francezi, cultura noastră, inima noastră ne silesc să-i primim ca pe niște frați, atîta timp cît ei repre-

zintă Franța, arta francă, literatura francă, geniul franc. Ei nu ne pot însă emoționa ca aliați ai Rusiei și nu vor determina, ca aliați ai Rusiei, la noi un curent muscălesc.” Cu astfel de opinii politice era firesc ca Arghezi, după Consiliul de Coroană din 1914, să apere fie neutralitatea țării, fie apropierea ei de Puterile Centrale. Pentru Arghezi analistul politic – ca și pentru P. P. Carp, Const. Stere, Radu Rosetti, pe care adesea îi citează în sprijin – Antanta însemna Rusia. Iar Rusia era, prin permanențele ei anexioniste, dușmană intereselor românești. Cu textele la îndemînă, analizate lucid și cu dreptate, nu se poate să nu se recunoască sinceritatea și onestitatea unor convingeri. Nu interesează că le-a afirmat în gazete (pe lângă *Seara* mai e și *Cronica*) apoi plătite de nemți și că *Seara* era patronată de venalul Bogdan-Pitești. Arghezi, repet, apăra, aici, o convingere. Poate că această convingere – ca și în cazul lui Stere sau Slavici – a fost eronată. Dar a fost, incontestabil, o convingere, slujită cu consecvență, inclusiv în perioada ocupării Bucureștiului. Iar convingerea merită întotdeauna stimă și nu osîndă. Că realitatea războiului nu i-a dat dreptate, asta e adevărat. Și că opțiunile sale filogermane au fost infirmate, iarăși, incontestabil. (În mai 1916 scria: „Convingerea că țara noastră și rasa întregă va câștiga din victoria germană ceea ce ar fi pierdut dintr-o victorie rusească, ne-a silit să ne opunem de la început, din prima zi și de la prima oră de război, curentului de declamație și ignoranță, în riscul, de altfel, indiferent, de a fi priviți ca niște «vînduți»”). Dar nu infirmarea de către soartă a unei opțiuni e aici în discuție cît onestitatea în adoptarea și apărarea ei. N-ar trebui să i se refuze lui Arghezi-gazetarul politic din 1914-1918 acest verdict, renunțîndu-se la osîndele pripite și resentimentare din 1918. Aceași consecvență în opinii o aflăm, parțial, și față de lumea politică românească. Arghezi-țînărul a fost potrivit lui Take Ionescu, și țarismului încă de la apariția lui. În 1908, cînd Take Ionescu și-a constituit Partidul Conservator Democrat, Arghezi l-a numit, expresiv, „partidul rupților”, ca dizidență, cum era, a Partidului Conservator. I-a fost constant ostil și l-a combătut, consecvent, și în cei doi ani ai neutralității, cînd Take Ionescu a fost (împreună cu N. Filipescu, Delavrancea) promotor al intrării imediate a țării noastre în război, incriminîndu-l pe Ion I. C. Brătianu-premierul drept trădător. Iar *Adevărul* lui Mille, gazeta filotaristă încă înainte de 1908, a fost cu consecvență combătută și în 1913-1914 și în cei doi ani ai neutralității. Absorbit de această necesară reevaluare, nu mă mai pot ocupa de alte dezvoltări publicistice găzduite în acest volum. Poate voi reveni.

Tare mi-e teamă că această ediție de *Scieri* va ține loc, pentru foarte multe decenii, de o ediție critică din opera lui Arghezi. Și e un mare păcat. Nu văd, știînd cum stau lucrurile, inițierea unei ediții critice cuprinzînd opera lui Arghezi (cum e cea din opera lui Blaga, de pildă), cu tot aparatul științific indispensabil. Dl. Gheorghe Pienescu ar fi fost, cu siguranță, editorul ideal al unei astfel de ediții critice. Dar s-a opus – cu motivațiile d-sale – dna Mitzura Arghezi, care continuă să dețină întregul depozit de manuscrise din opera părintelui ei, fără de cunoașterea cărora nu se poate reconstitui secțiunea de variante într-o ediție critică. Nu e acum locul discutării acestui caz care a determinat amînarea *sine die* a ediției critice Arghezi. M-am limitat să constat, cu imens regret, faptul, consemnîndu-l. Istoria literară și exegeții lui Arghezi îl vor analiza și judeca.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica Zafiu

NU E O NOUȚATE faptul că în româna actuală se extinde un tip de construcție netraditională: un substantiv construit cu element de compunere (prefixoid) sau prefix (interpretările lingvistice diferă asupra acestui punct) devine determinantul de tip adjectival al altui substantiv. În *Dicționarul de cuvinte recente* (DCR), Florica Dimitrescu a înregistrat destul de multe asemenea formații: „radar-anti-accidente”, „calități anticolesterol”, „jupta antidrog” „sistem antifurt” etc. Se consideră că în acest tip de situații noua formație a devenit adjectiv invariabil (chiar dacă prezintă unele asemănări cu construcții apozitionale – sau fals-apozitionale). Sursele directe indicate de dicționar pentru o serie de cuvinte din categoria de mai sus sînt franceza sau italiana; e totuși foarte probabil să se afle în fața unui tip internațional modern, impus în mare măsură prin engleză. Cum adjectivul invariabil din această categorie sînt echivalente cu foarte obișnuite construcții de substantive cu prepoziție („jupta antidrog” = „jupta împotriva drogurilor”), extinderea lor se face ușor, prin substituirea ad-hoc a celor din urmă. În presa actuală apar frecvent formații spontane care au ca punct de

Adjective invariabile

pornire un nume propriu (de loc sau de persoană): „epoca post-Yalta”, „incineror anti-Everac” („România liberă”, nr. 918, 1993, 3). „Jupta pe frontul anticeanșesc” („Adevărul”, nr. 610, 1992, 2); sînt dovezi că tiparul s-a extins și s-a împlămintuit. O acceptare a normalității sale lui pare a fi această și de coordonarea cu adjective propriu-zise (produse prin derivare): „veritabil program anticriză și antiinflaționist” („Evenimentul zilei”, e. p. nr. 500, 1994, 1). Rămîna totuși destul de ciudate formațiile în care substantivul-bază apare la plural: Valeria Găpu Romalo a discutat mai de mult cazul „întîlnire interpluri” („Corectitudine și greșală”, 1972, p. 223); un exemplu mai nou – „Încurajarea cooperării interculturale transfrontiere” („România liberă”, nr. 1086, 1993, 16) – ilustrează caracterul hibrid și prețios al adjectivalului invariabil – cuprins într-un grup nominal prea încălțat. Intenția de a evita formule explicite mai lungi duce la rezultate nu tocmai fericite din punct de vedere stilistic: adjectival ad-hoc „post-decembrie” – în „puterea post-decembrie '89” („Cotidianul”, nr. 104, 1992, 1) – folosit în locul unor sintagme de genul „de după decembrie...”, sau „instalată în decembrie...”, sună destul de nefiresc; are, în plus, dezavantajul unei ambiguități morfologice, finalul substantivului fiind confundabil, la o primă

lectură, cu un final normal de adjectiv acordat (de la un ipotetic *decembrie* – *decembrie*). Exemplul ilustrează, de altfel, încă o nouate în extinderea tiparului în discuție: apariția prefixoidului (în mod normal atașabil unui singur cuvînt) în fața unei întregi sintagme: *decembrie '89*. Fenomenul se observă și mai clar în cauzul despre „comandamentele... unei doctrine utopice, *anti-natura umană*” („Ora”, nr. 482, 1994, 1). Evident, ar fi greu de tratat aici „anti-natura umană” ca un adjectiv invariabil; e mai curînd un caz de utilizare a lui *anti-* cu valoarea de echivalent prepozițional. Moda acestui tipar sintactic se explică, desigur, prin conotațiile sale de modernitate, concizie, eficiență – și prin avantajul de a transpune un fapt accidental în tiparele unei formule stabile. E interesant că ea conferă o anumită autonomie elementelor de compunere – și, mai ales, că ilustrează o tendință mai generală de simplificare a flexiunii. Nu e întâmplător că multe din exemplele de mai sus îl cuprind pe *anti-*: el substituie prepoziția *împotriva*, care impune substantivului cazul genitiv; a folosi construcția *anti-natura umană* e o cale de a evita transformările normale ale unei treceri la genitiv a substantivului și a adjectivului său (*împotriva naturii umane*).

Actualitatea culturală

Izgoniți din paradisul cărții

La închiderea Târgului Internațional de Carte de la București (care a stat la dispoziția vizitatorilor în perioada 9-12 iunie) ne-am

Lansarea cărții „Te pup în fund, conducător iubit”, a lui Daniel Bănuțescu, la standul Editurii Nemira. Autorul semnând autografe.

simțit izgoniți din paradisul cărții. Timp de patru zile, în Complexul „Art-expo” de la Teatrul Național, într-un spațiu compartimentat ca un labirint fără nimic terifiant, zeci de edituri din țară și din străinătate și-au etalat cele mai recente apariții. Iar publicul a fost prezent în șuvoi continuu, ca la Mausoleul lui Lenin (dar cu mai multă veselie decât acolo).

N-a fost o simplă însumare de librării sezoniere. Prezența unor editori eminenti și a unor

scriitori de prim-plan a transformat comerțul într-un comerț de idei. S-au lansat cărți, au avut loc colocvii, s-a auzit muzică, s-au dat autografe; și s-au făcut comparații (inevitabil subversive) între producția de carte din Occident și aceea de la noi.

Ministerul Culturii a fost prezent mai ales prin prețurile (usturătoare) la care a închiriat editurilor spațiul de expunere. Deși se numește al culturii, acest minister n-a făcut o distincție între editurile care publică – eroic – cărți de interes cultural și cele specializate în literatură de consum. Le-a tratat (le-a spoliat) pe toate la fel.

Editurile particulare (care plătesc, printre altele, taxe pentru susținerea industriei și a agriculturii, invenție românească, nemiștinată în altă parte a lumii) și editurile de stat (care primesc subvenții anemice și tardive pentru publicarea unor opere din patrimoniul cultural național) s-au simțit solidare prin soarta lor cruntă și nedreaptă. S-au făcut însă eforturi pentru a se depăși descurajarea și a se crea o atmosferă elevată și efervescentă. Personajul cel mai pitoresc și simpatic al târgului a fost poetul Paul Daian, care, cu ajutorul unei trompete asurzitoare, a făcut non-stop reclamă Editurii Cartea Românească, iar uneori și... concurenței. (Al. Șt.)

Dragoste și viață

Sfîmbătă, 11 iunie, la orele 12,00, la Casa de cultură armeană a avut loc lansarea cărții *Dragoste și viață în lumea teatrului* de Haig Aterian, apărută la Editura Arta grafică. Volumul cuprinde corespondența dintre Haig Aterian și cea care îi va

deveni soție (actrița și mai târziu regizoarea Marietta Sadova), pînă în 1935, completată – la sugestia editurii, pentru a întregi portretul spiritual al autorului – cu scrisorile trimise nevestei sale din închisorile prin care Haig Aterian a trecut între 1941-1943 și cu o selecție din cele de pe front, unde și-a sfîrșit prematur existența. Despre apariția acestor mărturii de viață, strînse într-o carte prin strădania scriitorului Arșavir Aterian (frate cu Haig Aterian), autor al cuvîntului înainte și al notelor, au vorbit Varujan Vozganian, președinte al Uniunii Armenilor din România, Ana-Maria Grădinaru, directoarea Editurii Arta grafică, criticul și istoricul literar Valeriu Răpeanu și, în final, Arșavir Aterian. (A.F.)

DRAGOSTE SI VIATA
în lumea teatrului

EDITURA ARTA GRAFICĂ

FOTOTECA „ROMÂNIEI LITERARE”

În 1959, la *Gazeta Literară*: Ștefan Bănuțescu, Cezar Baltag, Gabriel Dimisianu, Nichita Stănescu și, ultimul din dreapta, Matei Călinescu.

O inițiativă ingenioasă... și rentabilă,

la Sibiu. Într-unul din atelierele filialei sibiene a *Uniunii artiștilor plastici*, situat în Piața Mare, la etajul întâi al unei vechi case pitorești, tînărul grafician Alexandru Iakabhazi a înființat o galerie cu vânzare, fără a renunța la destinația de atelier a atractivului spațiu. În spiritul economiei de piață, artistul a preluat toate cheltuielile – chirie, întreținere etc. – pe care le recuperează din vânzările de lucrări ale expozițiilor lunare deschise în această Galerie-atelier, cu picturi, sculpturi, desene, gravuri ale membrilor filialei. În perspectivă apropiată va fi organizată acolo și o „mică bienală internațională de gravură mică”. Vizitatorii, zilnic în jur de 30, tentați să intre – dincolo de poarta istorică, de curtea interioară specifică și de scărița de altădată – în expoziție, au prilejul să asiste și la operațiile tehnice ale gravării. Rar pleacă fără să achiziționeze ceva. Fanteziile limbajelor vizuale contemporane, în decorul unei lumi apuse, au, evident, efecte benefice. (Amelia Pavel)

Erată. Din relatarea noastră privitoare la premiile Salonului Național de Carte și Publicație Culturală (nr.22/1994), a fost omisă, din eroare, menționarea premiului Editurii anului, acordat Institutului European din Iași și editurii RAO din București. Facem cuvenita rectificare.

Premiile Festivalului de teatru Atelier

La Teatrul *Andrei Mureșanu* din Sfîntu Gheorghe, Director Radu Macrinici (organizator și director Festival), juriul format din Iosif Naghiu, Ion Calion, Biró Béla, Doru Mareș, Remus Andrei Ion a acordat în cadrul „Festivalului de teatru Atelier”, care a avut loc între 30 mai și 5 iunie, următoarele premii:

- Marele premiu „Atelier” pentru cel mai bun spectacol (un milion lei): *Conul Leonida față cu reacțiunea* de I.L.Caragiale, regia Anton Tauf, Teatrul Național Cluj Napoca; *„Vraja Basmului”*, regia Balazs Mari, *Dream Team Szinhaz*, Budapesta.

- Premiul de interpretare masculină (500.000 lei): Bucur Stan pentru rolul Leonida din *Conul Leonida față cu reacțiunea*.

- Premiul de interpretare feminină: (500.000) Monique Dorset (Belgia) pentru rolul din spectacolul-poem *Sagres*.

- Premii pentru tineri actori (100.000 lei – acordate cu sprijinul Prefecturii): Dorina Darie, Academia de Teatru Tg.Mureș – secția română, pentru rolul *Monica din Alunița* de Saul Bellow; Claudia Negroiu, Academia *Hyperion*, pentru rolul *Zița*, din *Momente Caragiale*; Valeriu Andrei, Teatrul *Andrei Mureșanu* Sf.Gheorghe, pentru rolul *Copilul din Pe jos* de S.Mrozek.

Nicolae Manolescu și Radu Ionescu la vernisajul Galeriilor de artă „România literară” (9 iunie 1994).

CALENDAR

20.VI.1848 - s-a născut Miron Pompiliu (m.1897)
20.VI.1877 - s-a născut Gabriel Dona (m.1944)
20.VI.1888 - s-a născut Horia Furtună (m.1952)
20.VI.1893 - s-a născut Al. Hodoș (m.1967)
20.VI.1913 - s-a născut Aurel Baranga (m.1979)

20.VI.1922 - s-a născut Janoshazy György
20.VI.1933 - s-a născut Valentin Șerbu (m.1994)
20.VI.1975 - a murit Tiberiu Vuia (n.1900)
20.VI.1991 - a murit Constantin Papadopol-Calimah (n.1905)

↳ Întoarcerea lui Matei

Fotografie de Gina Marin

PE LA mijlocul anilor '60, criticul Matei Călinescu reprezenta una dintre cele mai autorizate voci tinere de la noi. Nu spun „cea mai autorizată” – în această materie clasamentele ar fi riscante. Dar avea de partea sa inteligența, excepțională, accesul la cel puțin două mari culturi, franceză și engleză, asimilate în limba originală, și – mai presus de toate – judecata promptă și exactă asupra cărții. Cîți dintre criticii în curs de afirmare prin anul 1965 se puteau lăuda cu aceste atuuri incontestabile? Dacă talentul de a scrie critică, de a lega frumos pachete de fraze, putea fi înțeles la mai multe tinere speranțe, judecata critică sigură sprijinită de o cultură reală se înțelegea la foarte puțini. De la primele sale apariții scriptice, Matei Călinescu a făcut figură de „ales”.

Ce faci atunci cînd soarta îți surde și cînd citești în privirile celorlalți poziția ta în *top*? Profiți, fără îndoială, de cele mai multe ori cu nonșalanță, deoarece succesul e o băutură puternică. Între activitatea de critic literar cu autoritate și scrierile cu alură

academică, Matei Călinescu a pendulat, alegru și dezinvolt, aproape un deceniu; articolele sale din *Gazeta literară* reprezentau o etapă obligatorie în consacrarea cuiva, mai ales a unui scriitor tînăr; în schimb, studiile sale de istorie literară (purțînd evidentă marca jurnalismului, adică scrise și pentru a plăcea) i-au deschis autorului porțile Universității ca profesor, deși cu oarecare întârziere. Culmea succesului a marcat-o acea carte ciudată și snoabă, *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter*, la limita eseului și a ficțiunii: apariția unei asemenea cărți în România anilor '70 reprezentase, probabil, actul de maximă permisivitate a puterii politice comuniste.

În acest peisaj mai degrabă luminos, existau însă și cîteva umbre. Succesul jurnalistic monden, recunoașterea oficială nu veneau automat, ci trebuiau plătite cu o politică a semi-compromisului extrem de subtilă. Cum să-ți rostești propriul adevăr țînînd seama, în același timp, de strivitoarele „adevăruri” ale partidului? Problemă, evident, insolubilă, dar pentru ocultarea căreia s-a cheltuit în România mai multă energie intelectuală decît pentru scrierea a zece opere de proporțiile Enciclopediei Britanice. Din păcate, această cvadratură a cercului pusă ca întrebare existențială tuturor tinerilor porniți pe afirmare în anii '60 a dezvoltat anumite trăsături proprii acelei generații de literați: acomodarea cu frazele – și implicit cu principiile –, tehnica efectuării de mici concesiuni tactice pentru evitarea marilor concesiuni, publicarea articolelor într-un anumit cod lingvistic, cunoscut și acceptat de inițiați, păstrarea textului „pur” pentru volume, de

unde articolele circumstanțiale vor fi absente etc. Toate figurile centrale ale literaturii române, a căror emergență s-a datorat relativei liberalizări din deceniul șapte, au avut de rezolvat aceeași dilemă. Și fiecare a rezolvat-o în felul său. Dar e greu de presupus că ambiguitatea etică nu se instalează într-o conștiință obligată mult timp la asemenea exerciții. *La jeunesse dorée* a lumii literare din anii '60 a îmbinat deseori nonșalanța cu cinismul, talentul real cu dorința de parvenire.

N-a rezistat prea mult timp Matei Călinescu acestor universale și nescrise obligații. La începutul anilor '70, face toate eforturile pentru a evada din marea închisoare. Cea dintîi ocazie ivită, nu stă pe gînduri: părăsește definitiv România și schizofrenia ei politico-literară. Alți colegi de generație optează pentru acomodare. Mai puțin înzestrați decît Matei Călinescu, avînd, în raport cu el, deficite culturale apreciabile, ei acceptă mai departe semi-compromisul, devenit consubstanțial.

Ce a realizat Matei în America? Aici se deschide cel mai spectaculos capitol al carierei și al vieții sale. Nu mă refer la aspectul strict social, vizibil al lucrurilor (o carieră universitară remarcabilă, publicarea de cărți ce fac autoritate, cu deosebire cea despre modernism), ci la schimbarea din profunzime. Încercarea exilului înseamnă duritate extremă, căreia puțini îi rezistă. Înțeleg prin „rezistență” traversarea deșertului recunoașterii oficiale, re-nașterea sub formă superioară celei inițiale. Cîți reușesc cu adevărat? Avem în memorie rarele victorii; uneori spectaculoase, dar prea puțini se gîndesc la zecile de mii de înfrîngeri, la scufundările și la eșuările cu care este plătită, în statistica globală, fiecare victorie. Proba exilului – nu doar inițiativă, ci existențială, în sensul grav al

cuvîntului – fortifică spiritele excepționale și le elimină pe cele mediocre.

Nu știu cîtă suferință i-au adus lui Matei Călinescu primii ani de exil. Dar știu că America i-a dublat în cele din urmă criticului român profunzimea reflecției și i-a eliminat, pe rînd, scorile românești de tinerețe: superficialitatea, indiferentismul etic, egoismul. Din Statele Unite ne-a venit acum un alt Matei: nu doar infinit mai cult decît cel care plecase (aceasta s-ar fi putut realiza, la rigoare, și în România), dar profund cu adevărat, uman în sens înalt și posedînd o viziune mai degrabă tragică asupra lumii. L-am auzit vorbind de două ori, i-am citit monografia despre modernism, alături de remarcabila autobiografie epistolară, scrisă împreună cu Ion Vianu. Inevitabila suferință a exilului, asociată cu trăirea în sînul unei mari culturi, au avut drept rezultat ridicarea la suprafață a ceea ce fusese mai bun în criticul Matei Călinescu și formarea lentă a unuia dintre cei mai autentici cîrturari români de astăzi. Ar fi...at la fel dacă eroul rămînea în România? Categorie, nu. Ceea ce s-a ales de unii dintre colegii săi de generație oferă o mărturie pe cît de elocventă, pe atît de tristă. Statele Unite l-au salvat pe Matei Călinescu de Matei Călinescu (din tinerețe).

Aprecierile mele ar putea părea prezumțioase dată fiind puținătatea contactelor avute după douăzeci de ani de absență: dar ele nu sînt așa. Unul dintre avantajele (sau blestemele) condiției de romancier rămîne tocmai acela de a sesiza involuntar esența persoanei cu care ai stat de vorbă timp de cinci minute, de a-i conferi acesteia o curioasă transparentă. Și astfel l-am re-cunoscut pe Matei Călinescu *new look*, mai aproape de perfecțiune decît oricînd.

Mihai Zamfir

Cum moare marxismul

– urmare din pagina 3 –

UNEORI, am impresia că funcționează, în rîndurile noastre, un umanism înțeles ca o obligație de toleranță. Postură dubioasă, întrucît simpla neglijare a păcatului implică o stimulare, pentru a nu mai pune chestiunea iertării, care, oricum, nu se poate acorda decît atunci cînd există pocăință. A trece cu vederea răul poate fi o stîngăcie, a-l ierta cînd e activ nu poate fi decît un gest de cooperare. Sau, cum spune Monica Lovinescu (al cărei nume avem grijă a-l aminti cît mai rar): „sub îndemnul creștinesc al iertării, se ascunde demonul uitării, al delăsării”. Alteori, dincolo de posibilele scuze speculative, e pur și simplu o mondenitate. Se are în vedere un model britanic, al *fair-play*-ului, puțin adecvat, deoarece în același club select nu pot fi admiși și gentlemani și inși lipsiți de onoare. Raporturile sînt, în cazul de față, de la o zonă morală la alta, deși nu apar recunoscute totdeauna ca atare. Să privim lucrurile realist. Cutare autor a avut contacte ce l-au „obligat”, într-un fel mai mult ori mai puțin consistent, față de un nomenclaturist cultural (sau mai mult decît atît). De la simplele înțîniri în cercuri comune pînă la obținerea unor călătorii în străinătate, funcții, premii etc., s-a ținut o plasă de relații pe care potențații au strîns-o cu intenție, mai abitir în jurul unor autori influenți.

Din timiditate, din jenă, altfel spus din „delicatețea” rimbaldiană ale cărei teribile efecte se cunosc, eventual și din alte pricini, asemenea autori preferă a păstra tăcerea în raport cu cei pe care i-au cunoscut cîndva sub un aspect „servabil”, plăcut. Există și un alt obicei: cel de a vitupera colaboraționismul fără a indica nici un nume, așa cum, într-un plan paralel, se vorbește despre corupție fără... corupți. E și acesta un mijloc (cu toate că nu deosebit de curajos) de-a împăca toată lumea. Dreptății i se dă ce e al ei, deși într-un chip abstract, fapt ce-i asigură respectivului justițiar aprobări din ambele tabere. Unde mai pui că se realizează și o „superioritate” a abstragerii, a purei poziții doctrinare! Epura e mai nobilă decît abordarea concretului, nu-i așa? Riscul e minim, avantajele sînt maxime. Dar, din păcate, lucrurile nu se opresc aci. Cîțiva mari colaboraționiști au fost creditați într-un chip explicit. Este, bineînțeles, controversabilă (deși o socotim drept singura pînă la capăt onorabilă) soluția radicală de a refuza să stai alături de ei pe băncile parlamentului (oare un boicot în bloc al opoziției n-ar fi avut ca efect înlăturarea lor, în spiritul punctului 8 al Proclamației de la Timișoara?), însă ni se pare clar inoportună apariția alături de ei, în public. Astfel, un cunoscut poet-senator a acceptat a conversa, pe micul ecran, cu bardul de la Bârca și nu s-a putut convinge de altceva decît de insolența acestuia. Și mai de neînțeles ni

se înfățișează atitudinea altui cunoscut om de litere și de asemenea senator, care a emis, în cursul unor interviuri, certificate de bună purtare la adresa unor faimoși reprezentanți ai totalitarismului, în domeniul literar, fără a pronunța o vorbă cu privire la stigmatul lor arhicunoscut. Frivolitate? Gest de samaritean rău plasat? Politică de seducție? Nu știm și nici nu ne interesează. Ne mulțumim a observa că sînt dovezi ale unei cedări care nu-i bucură decît pe cei nevrednici. A-i menaja și, cu atît mai mult, a cocheta cu ei, nu e, din partea scriitorilor de bună calitate, pe care-i stimăm și în care ne punem speranțe, cu atît mai virtuos cu cît au devenit și bărbați politici, doar un gest strict personal, ci și unul civic. Cu consecințele de rigoare. Șovăiala impredictibilă a celor „buni” ne mîhnește în nu mai mică măsură decît consecvența previzibilă a celor „răi”.

Așadar, pe frămîntatul pămînt românesc, marxismul nu-și acceptă firescul sfîrșit. Nu acceptă nici a se „estetiza”, devenind inofensiv, ca în Statele Unite. Drept urmare, el trebuie ajutat să moară, adică răpus. „Stilpi ai societății”, scriitorii nu pot, nu se cuvine a rămîne indiferenți față de această expediție de o convîrșitoare însemnătate. Îi așteptăm în chip de sauroctoni.

LA O NOUĂ LECTURĂ

de Alex.
Ștefănescu

MATEI CĂLINESCU

Un personaj mitic al vieții literare

NUMELE lui Matei Călinescu nu figurează în dicționarele literaturii române, iar în bibliotecile cărțile sale se găsesc cu greu. La sfârșitul unui articol despre *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter*, publicat de Eugen Simion în *România literară* din 15 noiembrie 1973, există mențiunea: „Din volumul în curs de apariție la Editura Cartea Românească, *Scriitori români de azi*”; dar în volumul *Scriitori români de azi* articolul respectiv nu mai apare. După plecarea definitivă a lui Matei Călinescu din România, autoritățile culturale comuniste au procedat ca și în alte cazuri similare și anume au încercat să-l ștergă complet din memoria colectivității. Dacă n-

Ion Vianu și Matei Călinescu

au reușit este, pe de o parte, din cauza neglijenței lor și, pe de altă parte, din cauza rolului important, greu de ignorat pe care poetul, prozatorul, criticul și, mai ales, teoreticianul literar l-a jucat în modernizarea literaturii române - prin regăsirea tradițiilor interbelice și reluarea comunicării cu literatura occidentală - în

deceniul șapte. Contribuția sa a fost conservată, ca într-un muzeu, în amintirea contemporanilor. Fiind plecat peste mări și țări, nemiintrând deci în competiție directă cu protagoniștii vieții literare din România, nimeni nu i-a contestat în vreun fel meritele; dimpotrivă, toată lumea i le-a mărit de la un an la altul, dintr-o generozitate meschină, asemenea combatanților dintr-un război care, întorși acasă, își dispută cu înverșunare fiecare fărâma de glorie, dar îi laudă excesiv pe tovarășii lor de arme morți.

Matei Călinescu a fost tratat deci ca un erou căzut în luptă, exagerându-i-se retrospectiv competența, talentul și curajul. A devenit, într-un fel, un personaj mitic, la evocarea căruia cei prezenți dădeau aprobator din cap, cu aerul că într-un asemenea caz nu mai sunt necesare cuvintele.

Culmea este că, în timp ce avea parte în România de o asemenea recunoaștere mută, din ce în ce mai nebuloasă, el realiza în SUA performanțe intelectuale autentice, mult superioare celor din tinerețe, dar ignorate de admiratorii români. După 1973 Matei Călinescu a început să trăiască, practic, o a doua viață, într-o altă lume, ininteligibilă pentru prizonierii din lumea comunistă.

Recitind, azi, cărțile publicate de el în România în perioada 1964-1973, o perioadă în mare parte de „dezgheț” ideologic, constatăm că ele contează mult mai mult ca document al stării de spirit din epocă decât ca opere de sine stătătoare. Matei Călinescu, despre care știam din legendă că era un critic de direcție al generației lui Nichita Stănescu și că avea o concepție estetică bine articulată și de o frapantă originalitate, ne apare acum ca un spirit didactic, bun cunoscător al doctinelor literare occidentale, dar considerând că a ajuns la maximum de nonconformism prin însuși curajul de a cunoaște aceste doctrine. El ni se mai înfățișează ca un comentator precaut al producției editoriale curente, care folosește o terminologie critică emancipată (situându-se de partea adversarilor de idei ai lui Raymond Picard: J. P. Sartre, G. Bachelard, L. Goldmann, G. Poulet, J. Starobinski, R. Girard, J. P. Weber, J. P. Richard ș.a.m.d.), dar are grijă să nu-i supere pe contemporanii vanitoși și să simuleze,

atunci când simte că este absolut necesar, supunerea față de estetica oficială.

Ritmul gândirii ca element subversiv

CARTEA cea mai marcată de clișeele limbajului critic din perioada „realismului socialist” este *Aspecte literare*, în care se afirmă, de exemplu, în legătură cu versurile de dată recentă ale lui Geo Dumitrescu: „Sunt toate acestea ideile și năzuințele firești ale unui poet comunist, preocupat de eficiența și autenticitatea omenească a mesajului său.” În această carte Mihai Beniuc și Lucian Blaga, Veronica Porumbacu și Tudor Arghezi sunt tratați cu aceeași considerație. Volumul imediat următor, *Eseuri despre literatura modernă*, păstrează vagi urme din această zgură a propagandei comuniste (cuprinzând, de pildă, într-un eseu consacrat realismului o distincție făcută pe atunci în mod obișnuit și în ședințele „de partid” între marxismul dogmatic și materialismul dialectic și istoric); autorul se simte eliberat de obligații și din cauză că tratează subiecte mai elevate ca „noua critică”, avangarda, conceptul de fantastic, teatrul lui Eugen Ionescu etc. Volumul *Fragmentarium*, compus, așa cum indică titlul, din însemnări de lectură, reflecții, replici date altor critici, pledează implicit pentru fragmentarismul criticii literare și deschide seria unor „jurnale de idei” publicate ulterior de aproape toți criticii contemporani importanți.

Didacticismul lui Matei Călinescu, ridicat la nivelul exegezei savante, în varianta persuasivă impusă de Tudor Vianu și nu în aceea monumentală și rece a lui Adrian Marino, se manifestă din plin în *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu* (cu o structură tipică de teză de doctorat). *Clasicismul european* (sinteză laborioasă, în care se valorifică, printre altele, de pe o poziție „superioară”, detașată „năzdrăvăniile” din studiile lui G. Călinescu despre clasicism și *Conceptul modern de poezie* (monografie-eseu impresionantă prin erudiție, dar și prin capacitatea autorului de a înțelege iar uneori chiar de a retrăi actul creației poetice, inclusiv din alte epoci). Această din urmă lucrare (elaborată pe baza unei documentații făcute de autor în 1968, la Paris) departe de a fi consultată de

Mai 1964. Cu Ion Vianu

criticii ca precedentele, doar în vederea susținerii unor examene, a devenit un ghid al mișcării poetice din anii '70, comparat prin utilitate cu *Panorama poeziei universale contemporane* a lui A. E. Baconski.

Dacă scoatem din discuție concesia (minime) făcute de autor propagandei comuniste, ca și unele rigidități (inevitabile) specifice formației de universitar, dacă procedăm asemenea acelor privitori ai unui tablou care țin ochii pe jumătate închiși pentru a descoperi culoarea dominantă, sesizăm principala caracteristică a scrisului lui Matei Călinescu și anume ritmul calm, firesc al desfășurării demonstrațiilor, siguranța de profesionist cu care introduce criticul în literatura română id până atunci interzise. În situații similare colegii săi de generație se precipită, s înecă de entuziasm. Matei Călinescu du atent, chiar meticolos fiecare argument, până la capăt, fiind și știind că este un expert. Această ținută... oficială a unui discurs care propagă concepții estetice de Occidentul deloc agreat de oficialitate constituie un element subversibil redubi întrând în concurență directă cu autoritatea ideologiei comuniste și producând confuzii. Astăzi, însă, asemenea subtilități - apărute în epopeea eroi-comică a luptei scriitorilor cu cenzura - nu mai sunt relevante. Dacă aceeași cărțile de critică ale lui Matei Că

Repere biografice

Matei Călinescu s-a născut la 15 iunie 1934, la București. Atât tatăl, inginer la Căile Ferate, cât și mama aveau ascendenți bogați, cu poziții sociale înalte, unii dintre ei ajungând din cauza aceasta la închisoare în timpul regimului comunist.

Ca elev al Liceului „I.L. Caragiale” („Titu Maiorescu”, până în 1948), Matei Călinescu îi are colegi, printre alții, pe fiul lui Tudor Vianu, Ion Vianu, viitorul psihiatru disident (stabilit în momentul de față în Elveția) și pe Miron Chiraleu, tânărul poet care va fi arestat în 1956 pentru răspândirea de manifeste anti-comuniste și se va sinucide în închisoare.

Ca student al Facultății de Limba și Literatura Engleză (absolvite în 1957) și apoi ca redactor la *Viața Românească* și *Gazeta literară* și ca lector de literatură universală și comparată la Universitatea din București, el devine treptat un tot mai respectat și influent *homme de lettres* al generației care avea să fie înregistrată de istoria literaturii sub numele „generația '60” sau „generația lui Nichita Stănescu”. Este prieten cu reprezentanți eminenti ai acestei generații (Nichita Stănescu, Mircea Ivănescu, Petre Stoica, Grigore Hagiu, Cezar Baltag, Modest Morariu, Nicolae Breban, Lucian Raicu, Gabriel Dimisianu, Gelu Ionescu, Mircea Martin), dar cultivă relații și cu foști deținuți politici (Teohar Mihadaș, Adrian Marino, Al. Paleologu, Marcel Petrișor, Ștefan Aug. Doinaș, Nicolae Balotă, Ovidiu Cotruș, Al. Ivasiuc).

În ianuarie 1973 pleacă în SUA, în calitate de lector Fulbright la Bloomington, iar în mai 1974, când este rechemat în țară „de urgență”, refuză să se întoarcă și se stabilește (ajutat printre alții de Mircea Eliade) definitiv în SUA, unde face - după parcurgerea a numeroase și inevitabile dificultăți de integrare în societatea americană - o frumoasă carieră universitară. În prezent este considerat de specialiștii din întreaga lume un foarte valoros comparatist și istoric al culturii, de o apreciere aparte bucurându-se activitatea sa de teoretician al modernismului.

Cu Radu Bogdan.
Fotografia din aceste pagini aparțin Ginei Marin.

U

...a cărții Amintiri în dialog

escu nu ne mai entuziasmează, ci obțin doar consimțământul nostru, ca scrieri ale unui profesionist al lecturii lipsit (ce dreptate!) de spirit reformator.

Nostalgia condiției de poet

ORI de câte ori îl evocă pe Nichita Stănescu (pe care l-a cunoscut îndeaproape, l-a putut vedea pe Matei Călinescu devine visător și nostalgic, trădându-și dorința secretă, de a deveni el însuși poet. Pozebirea de destin dintre el și Nichita Stănescu îl miră cu atât mai mult cu cât, pe vremea când i-a fost prieten, Nichita Stănescu nu avea... cultură, competența sa în materie de poezie oprindu-se la George Opârceanu. Versurile lui Matei Călinescu publicate în volumele *Semn, Versuri* și luate în antologia *Umbre de apă* - sunt posite de grație. Reprezentările au contururi prea ferme, inhibând imaginația cititorului. Chiar și poemele concepute ca o expresie a suberanței se caracterizează printr-o nematică hipercorectă, analizabilă, cându-te să te gândești la un robot care vorbează:

„Dulci deliruri de vocale mi se anunțau minte/ mări cu scoici infipte-n valuri

Repere bibliografice

CRITICĂ LITERARĂ. *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu*, semnificații ale etosului eminescian, Buc., EPL, 1964. *Aspecte literare*, Buc., EPL, 1965. *Eseuri critice*, Buc., EPL, 1967. *Eseuri despre literatura română*, Buc., Ed. Eminescu, 1970. *Conceptul modern de poezie*, de la romantism la simbolism, Buc., Ed. Univers, col. „Eseuri”, 1970. *Clasicismul european*, monografie, Buc., Ed. Enciclopedică Română, 1971 (are rezumate în engleză, franceză și rusă). *Conceptul modern de poezie*, de la romantism la avangardă, Buc., Ed. Eminescu, 1972 (are rezumat în franceză). *Fragmentarium*, Cluj, Ed. Dacia, 1973.

Prefață la vol. *Antologia nuvelei fantastice*, studiu de Roger Caillois, trad. de Dumitru Țepeneag, Buc., Ed. Univers, 1970. Îngrijire de ediție, împreună cu Gelu Ionescu și Sorin Alexandrescu, la *Opere de Tudor Vianu*, Buc., Ed. Minerva, 1970. Etc.

POEZIE. *Semn*, Buc., EPL, 1968 (coperta de Florin Pucă). *Versuri*, Buc., Ed. Eminescu, 1970 (coperta și ilustrațiile de Mișu Vulcănescu). *Umbre de apă*, Buc., Ed. CR., 1972 (cuprinde o selecție din volumele anterioare și mai multe poeme inedite).

PROZĂ. *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter*, Buc., EPL, 1969 (ed. a II-a, revăzută și adăugită, Buc., Ed. Eminescu, 1971). *Amintiri în dialog*, Buc., Ed. Litera, 1994 (în colab. cu Ion Vianu).

Dintre lucrările în limba engleză publicate în SUA (în marea lor majoritate sinteze istorico-teoretice consacrate literaturii moderniste), un mare ecou au avut: *Faces of Modernity*, Indiana University Press, 1977; *Five Faces of Modernity: Modernism, Avant-garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism*, Duke University Press, 1987; *Exploring Postmodernism*, John Benjamins, 1988 (în colab. cu D. W. Fokkema); *Rereading*, 1993, (o exegeză a actului lecturii din punct de vedere istoric, antropologic, psihologic și literar).

se-nclinau amețitoare/ și catarge alungite
îmi loveau cu lemnul timpul/ o, idei înveș-
mântate în lumină de mătase/ foșnitoarea
lor prezență și acum mai nălucește/ soarele
vibra în lume peste orizonturi sparte/ prin
cristale colorate trupul meu trecea aievea/
dansul meu candid cu păsări și cu umbre
trecătoare/ îmi lăsa pe-obraji paloarea unui
tras la sorți sărut.“ (*Perplexitate*).

Pasiunea pentru poezie cristalizează
insolit în romanul-eseu *Viața și opiniile lui
Zacharias Lichter*, în care protagonistul
(având ca model un personaj real, Genu
Ghelber, poet și filosof veleitar, cu
manifestări de genialoid) emite neconținut
judecăți aforistice, paradoxale ca învăță-
turile socractice, poetice ca enunțurile
filosofice ale lui Nietzsche și pitorești în
stil balcanic, asemenea concluziilor
rezultate din pățaniile lui Nastratin Hogeia.
Zacharias Lichter este urât la înfățișare
pentru că este integral (adică inclusiv prin
existența lui, nu numai prin declarații) un
contestatar. Îl putem considera, azi, un
precursor al modei punk.

La apariția lui în „lume“, Zacharias
Lichter a produs stupefacție și a stimulat
imaginația criticilor, care l-au comparat cu
maestrul cu mască de monstru din
ritualurile de inițiere primitive, înțeleptul
hindus cerșetor și ascet, profetii evrei, Isus
Hristos, poezii damnați etc. etc. Din
perspectiva unui cititor de azi, el apare ca
eul de poet al lui Matei Călinescu,
obiectivat.

Recent, Matei Călinescu a publicat în
tandem cu Ion Vianu volumul *Amintiri în
dialog*, cuprinzând două autobiografii
intercalate. Paginile scrise de Matei
Călinescu sunt scrise, de fapt, de acel
Matei Călinescu care își trăiește a doua
viață în SUA. Nu-l recunoaștem deloc în
ele pe criticul literar de altădată, livresc și,
prin corectitudinea îndeplinirii obligațiilor
sale de specialist în literatură, provincial.
În ipostaza sa de acum, el este un mare
spirit, capabil de introspecții pătrunzătoare
și de cuprinderea destinului său dintr-o
perspectivă extrem de vastă. Memoriile
sale, redactate într-un regim de maximă
luciditate, ca și cum ar fi adresate lui
Dumnezeu, și într-un stil care face - parcă
fără efort - exprimabil inexprimabilul sunt
comparabile, ca valoare, cu cele ale lui
Nabokov, Canetti sau Bellow. Înainte de-a
ne emoționa, aceste memorii ne
intimidează.

Portret de Adrian Socaciu

Un „mit“ intelectual, un exemplu...

PE CÎND Matei Călinescu se stabilea în Statele Unite, bietul de mine nu eram, dragăliță Doamne, decât elev în primul an de liceu, abia apropiindu-mă de „majorat“. Nu-i citisem încă pe contemporanii autohtoni, nu-mi căzuseră în mână gazete literare, nu văzusem, nu auzisem. Apoi, nu știam bine nici ce-i alia exil, ce înseamnă să evadezi din lagărul comunist, nu auzisem de „dizidență“ și de „rezistență“, nu descoperisem „Europa Liberă“, nu ne povestise nimeni despre canale și deportări politice, era o perioadă încă relativ relaxată, relativ prosperă, era mult mai bine decât fusese în anii '50, deși... Aparțineam - așadar - unei generații care se ridica ingenuă, gata-gata să intre într-o lume - literară și nu numai - despre care nu știa încă nimic, din care n-avea cum să înțeleagă nimic, deocamdată. Cu excepțiile de rigoare (căci nu se pot face - nu-i așa? - generalizări absolute), părinții și bunicii noștri tăceau, nu ne spusese nimic, sperau că va fi totuși bine, nu-și dădeau seama ce va urma, ce va fi mai către anul '80, de pildă. Iar în ograda largă a culturii, în care bătuseră timp de câțiva ani vînturi violente, aducătoare de aer proaspăt, majoritatea celor care se pregăteau să ne devină predecesori imediați erau, mai de voie, mai de nevoie, destul de bineșor acomodați cu stăpînirea, își publicau cărțile, intrau în manualele școlare, își întocmeau antologiile, își cultivau orgoliile, plămădeau o „mare literatură“ căreia îi deveneau iute și degrabă „clasicii în viață“.

Văd însă, dragăliță Doamne, că am ajuns la o temă prea de tot vastă. Așa că mă întorc la Matei Călinescu, plecat peste Ocean de câțiva ani buni atunci cînd s-a-nîmplat să-i citesc pentru prima oară o carte: *Titanul și geniul în poezia lui Eminescu*. Terminam acum liceul, mă pregăteam pentru examenul de admitere la facultate și tot nu știam cine-i autorul, habar n-aveam că se „exilase“. Aveam să aflu curînd, aveam să citesc, să înțeleg. Cu îngăduința bunului cititor, desprind din amintire mici momente cu valoare personală: o noapte din studenție (prin 1978-79, cred) cu *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter* împrumutată de Marina și Leonid Dimov; unul dintre verii mei plecînd la rîndul lui definitiv din țară și lăsîndu-mi cîteva cărți, între care *Clasicismul european*; articolele lui Matei Călinescu (de pe la sfîrșitul anilor '60 și începutul anilor '70) în colecțiile revistelor literare pe care le-am citit cîndva; *Eseurile critice* găsite în (și - recunosc spășit - însușite din!) biblioteca școlii din satul în care a trebuit să-mi satisfac „stagiul“ legal de trei ani după absolvirea facultății; *Conceptul modern de poezie* găsit de Simona într-un anticariat; cu altă ocazie, cred că tot acolo, *Fragmentarium*; un articol al lui Mircea Angheliescu despre Indiana University, Bloomington apărut pe ultima pagină a *României literare*, cîndva, pe la mijlocul anilor '80, cu o referire la „M. Călinescu“ (așa, cu prenumele redus la inițială și - deci - „obscurizat“, scăpat de vigilența cenzurii); *Faces of Modernity* citată de Ihab Hassan într-un eseu preluat în numărul despre postmodernism al *Caietelor critice*, în varianta românească lipsind - însă - numele lui Matei Călinescu, eliminat de către mai atenții veghetori din Consiliul Culturii și Educației Socialiste care citeau șpalturile și-mi dădeau pe listă ce trebuia tăiat de ici, de colo dacă vrem ca revista să capete „viză“ pentru publicare (vezi *Caiete critice* nr. 1-2/1986, p. 186, nota 6, unde *Faces of Modernity* e o carte... fără autor!); entuziasmul cald al aceluiași Ihab Hassan vorbindu-mi (în Germania, în vara lui 1991) despre „Matei, a very dear friend“...

Ce vreau să spun cu înșiruirea unor asemenea detalii e că Matei Călinescu, cel alfit de impetuos afirmat în literatura română înainte de stabilirea sa în Statele Unite, a fost pentru acele straturi ale publicului nostru cultural ajunse abia după mijlocul anilor '70 la vîrsta lecturilor „mature“ mai întîi un nume „interzis“, ca și necunoscut, pentru a deveni apoi, și prin recircularea „neoficială“ a cărților lui de dinainte de exil, și prin prestigiul pe care l-a acumulat ca universitar american, ca eseist și teoretician „internațional“ al literaturii, o figură respectată și admirată, un alt fel de „mit“ decât pare să fi fost pentru literații pe care-i comenta în tinerețea lui bucureșteană: lipsit de culoarea boamei din epocă, pe care unii o evocă nostalgici, fără să se întrebe dacă nu cumva ea nu le va fi servit la menținerea într-o plăcută și comodă stare de pasivitate socială, sterilită culturală și falimentară din punctul de vedere al dialogului comunitar autentic și dinamic la care scriitorul român ar fi putut lua parte în deceniile de autoritarism comunist; un „mit“ - de astă-dată - al dezinhării, al exprimării de sine nu rapide și spectaculoase, ci lente și temeinice, al - în sfîrșit - capacității de inserție firească în orizontul intelectual internațional. Un încurajator exemplu (alături de altele cîteva) care ne arată că putem - dacă vrem, dacă înțelegem cu adevărat despre ce e vorba - putem să lăsăm în urmă provincialismele carpațo-danubiano-pontice, mîzga groasă de obsesii localiste pe cît de stupide, pe alit de vanitose, și că ne-am putea spune relaxat și eficace mult-puținul pe care-l avem de spus pe astă lume culturală.

... Doar emigrînd?! Iată o întrebare gravă, la care mi-e teamă să răspund scurt, cu „da“ sau „nu“.

Ion Bogdan Lefter

Mateiu I. Caragiale în postumitate

ne". Și care, oricum, ar fi trebuit să fie și foarte tânără - vezi deghizamentul ei!

Conu' Rache, în fine, este un caz. Am insistat în studiul introductiv de care am mai vorbit că el suscită interesul povestitorului în primul rând ca om de lume, înstărit și cu înalte relații - și doar secundar ca polițist, profesiune de-a lungul căreia n-a avansat timp de patruzeci de ani, chit că n-a vrut el. Conu' Rache și-a exercitat astfel profesiunea fără s-o iubească, precum și spune, ci ca un diletant superior, responsabil numai în fața propriei conștiințe și năzuind către o altă filosofie decât a profesiei sale. Căci interesul său era în altă parte. De unde și distanțarea de celălalt polițist, cel vienez, profesionistul prin definiție și pentru aceasta cu cruzime pedepsit: spânzurat scurt, de bancă, în parc! În ceea ce privește ajutorul din partea conului Rache, brațul lung al legii poate aștepta mult și bine - polițistul nu se gândește o clipă să-l aresteze pe pericolosul jefuitor, la ceasurile sale asasin, ci doar să-l îndepărteze. Poliția nu va ști, firește, nimic! Chiar în căutarea ministrului, el va alege partida clasei sale și înainte de a ieși în noapte să-l caute pe cel dispărut își va scrie, ca un gentleman, demisia. Când i se cere apoi să-si fixeze singur recompensa, el pretinde pentru nepotul său un hatâr - clasic act de favoritism - și este foarte mișcat de sollicitudinea ministerei, care îl satisface cu tot firescul. Nepotul era meritoriu, însă în clasa celor care conduc, nepoții sunt întotdeauna străluciți!

STĂ sub ochii noștri o ediție „combinată”, miezul ei fiind narațiunea mateină ce-i dă, de altfel, și titlul. Complețiile-continuări sunt prinosuri ale admirației, datorate a doi exegeți mateini, pe trepte diferite de fidelitate, dar de neîndoiasă bună credință. Între „continuare” și „completare” deosebirea este sensibilă, ambii termeni operând însă în cazul implicat al unei opere fie deschise, fie neîncheiate. În prefața sa, Nicolae Manolescu pledează pentru finitudinea narațiunii în cauză, polemizând cu Ovidiu Cotruș („scriitorul nu putea duce la bun sfârșit ciclul povestirilor sale polițiste”) și, în subsidiar cu Șerban Cioculescu și Alexandru George, aceștia mai nuanțați într-o opinie asemănătoare - deci vizând o operă neterminată - „suspendată”, la cel de al doilea. Suspendată, în privința sfârșitului, firește.

Personal, ne-am pronunțat în această chestiune, pe un plan mai general, în studiul introductiv la ediția de Opere Mateiu I. Caragiale, sub tipar în momentul când scriem aceste rânduri. Acolo, luam de exemplu anume ciudatul traseu compozițional din *Sub pecetea tainei*, spre a contesta aserțiunea lui M.I.C., cum că nu așternea pe hârtie primul cuvânt al unei opere, înainte de a avea în minte precizate și cele mai neînsemnate amănunte. Într-un asemenea program, ceea ce se oferă ochiului critic drept goluri sau contradicții în text, nu poate fi decât stratagemă, rece, autoritară decizie auctorială. Iar a suferi de indecizie în descifrarea respectivei opere înseamnă a te afla foarte departe de virtuțile partituri...

Teza mateină a unei depline pre-vederi a textului se verifică integral în *Remember*, opțional în *Craii de Curtea Veche* și se pune sub semnul întrebării în lucrarea căreia i-au adus continuări-completări mult regretatul Radu Albala și Eugen Bălan. Sub însăși specia contribuției lor, autorii în cauză intră într-un anume conflict cu prefațatorul volumului; în ce vecinătate se află ei cu Mateiu I. Caragiale vom vedea de îndată, dar mai întâi ținem să facem această observație că personajele din *Sub pecetea tainei* sunt, fiecare, încastrate în episodul lor, deci nu au dublă-triplă folosință. Este o caracteristică de care trebuie să se țină seama într-o narațiune cu sertare și de-a lungul căreia personaje episodice, anonime chiar - femeia din buna societate ajunsă cerșetoare la bătrânețe, cealaltă femeie cu chip de pisică, din fotografia cabinet Mandy - ies în afara cortinei în pauzele cu schimbări de decor. Nimic nu ne îndreptățește, așadar, să presupunem că femeia cu chip de pisică ar fi fost „regina” bandei de jefuitori de bijuterii, după cum este sigur că nu aceasta din urmă - moartă de mult, așa cum chiar Conu' Rache ne asigură - putea fi tovarășa de rele a banditului ce se dădea drept „Nazo-

Nicolau este Anca din *Năpasta*, la oraș.

Am fi nedrepti însă dacă nu i-am restitui lui Eugen Bălan o intuiție cel puțin, a banalității de esență a cazurilor pe care și le rememorează Conu' Rache. De subliniat că în proiectul inițial, romanul lui M.I.C. purta titlul: *Sub pecetea tainei timide!* Modificarea proiectului primar n-a dus însă la acea sublimare care transformase *Craii de Curtea Veche* dintr-o narațiune barocă - o vendetă! - într-un roman de moravuri. Prin truda a numeroși ani! Matein ar mai fi, în nuvela dlui Eugen Bălan, procedimentul ales, al personajului care spune eu: spovedania.

Și să atingem acum punctul central, acela al tainei. Criticul Nicolae Manolescu deplasează acest element de pe umerii robuști ai unor bărbați pe aceia mai gracili ai unor femei. Repetăm, în opinia noastră, nici unii, nici altele nu-s purtători de taină, misterul aparținând unor situații în sine. Prin aceasta salvează autorul sufletul unui personaj îndrăgit, polițistul, prin profesiune destinat a dezlega taine, prin constituție intimă, a le păstra. Un polițist suigeneris. De aceea, poate, îl și recuză Lina Nicolau. Această ființă, prin însăși condiția ei limitată, nu avea

ultimul episod din *Sub pecetea tainei*, acesta cert neterminat și o face într-un limbaj matein de o incredibilă fidelitate și bogăție, mergând și mai departe, către o tentativă de a injecta, prin implicațiile sfârșitului propus, întregului roman, o suplimentară, pe cât de necesară doză de coerență. Radu Albala a simțit asprimea compartimentării episoadelor din narațiunea așa cum ne-a rămas. Creând o circulație de personaje dintr-un episod într-altul, identificând în unul singur trei personaje distincte - femeia cu chip de pisică din fotografie, regina mafiotă și femeia deghizată în bărbat ce-l întovărășea pe falsul țar bulgar în vizită la Lena Ceptureanu, Radu Albala a echilibrat episoade de inegală respirație, realizând în consecință un flux narativ, epic indispensabil genului.

VA REMARCA oare cititorul acestor rânduri prudenta cu care ne-am ferit a ne amesteca în disputa *Sub pecetea tainei*, operă finită sau neterminată? Nu din indecizie, ci pentru că am considerat răspunsul cuprins în postfața volumului, intitulată *Sâmburele de cireasă al celui din urmă senior* și semnată de Ion Vartic. Și aici, o ultimă remarcă, de curată șicană. Într-un concept de scrisoare adresată diplomatului finlandez Veinö Tanner, Mateiu se prezintă drept „... ancien fonctionnaire, homme de lettres, rentier, ci-devant grand propriétaire par mon mariage et diplomate marron.” Să ne spună cineva ce poate însemna *fost mare proprietar prin căsătorie*, când mariajul avusese loc la cinci ani după reforma agrară care pulverizase o moșie de mii de pogoane!

A fi proprietar de pământ voia zice pentru Mateiu I. Caragiale a avea rădăcini, a fi aristocrat. El știa, ca heraldist și genealogist, că proprietatea de pământ conferă un nume, apartenența-la un șir de generații localizate, confirmate și, cu aceasta odată, noblețea. Burghelul aspiră să aibă o casă, mentalitatea sa este de proprietar. Pe seama acestei mentalități și explică polițistul Teodor R. temeul căsătoriei a doi inși de sfoiul lor placizi. Ei aveau, totuși, un ideal comun, într-o concepție de viață împărțită. Ceea ce făcea imposibilă ipoteza unei dezertări a lui Gogu Nicolau, a simplei fugi de acasă. De aceea a și dat curs polițistul versiunii unui accident sau altui soi de intervenție violentă. Punctul său de vedere nu era eronat. Eșecul cercetărilor este abisal, nu cazul în sine, destul de curent, cum și mărturisește a fi aflat, chiar atunci, anchetatorul. Disparând ca înghițit de pământ sau sorbit de văzduh, Gogu Nicolau își schimbă dimensiunea, trece într-o stare de grație, are parte de o inițiere. Devine, brusc, proprietar de mister! Dacă această metamorfoză va fi fost intuită de soția lui, este de înțeles atitudinea hieratică, perfect închisă, cu care o întâmpină. Și eterna rezervă. Încălcarea pactului îi distrugea statutul, adică ce avea mai scump. Ceea ce, în felul său, pricepe și Conu' Rache, proprietar și de case și de pământ!

Mateiu I. Caragiale, *Sub pecetea tainei* - având, în completare, continuările scrise de Eugen Bălan *Sub pecetea tainei* (urmare scrisă după moartea soției lui Gogu Nicolau) și Radu Albala *În deal, pe Militari*. Ediție concepută și îngrijită de Marlan Papahagi, cu o prefață de Nicolae Manolescu și o postfață de Ion Vartic. Editura Echinox, Cluj, 1994

cum ști că, așa cum se înfățișa, Conu' Rache soluționa, într-un singur personaj, dilema oricărui roman de gen, conflictul dintre polițist și detectiv. Găzduindu-i, goethean, în două suflete învrăjbite. Personalitate scindată, Teodor R. suferă, structural, de melancolie. Nuvela *În deal, pe Militari*, scrisă cu mulți ani în urmă, fusese introdusă de noi în ediția de Opere Mateiu I. Caragiale, la Anexe, succedând receptării operei. În forma actuală a ediției s-a renunțat la o parte a materialului critic și, deci, și la aceste Anexe, unde mai figurau și două sonete din *Pajere*, în tălmăcirea lui Romulus Vulpescu. *În deal, pe Militari* completează

Barbu Cioculescu

Eneida - o nouă traducere

LATINII, alegând soluția pragmatică de a-și istoriciza materia mitică moștenită, n-au produs o operă comparabilă cu *Epopeea lui Ghilgameș*, *Iliada* și *Odiseea*, *Mahabharata* și *Ramayana* sau cu geste medievale. Acestea toate, forme de „istorie naturală a spiritului, ivite din starea epică a unui popor” (Hegel, *Prelegeri de estetică*) exprimă, naiv și spontan, conștiința de sine a acestuia. Din asemenea alcătuirii firești nu se desprinde prea limpede chipul creatorului-aed, fie el unic sau multiplu: ficțiunea colectivă l-a putut închipui uneori, atotînțelegător și inspirat fiind, ca orb.

Poemul epic latin prin excelență, *Eneida*, este, dimpotrivă, o epopee cultă, scrisă într-o epocă de cultură maturizată, cu bogat rod cărturăresc, și nu numai, vestitul veac al lui Augustus, revitalizat printr-o pace și o reordonare îndelung așteptate. Vergiliu, poet erudit și lucid, consună cu ceilalți doi mari creatori ai timpului, Horațiu și Titus Livius: toți dau glas de laudă demnității naționale redobândite, prezentului augustan și viitorului deschis marii meniri a Romei.

Dar o cronică de actualitate, oricât de entuziastă, nu putea avea prestigiul, statura hiperbolică, tragismul faptei eroice dintr-o vreme de basm - *illo tempore* - în care zeii se amestecau printre oameni și le minuiuau, ea păpușarii, amarnicele destine. Vergiliu, cu remarcabila sa inteligență artistică, alege o cale încă nefincercată: respectând zestrea epică tradițională, el înfățișează o legendă, cea a răzăcirilor și luptelor lui Aeneas, erou merit să reclădească Troia pe pământ italic, dar îi atribuie acesteia permanente ecouri în contemporaneitate. Într-o savantă și îndrăzneată țesătură de analogii evenimentiale, de simboluri și de prevestiri, în simetria riturilor, aspirațiilor și gesturilor, universul legendar și cel imediat coexistă armonios, potențându-se reciproc prin transfer de consistență și de aură poetică. Doar harul, bunul gust și măsura poetului, desăvârșite toate trei, au putut zămisli, dintr-un asemenea mixaj, un poem viu și fascinant în ciuda caracterului său compozit și a tematicii sale programatice, un poem a cărui anvergură universală îi transcende inspirația națională, un poem al conștiinței, în pofida pecetei sale politice. Așa cum doar *Divina Commedia* va mai fi, așezată de creatorul ei sub semnul venerat al poetului latin.

CA ȘI capodopera lui Dante, *Eneida* continuă să aibă ecou, peste veacuri, găsindu-și mereu alți traducători, tentați de performanța de a da viață într-o limbă modernă celor zece mii de hexametri ai epopeii.

La noi, bilanțul ultimului secol este remarcabil de bogat: au apărut nu mai puțin de cinci traduceri integrale ale poemului vergilian, precum și o a șasea, limitată la prima jumătate a operei.

IN 1896 apărea traducerea lui Coșbuc, în metru original. Dar nu numai depășirea dificultăților prozodice a stîrnit entuziasm (abilitatea poetului în mînuirea metrelor pretențioase avea să se vădească și în înfruntarea lui cu terținele dantești), ci și rara lui intuiție empatetică prin care îl percepuse în și din adnc pe celălalt poet, știind să-i păstreze tonul fundamental, solemnitatea și forța epică, dar și gingășia difuză. În expresie, Coșbuc - așa cum va face și Murnu traducînd poemele homerice - nu se sfiise să vehiculeze termeni agrar-pășorești (ca *dihanie*, *gloată*, *murg*, *năpîrcă*, *opincă*), variante dialectale și arhaisme. Deși încercarea de autohtonizare ne pare astăzi pe alocuri excesivă, tonalitatea de ansamblu, evocînd o atmosferă de basm, este adecvată lumii epice antice, străbătută de reminiscențe legendare. Vergiliu se recunoaște în Coșbuc, cu toate că traducătorul rămăsese - ca și poetul latin - nemulțumit de rezultatul strădaniilor sale. În schimb, Academia Română i le-a încununat cu marele premiu „Năsturel”, decernat pînă atunci doar lui Alecsandri și Odobescu.

CRONOLOGIC, (1913) urmează o traducere în proză datorată lui Nicolae Pandelea, remarcabil de scrupuloasă și de cursivă, discret punctată cu rarități lexicale, căci talmăcitorul își mărturisește dorința de a scrie „în limba actuală”. Fără îndoială că acesteia facilitate, asociată cu cea a prozei, fixînd centrul de greutate al lecturii asupra „poveștii” și mai puțin asupra rostirii poetice, explică în bună măsură largă audiență, în epocă, a acestei versiuni. Știm chiar un detaliu emoționant: mulți ofițeri au purtat-o cu ei în raniță, pe front, în iadul primului război.

MEMORIA noastră culturală l-a păstrat pe Eugen Lovinescu mai ales în calitate de critic literar și mai puțin ca profesor de latină și traducător al operelor lui Tacit, Horațiu și Vergiliu. A publicat *Eneida* în 1938 într-o versiune în proză. Ca specialist, Lovinescu a simțit și a reproduces exact fluența decontractată a originalului care, ca orice text cu adevărat clasic, nu lasă să răzbată la neteda lui suprafață teribilul zbucium creator pe care s-a întemeiat. Apellînd, cu măsură, la arhaisme (*cerbicie*, *a pogorî*, *prihană*), la rusticisme (*flăcău*, *maramă*, *pășuri*, *laviță*) și la sintagme caracteristice epicii folclorice (ca prin *farmec*, *i-a fost scris*, *se chibzuia în fel și chip*), Lovinescu a încercat și el să împămîntenească textul latin, marcînd, ca și Coșbuc, legătura generică a epopeii, fie ea și cultă, cu basmul și balada, ca prelungiri distante în timp, spațiu și palier literar ale aceluiași străvechi fond mitic.

LA APROAPE șaiszeci de ani de la versiunea Coșbuc, în 1956, apărea o altă talmăcire în hexametri,

datorată lui Dumitru Murărașu, distins clasicist, autor, de asemenea, al traducerii *Poemului naturii* lucrețian. Nu mai prejos decît celelalte în exactitate și în patos, pe alocuri mai explicită și mai firească, din perspectiva de azi, decît versiunea Coșbuc, traducerea Murărașu n-a avut un ecou pe măsură, nefiind, ca precedentele, reeditată de două sau trei ori. Să fie oare acest lucru semnul că publicul de azi receptează mai greu o scriere în versul lung și solemn al antichității? Oricum, George Murnu, trecînd de la *Iliada* la *Odiseea*, abandonase metru original în favoarea endecasilabului iambic.

ACEST din urmă vers, ca mai adecvat caracterului liric și dramatic al originalului, l-a ales Teodor Naum cînd a pornit la redarea *Eneidei* în românește, efort imens pe care nu i-a fost dat să-l sfîrșească: au apărut, în 1979, doar primele șase cărți. Dulcea cadență a endecasilabului, bine adaptat ritmurilor limbii române, se vădise și în traducerile predecesorilor săi Coșbuc și Murnu, dar mai ales în sonetele eminesciene, și s-a confirmat și de această dată. Ascultînd de un anti-retorism și mai marcat, merit să rupă pe alocuri monotonie, Naum înserează și versuri de douăsprezece silabe, în care iambul ultim este înlocuit cu un dactil, licență poetică nu tocmai fericită în rezultatul ei, după opinia noastră. Dar puritatea limbajului vehiculat, grija pentru eufonie, scrupulul față de un original perceput cu finețe în nuanțele sale asigură valoarea incontestabilă a acestei elegante talmăciri prea puțin cunoscute și răspîndite.

RETROSPECTIVA noastră a fost prilejuită de apariția recentă, în editura timișoreană Antib, a unei noi versiuni românești, datorate profesorului G. I. Tohăneanu (note și comentarii, glosar: Ioan Leric), versiune care trebuie negreșit semnalată și sărbătorită.

TRADUCEREA domnului Tohăneanu, binecunoscut ca un doct și rafinat latinist, se înfățișează tot în endecasilabi iambici (fără vreo licență metrică) și frapează dintru început prin îngemănarea a două calități aparent ireconciliabile: fidelitatea, în spirit și în literă, față de Vergiliu, dar și maniera stilistică marcat personală a celui care, de atîtea ori, ne-a încîntat cu finețea percepției și exprimării sale poetice. Există în această talmăcire un relief aparte, o frumusețe proprie, o „grifă” cu nimic mai prejos decît aceea a unei inspirate creații originale. Și miracolul stă în această răbdătoare, migăloasă, dar total respectuoasă, re-creare a originalului: textul zboară înalt, dar cu evlavie.

Sub pana profesorului Tohăneanu, impregnată de netăgăduitele valori ale limbii literare românești (se percep ecouri din cronici, din Eminescu, din Sado-

veanu...), reînvie un lexic ațipit, de mare farmec și de mare varietate: cuvintele rare (ca *a chenăru*, *a năboi*, *lișteav*) stau bine alături de cele vechi și/sau regionale (*vorovă*, *a grăi*, *a hodini*, *cărucean*, *ispașă*, *a astruca*, *țăr mur*, *mladă*, *zăcaș*, *stanigste*, *șoiman*), de turcisme cu circulație rurală (*avan*, *abitir*, *chiup*, *duium*) și, în contrapunct, de formele și sintagmele populare (*jumate*, *purcoi*, *pe șleau*, *de-a berbeleacul*, *ce-i poate pielea*, *peste pupăză colac*, *a fost odată ca niciodată*). De preț ni se par și îndrăznețele de prefixări (ca procedeu de înălțare a tonului le foloseau și latinii, dar și la noi s-a spus, minunat *Spăși-vo* *vișul de lumină/Tinzîndu-mi drăpța în deșert...*) ca acestea: *a brînci*, *a stîmpăra*, *tocmită*, *podobit*, *plinire*, menite să pășească bine în ritmul iambic, dar și să aducă elevația cuvenită. Cum de altfel fac și formulările cu topică veche și livrescă (*pășitu-ne-a acuma pragul*, *mistuitu-s-a*, *doar el încovoiatu-mi-a simțirea*, *toate cîte fi vor*, *vedea-vei*, *ți-am fost întins-o*).

S-ar putea crede că acest cumul de cuvinte și imbinări pregnante, cărora li se adaugă și unele forme gramaticale desuete, alcătuiește un ansamblu neverosimil, artificial. Dar vehiculîndu-le nestingherit, ca podoabe menite să evoce culoarea, pitorescul textului latin, fraza are fluență și firescul cerute și de original, și de un clasicism literar asumat și propus ca model de echilibru. Cităm cîteva versuri, luate la întîmplare (din Cartea a VI-a, dintre povețele Sibilei către eroul troian):

*Pitit pe-un arbure cu umbra
deasă
Stă ramul cel cu frunzele de
aur.
.....Îl ocrotește
De pretutîndeni o pădure:
umbre
Îl ferescă în văi de-ntunecime
Și nu poate piclor de om
pătrunde
În subpămînt, pînă ce omu-
acela
Nu va fi rupt de pe copac
mlădița
De aur. Iar frumoasa
Proserpina...*

Pentru deplină încredințare, rugăm cititorul să nu se oprească la săracele noastre citări, ci să se bucure de întregul acestei aripate talmăciri, care ne restituie dimensiunea perenă a poemului vergilian și încrederea că o traducere miruită poate fi operă de artă pe măsura sursei sale.

Gabriela Creția

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Naturalețe și adevăr

PREOCUPAT de un repertoriu extrem de variat și de spectacole „grele”, care au impus o cotă valorică în lumea teatrului românesc și care au adus în săli spectatori fideli cu adevărat iubitori și interesați de fenomenul teatral autohton, Teatrul Odeon a reușit, în același timp, să deschidă un important culoar către teatrul de cameră. Lucrul acesta nu este deloc aleatoriu, el se dezvoltă pe baza unui program gândit și bine pus la punct. Toate „întimplările” teatrale sînt montate în sala Pod, spațiul ideal pentru această formulă provocatoare de relații intime și directe, condensate pe o trăire vie, imediată. În stagiunea trecută, am văzut *Ora linului*, iar în stagiunea aceasta *La Pușala* (Injunghiata) de Antonio Onetti, montată de Jean Desaussoy, regizor francez, și *Demonstrația* de Marcel Tohatan, în regia lui Dominic Dromgoole din Marea Britanie, directorul Teatrului „Bush” din Londra, un spectacol realizat în coproducție cu *Theatrum Mundi*. Este vorba despre un teatru viu, recuperator al unei realități imediate care se zburcă în noi, foarte aproape de noi, și care „se spune” pe scenă extrem de firesc, de adevărat. Fapte de viață, povești, personaje, limbajul deloc prețios, ci dimpotrivă direct, popular, sînt elementele care dezinhă și descarcă teatrul de înveliguri inutile, de forme goale. În condițiile dramatice de astăzi (nu numai de la noi) în care cultura este mereu uitată de oficialități undeva într-un loc întunecat (deși România este cunoscută și recunoscută în lumea asta în primul rînd prin extraordinarii ei oameni de cultură), pentru tinerii absolvenți ai ATF-ului sau pentru cei care vor să caute și alte modalități de exprimare, formula teatrului de cameră cu trupe mici, omogene, mi se pare o perspectivă extrem de viabilă și de luat în considerare. Și de asta, proiectele de la teatrul Odeon, programatice și per-

severente, ar trebui privite oricum, dar nu superficial, pentru că, după părerea mea, pot fi o investiție în timp și, nu în ultimul rînd, o soluție de a face teatru, nu numai *altfel*, dar de a-l face pur și simplu. Este un pariu cu miză mare, dar eu nu cred că perdanții vor fi cei care joacă și pe această carte, deși barierele mentale sînt principalul obstacol. Iar faptul că intențiile nu s-au oprit după prima montare - iată că s-a ajuns deja la al treilea spectacol! - mă determină să priveac cu încredere acest urcuș, acest efort la care s-au înhamat destule trupe.

La Pușala (Injunghiata) pusă în scenă de Jean Desaussoy este un scurt decupaj, o poveste oarecum banală, un conflict și el în aparență minor, dintr-o lume marginalizată a societății: un pederast, un hoț de flecușete și o jefuire a Sfintei Fecioare din Andalusia. Dar nu asta interesează în primul rînd. Scenariul este doar pretextul pentru descoperirea unor anumite relații, a unor drame în care spaima zilei de mîine, dragostea și ura se împletesc în hățișul acestei lumi la care privim uneori doar cu colțul ochiului. Dar ea face parte din realitatea noastră și nu-i putem nega existența (chiar dacă nu o putem totdeauna înțelege), pentru că nu este altceva decît viața cea de toate zilele și nopțile. Radu Amzulescu și Marius Stănescu, cei doi actori aleși de regizor pentru cele două roluri ale acestei piese scurte, reușesc să ne oprească atenția, fie și pentru o clipă, asupra poveștii lor. Cu un umor amar, ce pendulează între ridicol și disperare, cu o știință în construirea fiecărui personaj și în trăirea adevărată și sinceră pe scenă, cei doi actori, ei înșiși motivați de propunerea regizorală, ne deschid o ușiță către o lume, nu cea mai fericită, și nu doar posibilă, ci reală, brutală, poate chiar șocantă. Jocul lor tumultuos, plin de vervă, de alternare a stărilor ori de răsturnare a lor, bine ancorat în spațiul scenografic propus de Doina Levinga, expresiv

conturat de machiajul Liviei Bocănescu, emoționează, ne poartă între ris și plîns. Este o „pilulă” de viață adevărată la care cei mai mulți nu pot avea acces decît prin artă, prin teatru, forme complexe de cunoaștere. *La Pușala* este fața cealaltă a medaliei, pe care n-am întors-o, poate, niciodată.

Acum un an, invitată de *Theatrum Mundi*, am asistat la lectura, cu actori, a unei piese scrisă de Marcel Tohatan. Am simțit de atunci că se conturează ceva, că sînt într-un laborator în care se pregătește un „concentrat”, deși cam diluat încă, fidel unei realități autobiografice. După discuții, variante, textul a fost susținut de trei directori de teatru, iar unul dintre ei l-a și montat la sala Pod, finalizînd proiectul: Dominic Dromgoole, care a și selecționat-o din mai multe oferte, Corina Șuteu și Alexandru Dabija. Cred că pe regizorul Dominic Dromgoole l-a incitat tocmai simplitatea scenariului, tensiunea lui deloc forțată, faptul că ceea ce stă scris în *Demonstrație...* demonstrează că lucrurile așa au fost trăite și asumate pînă la capăt de protagoniști, iar că noi toți, chiar dacă astăzi le ignorăm și nu ne mai interesează, am știut în perioada de dinainte că există. Doi tineri, un român și o nemțoaică, se cunosc, se iubesc și vor să se căsătorească. Lucrul nu este posibil. Tatăl studentului este ofițer de securitate. Cei doi corespundează pe adresa unui prieten, speră, se zbat, se iubesc, dar timpul, contextul social absurd le modifică destinul. În acest fel, se naște drama despărțirilor pe care o vedem pusă în scenă. Deși parabola există în subtext, ea nu iese în prim plan, ci secondează povestea dramatică cu multă discreție.

Radu Amzulescu și Marius Stănescu în „La Pușala”

Automatisme verbale existente în replici (prea frecvent uneori) fac parte dintr-un anumit tip de limbaj care nu cred că mai e cazul să nască reacții pudibonde, iar dacă ceea ce se întîmplă timp de patruzeci de minute pe scenă ne provoacă tresăriri, amintiri, este cu mult mai important și confirmă faptul că alegerea lui Dominic Dromgoole a fost inspirată, după cum cred că inspirată a fost și alegerea echipei cu care a lucrat: Nicolae Ularu - scenografia, Mihaela Ularu - costume. Firesc, natural, spontan este jocul actorilor. Fiecare își susține interpretativ individualitatea distinctă, precum și raporturile normale cu ceilalți, atmosfera dramatică, polarizată între ris și plîns, fiind excelent punctată de Marian Ghenea, Nicolae Urs, Oana Ștefănescu (ar mai trebui adaptată emisia vocală pentru sala Pod). Mai puțin în formă mi s-a părut Ionel Mihăilescu, unul dintre actorii noștri cu mare finețe și sensibilitate în joc. Astfel, *Demonstrația* de Marcel Tohatan este rodul viu al unei importante colaborări internaționale, un spectacol scurt și dens, încă un pas în lansarea textului contemporan și în descoperirea unor noi forme de exprimare teatrală.

- Irina Solomon și Dragoș Buhagiar, sînteți doi foarte tineri și foarte talentați scenografi și v-ați impus în lumea mare a teatrului încă de la început. De ce a mai fost nevoie pentru această afirmare, în afară de haz, pasiune, ordine interioară?

I.S. - Șansă - un element fundamental pentru o carieră.

D.B. - Și un context favorabil, la fel de important pentru ce am vrut și pentru ce vrem și ne-am propus să facem. Încă din anul IV de Institut am putut lucra chiar aici, la Teatrul Mic, împreună cu profesorul nostru Nicolae Ularu. Acest pas practic și concret a micșorat infinit distanța dintre atelierul nostru de la Institut și scena de teatru propriu-zisă. Debutul nostru oficial, împreună, a fost cu spectacolul lui Felix Alexa de la Casandra, de fapt și debutul lui ca regizor, *Cheul de vest*. A urmat *Cei din urmă* cu Sanda Manu, tot la Casandra, *Elisabeta, din întîmplare o femeie* la Teatrul Mic. Recomandările profesorilor noștri Vittorio Holtier și Nicolae Ularu au fost însă esențiale.

I.S. - Sanda Manu a remarcat și ne-a spus, și asta n-am s-o uit niciodată și

„Foarte mult depinde și de întîmplare...”

- discuție cu scenograful Irina Solomon și Dragoș Buhagiar -

pentru că a venit de la un om de teatru așa cum este Sanda Manu, că vom fi scenografi adevărați pentru că avem în primul rînd personalitate. Sperăm ca asta să se vadă în spectacolele pe care le-am creat.

D.B. - Pentru un scenograf, lucrul la un spectacol nu se încheie odată cu forma finită a proiectelor și schițelor. Nu le încredințați cuiva care să aibă grijă de ele și să le execute întocmai. Urmează partea a doua, alergătura prin atelierul teatrului, procurarea cu rigoare a materialelor pe care le dorești. Oamenii din teatru simt încă din faza asta, de preparare, dacă spectacolul are șanse sau nu, sau cît de mari, cît de mici, și atunci colaborează extraordinar sau dimpotrivă. Scenografia este o muncă de creație individuală și personală, dar de finalizare în echipă cu ceilalți, cu maeștrii din atelier. Modul în care ei execută concret schițele noastre ne reprezintă sau nu pe scenă.

- Voi doi sînteți o echipă?

I.S. - Cu adevărat sîntem o echipă și cred că una foarte tare, indestructibilă.

- Cum lucrați împreună, în toate fazele, plecînd de la discuții și pînă la schițe, atelier etc.?

D.B. - În orice caz, discuțiile nu sînt întotdeauna foarte prietenești. Fiecare încearcă să-l convingă pe celălalt, prin argumente bine întocmite, că ideea lui este mai bună, mai valoroasă, viabilă, nouă, mai aproape de ce dorește regizorul, pilonul cheie într-un spectacol.

I.S. - Așa lucrînd, am învățat foarte mult unul de la celălalt, în folosul amîndurora și al spectacolelor noastre. Pentru mine este clar că nu puteam face

meseria asta singură. Factorul de echilibru, de ordine, de rigoare, este Dragoș.

D.B. - În ceea ce facem nu se poate trage o linie de demarcație. Sîntem împreună peste tot și ne urmărim proiectele pînă cînd ele devin realitatea pe care ne-am imaginat-o amîndoi.

- Ce înseamnă, din punctul vostru de vedere, întîlnirea cu un regizor, colaborarea cu el, libertatea pe care o aveți în exprimarea ideilor voastre? Deja aveți o experiență extrem de variată și de importantă. Ați lucrat cu Petre Boker („Jacques și stăpînul său”) și lucrați din nou cu el la „Cameristele” de la Odeon, cu Felix Alexa („Vizita bătrînei doamne” la Bulandra, „Casa Bernardei Alba” la Național) cu Alexandru Dabija („Suită de crime și blesteme” la Bulandra), cu Hausvater („La țigănci” - Teatrul Odeon), cu Horia Popescu, cu Mihsi Lungeanu. Enumerînd toate acestea fără să epuizez „suita” spectacolelor, rămîn și eu puțin surprinsă de valoroasele colaborări pe care le-ați avut și de spectacolele „grele” la care ați lucrat. E ceva pînă acum, nu?

I.S. - Într-adevăr. Și se leagă de ce-am spus la început că, pe lîngă toate, am avut o enormă şansă. În funcție de regizor, am putut inventa, inova, căuta, descoperi. Foarte mult depinde și de întîmplare, de cum știi să o speculezi și să o aduci în favoarea ta și a spectacolului. Toate elementele cu care te intersectezi în viață, la planșă, în atelier, pe parcursul realizării unui spectacol, discuțiile cu regizorul, totul intră, într-un fel sau altul, profitabil, în creația ta.

D.B. - Această lejeritate și maleabilitate a ideilor am învățat-o eu de la Irina. Nu trebuie să-ți bați de la început gîndul în cuie. El trece prin diferite forme, variante, întîmplări pe care nu trebuie să i le iei din cale, ba dimpotrivă, să provoci ideea să se nască cît mai firesc și spectaculos, în același timp, să te încarci permanent de starea minunată de creație. Totuși munca noastră are o doză de tristețe, este ceva perisabil, este de scurtă durată. După un moment de strălucire, urmează, inevitabil, uitarea. Cînd un spectacol nu se mai joacă, el mai trăiește, cît? doar din povești, amintiri, descrieri din memoria subiectivă a fiecăruia. Creatorul are nevoie de protecție socială și materială relaxantă ca să nu devină comod, ignorant, suficient și prăfuit, ci să dăruiască mereu. Se mai gîndește astăzi cineva, în sensul de oficialitate, cu adevărat la artiștii, la dramele, nevoile și suferințele lor? Mă îndoiesc. Atît cît vom putea, noi ne vom dărui în continuare...

Marina Constantinescu

Uite ce mai vedem acum

CUM sosește vara, cum se apropie vacanțele, iată că în sălile de cinema încep să-și facă apariția filmele destinate sezonului cald. Și cum regulile oricărui distribuitor care se respectă spun că în acest anotimp oamenii nu suportă dramele ori filmele prea serioase, comedii se află pe primul loc în repertoriul cinematografic estival. Astfel încât de acum înainte puteți recupera distracțiile după care ați oțtat un an întreg. Dar iată ce ne oferă spre destindere Guild Film România.

Uite cine vorbește acum! - partea a treia a seriei începute cu *Uite cine vorbește* (în care tot story-ul este privit și comentat de un nou născut) și continuă în chip destul de puțin inspirat cu *Uite cine cu cine vorbește* (unde noului născut, care desigur mai crescuse, i se adaugă o surioară) - reia personajele și interpretii primelor două părți, iar pentru că schema cu copiii înțelepți care comentează diverse situații s-a cam epuizat, comentatorii noilor aventuri ale familiei sînt, nici mai mult, nici mai puțin decît doi patruzei: un „el” - vagabond, proaspăt salvat de la hingheri, și o „ea” - rasată și supereducată. Așadar simpatica familie își sporește rîndurile cu încă două personaje năzdrăvane: un fel de „doamnă și vagabondul” în ediție

Uite cine vorbește acum! (SUA, 1993) - distribuit de Guild Film România; regia: Tom Ropelewski; cu: John Travolta, Kirstie Alley, Lysette Anthony

Piei drace! (SUA, 1990) - distribuit de Guild Film România; regia: Bob Logan; cu: Leslie Nielsen, Linda Blair, Ned Beatty

Dave președinte pentru o zi (SUA, 1993) - distribuit de Guild Film România; regia: Ivan Reitman; cu: Kevin Kline, Sigourney Weaver, Ben Kingsley.

revăzută și îmbunătățită. Și în timp ce adulții se confruntă cu șomajul (trăznita mămică este dată afară din funcția de contabil, așa încît în ajunul Crăciunului trebuie să facă pe spiridușul într-un magazin) ori cu un loc de muncă bine plătit, dar care îți mănîncă tot timpul (energeticul tătuc a devenit pilotul personal al unei patroane pline de personalitate și pretenții), cei mici au propriile lor probleme: Mikey nu prea știe ce să creadă despre existența lui Moș Crăciun, iar Julie suspină, la cei patru ani ai săi, după Charlie Barkley - un jucător profesionist de basket - pe care îl urmărește ore în șir în fața televizorului. Iar în paralel cele două exemplare canine se urăsc, se ceartă și în final se îndrăgostesc cu pasiune unul de celălalt. Să mai adăugăm și faptul că vocile acestora sînt „împrumutate” de la Danny De Vito și Diane Keaton. Cam acestea ar fi... surprizele celui de-al treilea episod, mai reușit decît cel de-al doilea, fără a ne determina însă să afirmăm că este cea mai grozavă comedie văzută vreodată. *Uite cine vorbește acum!* se menține pe linia filmelor agreabile, ce pot fi vizionate atunci cînd nu ai altceva mai bun de făcut. Avantajul pe care îl conține față de alte pelicule constă și în faptul că vă puteți duce copiii, fără teama că vor vedea „ce nu trebuie”. Ceea ce nu se poate spune și despre mai recentul *Piei drace!* - o parodie a genului horror de tipul *Exorcistul*, peliculă care în 1973 șoca spectatorii de pretutindeni prin efectele sale speciale și suspensul extrem de tensionat.

Dincolo de intențiile parodice (ce merg pînă la distribuirea în rolul femeii posedate de diavol a Lindei Blair, cea care la 12 ani debuta promițător în chiar *Exorcistul*), *Piei drace!* are și pretenții mai serioase, acelea de a ironiza modul în care televiziunea creează din te miri cîne

Kevin Kline și Sigourney Weaver în *Dave președinte pentru o zi*

persoane publice, extrem de populare și care pot influența opinia publică. Una peste alta, filmul este o „salată” cu scene care mai comice, care mai plate, cu poante care amuzante, care lipsite de imaginație, în fine un melange ușor și nu foarte atrăgător, deși autorii mizează și pe reputația lui Leslie Nielsen - cunoscut în comedii mult mai reușite (*Airplane*, *Formidabilul* sau seria *Naked Gun*) pentru disponibilitatea sa pentru acest gen. Cum și parodia, și latura sa „serioasă” sînt cvasi-ratate, nu e cazul să vă faceți sînge rîu dacă ratați, la rîndul dumneavoastră, *Piei drace!* Intotdeauna există și lucruri mai bune. Chiar și filme mai bune.

O alternativă mult mai plăcută o reprezintă *Dave președinte pentru o zi*, măcar pentru sugestia cuprinsă în a doua parte a titlului. Abstracție fiind însă de această ironie, filmul cu pricina este, poate, cel mai agreabil din cele menționate pînă acum. Chiar de-ar fi să ne gîndim numai la story-ul ce nu pare atît de obosit precum cele anterioare. Eroul principal - „un om de bine” - seamănă uluitor cu cel de al 44-lea președinte al Statelor Unite. Și de aici începe aventura... I se propune să apară în public în locul președintelui,

pentru ca acesta să-și poată rezolva probleme mai intime. Probleme pe care de altfel le rezolvă definitiv, intrînd în comă. Astfel încît „dublura” trebuie să-și continue rolul din rațiuni de stat și pentru binele public. Totul este O.K. pînă cînd „dublurii” nu-i mai convin deciziile luate în numele președintelui, adică (pînă una alta) în numele său. Și va reuși să facă ordine, să aprobe un buget care să cuprindă și suma alocată pentru întreținerea copiilor străzii și, mai mult decît evident, să-l pedepsească pe cei răi. Ba mai mult, se va îndrăgosti de Prima Doamnă, care la rîndul ei va fi fermecată de bunele sale intenții, de simțul dreptății și de alte calități ce fac dintr-un bărbat un tip irezistibil în concepția cineaștilor americani. O amuzantă comedie de situații care ne propune să nu renunțăm la idealurile frumoase, să continuăm să credem în binele care învinge răul (mai ales în filme). *Dave președinte pentru o zi* aparține acelei categorii de filme care îmbină utilul cu plăcutul, fără ostentație, care pentru aproape două ore ne creează iluzia că pe lumea asta fictivă se mai pot întîmpla și minuni.

Miruna Barbu

CRONICA MUZICALĂ

de Alfred Hoffman

BINEÎNTELES că publicul muzical, la noi și peste tot locul, preferă să-și facă singur o părere decît să țină seama în primul rînd de consacările oficiale, care pot fi înfurite de circumstanțe, de legături personale etc. Nu mai puțin, se cuvine să fim informați despre recunoașterile unor foruri de cultură care aduc în general o garantare a valorii celor ce intră în raza lor de acțiune. În ce privește muzica, ar trebui să ne gîndim, de pildă, că George Enescu a ajuns să fie *Academician*, cu toate că a ținut întotdeauna mai degrabă să cînte decît să țină discursuri, fie ele și de acceptare a unor onoruri. După el, Mihail Jora, compozitor, profesor și om de orizont larg, a onorat și el în cel mai înalt grad demnitatea de a fi membru al conclavului oamenilor de știință și artă însemnați ai țării. Regretatul Wilhelm Berger a fost și el Academician. Poate prea puțin știu că astăzi la Academie au pătruns realmente unii maeștri autentici ai artei sunetelor, recunoscuți pe plan național dar bucurîndu-se și de o cinstire elocventă dincolo de fruntariile țării. Mulți se vor simți reconforțați, de pildă, de faptul că titlul de *membru corespondent* a fost acordat unor personalități ca Ștefan Niculescu sau Cornel Țăranu. Primul, cu care a început, printr-un portret componistic, recenta *Săptămîna internațională a muzicii noi*, este unanim considerat ca un nume de rezonanță largă. Îmi amintesc că, pe vremea cînd am fost, timp de 16 ani, membru al juriului *Premiului Internațional al Criticilor de Disc* - coordonat de revista americană de specialitate cea mai prestigioasă, *High Fidelity* - și care reunea, efectiv, competențe indiscutabile (neputînd fi încadrat în noțiunea caragială de „comitete și comiții”), Ștefan Niculescu a obținut din partea acestui organism un premiu important al orașului elvețian Montreux, de care se leagă - și nu de azi, de ieri - distincțiile mondiale de vază ale muzicii înregistrate. Unul din criticii care l-au prețuit în chip deosebit este Harry Halbreich, figură de prim ordin a

opinie muzicale franceze și belgiene. Poate și mai elocvent este faptul că de curînd a primit la Viena *Premiul Herder*, după succese elocvente raportate în cadrul manifestărilor muzicale din capitala Austriei: este cunoscut, de altfel, mai peste tot locul în Europa, constituind una din cele mai elocvente confirmări ale adevărului că muzica românească contemporană se cîntă și și-a cucerit aprecierea în primul rînd în străinătate. Realitatea ne arată că lucrările lui Ștefan Niculescu nu mizează cu precădere pe elementul de „curiozitate” ce agrementează foarte adesea producțiunile recente și că frecventarea îndelungă a înțelepciunii sonore acumulate de-a lungul secolelor (este și un bun pianist, muzicolog și profesor de suprafață - de pildă coautor al „Monografiei Enescu” publicată de Academie și datorîndu-i-se studii analitice de mare profunzime, esențiale pentru înțelegerea creației contemporane) l-a determinat să adopte o viziune generalizatoare, ce depășește însemnătatea amănuntului, fie el chiar pitoresc. Cornel Țăranu, pe de altă parte, este personalitatea componistică dominantă a Clujului - și nu uităm că aici, succedînd maestrului Sigismund Toduță, activează numeroși creatori de strălucire și amployare - muzica lui impunîndu-se prin trăsături originale marcate. A fost recompensat, de altfel, de același juriu evocat mai sus, cu premiul „Koussewitzky” - cea mai importantă distincție, pe plan mondial, acordată lucrărilor contemporane, pentru opusul său *Ghirlande*, interpretat de Ansamblul clujean „Ars Nova” dirijat de compozitor. Cornel Țăranu, fire spirituală și atașantă, este și el un teoretician apreciat, îndrumător al multor artiști mai tineri și stabilind criterii înalte în considerarea fenomenului muzical.

De curînd, am aflat știrea că Academia Română numără printre membrii ei recentă de onoare pe Yehudi Menuhin, socotit de George Enescu drept fiul său spiritual, violonist american celebru și într-o vreme mai apropiată dirijor, activ în primul rînd în

Ce trebuie să știm

Anglia - este membru al camerei Lorzilor, baron de Stoke d'Abernon - și cel mai consecvent propagator al creației maestrului său român, glorificat de el cu o fidelitate impresionantă. De altfel, prin Menuhin sau prin alt artist american, Lawrence Foster, care a dirijat de curînd la noi *Simfonia a II-a* a lui Enescu, geniul dominant al muzicii românești devine prezența universală pe care trebuia să o personifice de mult. Mai bine mai tîrziu decît niciodată!

Mult face pentru țară și Mariana Nicolesco, altă membră de onoare a Academiei. De curînd, revista „Magazin istoric” a reproduș un articol amplu al ei, consacrat Ateneului Român și publicat prima oară în revista teatrului „La Scala” din Milano, scriere care fără îndoială va constitui un stimul durabil pentru acțiunea de restaurare a celui mai important edificiu cultural din București și chiar din România. De altfel, independent de acțiunea ei consecventă de apărare a Ateneului, Mariana Nicolesco, figură dominantă a artei lirice universale, dă belcanto-ului o nouă strălucire, propagînd această notorie tehnică vocală cu o cunoaștere a tradiției și a valorilor ei afirmată rareori cu o asemenea autenticitate. Iată o prietenă de nădejde, care nu uită că Brașovul i-a găzduit cel dintîi formarea muzicală și care duce realmente în lume prestigiul artei originare de pe meleagurile noastre.

La 6 iunie 1994 s-a împlinit un secol de la nașterea lui Sabin Drăgoi. Uniunea compozitorilor și muzicologilor și Muzeul „Enescu” și-au unit din nou forțele pentru a cinsti un muzician cu mari merite care, după cum au subliniat unii vorbitori în cadrul simpozionului organizat cu acest prilej, a îndurat destule pe vremea sa, iar astăzi este înconjurat de o tăcere de bună seamă nemeritată. Pot atesta, după ce am văzut și am ascultat în trecut *Năpasta* (operă inspirată de Caragiale) că aceasta trebuie trecută, alături de *Oedip* de Enescu și *O noapte furtunoasă* de Paul Constantinescu (după piesa marelui scriitor amintit mai sus) printre cele

mai sigure valori date de teatrul liric românesc. Poate că, alături de *Ariadna la Naxos* de Richard Strauss, care de altfel n-a captat interesul general al publicului, ar fi meritat și această pagină atenția Operei Române din București (care de altfel a avut-o pe vremuri în repertoriu) la centenarul autorului, rămas fără ecurile cuvenite. Aș menționa că toate comunicările prezentate la simpozion și-au avut însemnătatea lor, însă Doru Popovici a subliniat cu deosebire atribuțiile creației de operă a lui Drăgoi - și înainte de toate a *Năpastei*. M-a emoționat și evocarea profesorului nostru George Breazu, prieten și sfătuitor al lui Sabin Drăgoi (cinstit de comunicarea Elenei Zottoviceanu), al cărui articol despre lucrarea citată mai sus l-am aflat între ecurile de presă vehiculate în cadrul expoziției ce a însoțit simpozionul și concertul de comemorare. Angela Cerchez, conservator de artă cu experiență și extrem de activă, ca și Dinu Drăgoi, fiul maestrului, și lucrînd actualmente la „Muzeul Enescu”, trebuie relevați pentru munca spornică depusă la reușita expoziției. Din concertul ascultat, ne-au plăcut cu precădere *Miniaturile pentru pian* ale lui Sabin Drăgoi, interpretate de Ilina Dumitrescu, cu recunoscuta-i competență și însuflețire, ca și cele patru *Cîntec pentru voce și pian*, dezvăluind o vîntă lirică mișcătoare. În bună parte și prin contribuția interpretativă a sopranei Georgeta Stoleriu (acompaniată de Ilina). Ceva mai puțin ne-a convins *Sonata pentru vioară și pian*, parcursă de Octavian Rațiu și Krimhilda Cristescu. Parcă într-o sonată așteptăm mai multă substanță proprie, alături de atribuțiile inspirației populare...

Dintre vorbitori, n-aș vrea să uit pe Octavian Ghibu, fiul lui Onisifor, care a adus detalii prețioase despre corespondența dintre Sabin Drăgoi și familia sa. În general, cu referire la tot ce s-a vorbit, este bine ca o comunicare să includă *ceva de comunicat*, pe lîngă abundența amănuntelor...

TELEVIZIUNE

de Cristean
Teodorescu

Visul pistolarului în carantină

CUM N-AM posibilitatea să-mi probez bănuielele în ceea ce-l privește pe G.V. Voiculescu le trec sub tăcere. Omul nostru din Tunisia s-a văzut, începând din '89, în roluri la care un om de rînd și nu prea bine dotat nici n-ar fi visat. Gelu Voican e, după mine, un caz, nu o probă de reușită prin Revoluție. Și nu e un caz dintre cele fericite. Printr-un joc al destinului lui i s-a rezervat rolul de reprezentant de jos al Revoluției. Că eu am anumite bănuiele în privința jocurilor destinului n-o pot ascunde. Căci după împușcarea lui Ceaușescu, Gelu Voican a apărut în mai toate scandalurile politice de pînă la mijlocul anului următor, iar în '91, la mineriada din septembrie, el a ieșit din nou în față. Din discuția lui cu Vartan Arachelian, personajul mi s-a părut un caz foarte interesant de psihologie pe felii. De la insul turmentat de putere din '90, el a ajuns la reacțiile omului marginalizat care-i atacă pe cei care i-au luat locul. După deseale sale referiri la Virgil Măgureanu e clar că visul lui Gelu Voican era de a deveni din pistolar o eminentă cenușie. În '90 el a ajuns în peștera lui Ali Baba, avînd acces la numeroase dosare de securitate. Răscolind după propriul său dosar - destul de anemic, între noi fie vorba - în el s-a trezit un Agamiță Dandana care a colecționat și alte dosare, pornind probabil de la ideea că ar putea avea nevoie de ele după aceea. Ba, prinzînd gust, a încercat să-și facă propriul său sistem de contrainformații.

Declarațiile sale din convorbirea cu Vartan Arachelian, puse cap la cap, sînt de o inconsecvență care spune multe. El, anticomunistul, se pregătea de o perestroika în România. Și tot el, anticomunistul, s-a pretat la toate jocurile prin care, în prima jumătate a lui '90, s-a încercat compromiterea opoziției anticomuniste. De altfel, anticomunistul Gelu Voican n-a reacționat în nici un fel atunci cînd Ion Iliescu a vorbit la t.v. de faptul că Ceaușescu a compromis adevăratele idealuri ale comunismului științific. Se pregătea cumva Gelu Voican să-l trimită și pe Ion Iliescu alături de Ceaușescu? Anticomunist, de! Altele au fost preocupările lui Gelu Voican.

A apărut cu barba jumulită după ciroul cu luarea cu asalt a sediului guvernului. S-a ocupat el însuși de reprimarea violentă a ceea ce mai rămăsese din „Piața Universității”. Așa că dacă socotim și tragem bară, el s-a ilustrat că revoluționar anticomunist exclusiv în secvența procesului Ceaușeștilor. După care a devenit unul dintre cîinii de pază ai perestroikăi locale. Deci afirmația sa că e anticomunist de cînd se știe nu se susține. Căci perestroika autohtonă voia să salveze sistemul debarcînd o parte dintre reprezentanții săi la vîrf și încercînd să-i distrugă pe adversarii comunismului. Fără îndoială că ceaușistii îl urăsc pe G.V.V., dar avantajajii de schimbarea macazului, precumpănit de foști nomenclaturiști, cu siguranță că îl simpatizează. Căci, în fond, Gelu Voican i-a scăpat de Ceaușescu ajutîndu-i să-și tripleze privilegiile.

Marele și, de fapt, unicul moment în care G.V.V. și-a depășit condiția a fost cel de la procesul familiei Ceaușescu. Ulterior, el n-a mai fost altceva decît un soi de valet al noii puteri însărcinat cu tot soiul de misiuni neplăcute.

Lipeit de discernămînt el nu s-a mulțumit să dea ordine, ci a vrut și să le execute, așa că a apărut în diverse locuri și împrejurări în care un politician inteligent s-ar fi ferit ca de foc. Și totuși, G.V.V. nu e un om prost. Impresia mea e că după procesul Ceaușeștilor, în care el a apărut mai dezavantajat decît companionii săi, Voican a descoperit că n-are spate pentru aventura în care a intrat. Și atunci s-a străduit să se facă util, fără să-și aleagă mijloacele. Și probabil că din acest motiv el îl urăște atît de statornic pe Virgil Măgureanu, la care se raportează tot timpul. Dacă el s-ar fi aflat acum în locul lui Măgureanu, Voican n-ar fi avut nevoie de carantina din Tunisia. Și nici n-ar fi simțit nevoia să se pună bine cu apărătorii declarați ai memoriei lui Ceaușescu, cum face el, scriind în foile lui Adrian Păunescu.

G.V.V. e una dintre tristele dovezi că nu e suficient ca istoria să-ți deschidă ușa principală. Calibrul său îl recomandă pentru o ușă de serviciu.

SIMULACRELE NORMALITĂȚII

de Eugen
Negrici

Respiro

SERIALELE de felul celui de față riscă, prin lungime, să-și piardă acuitatea și obiectul. Mi se oferă acum pretextul unui *respiro* pe timpul căruia impuritățile s-ar putea eventual depune spre a face vizibilă ținta.

Comentînd, în cadrul unei dezbateri din *România literară*, cartea lui Ion Simuț, *Incursiuni în literatura actuală* (1994), Nicolae Manolescu readuce, în termeni preciși, în discuție dilema în fața căreia criticii români îndreptății să se pronunțe se dovedesc, de patru ani, fie neputincioși, fie grăbiți și superficiali, fie interesați să o ignore: „... vom abandona oare literatura dintre 1948 și 1989 într-o paranteză a istoriei, definitiv închisă, ca o mumie într-un sarcofag sau ne vom referi la ea ca la o realitate vie, ale cărei creații merită a fi, unele, recitate, așteptîndu-și clasicizarea, așa cum s-a întîmplat cu atîtea din operele romanticilor, ale junimiștilor și ale interbelicilor”.

Fără să mă aștept la vreun ecou (altele erau grijile momentului!) am încercat un răspuns în articolul publicat în martie 1991 tot în R.L. sub titlul *Schiță pentru o patologie stilistică totalitară*. Am și propus acolo o clasificare (în patru tipuri) similară - în trecere fie zis - celei a lui I. Simuț, formulată însă mai nuanțată și - aceasta era deosebirea - concepută din punctul de vedere al autorităților, - reprezentate de cenzură dar și de organele de diversiune securisto-activiste - care, de cele mai multe ori, determinau un curs anumit literaturii, preschimbate în coautorii unor procese artistice specifice numai acestui climat politic.

Am ales, în clasificare, unghiul oficialităților pentru a ieși din abstract și a sublinia rolul real ce ni se rezerva pe timpul manevrelor perfide ale stăpînitorilor și singurele soluții defensive de „răspuns” la presiunile și diversiunile bine dozate la care eram supuși ca inamici potențiali ai sistemului. Apellînd la teoria modelării, am schițat apoi modelul acțiunilor și reacțiilor posibile în oricare regim totalitar, fie el acela pe care istoria ni-l va putea oferi din nou, în dar, nouă sau altora nu peste mult timp.

Referitor la felul în care să privim în urmă, spre acest trecut frisonant, ne trebuie într-adevăr o modificare, o schimbare de percepție, dar una amplă, nu redusă la simpla recitare și la reasezarea ierarhiilor în funcție de alte standarde morale și estetice. Avem nevoie - și aici se dezleagă problema - de o cotitură în

interpretare, în modul receptării. Totul se cuvine înțeles după alte reguli decît cele cu care ne-a familiarizat, de pildă, literatura interbelică, ca și cum am fi în situația de a explora relieful unei alte planete, examinat acum cu ochii larg deschiși, cu atenție și comprehensiune maxime. De acest peisaj nu trebuie să ne apropiem cu oroare, ci doar curioși, descoperind specificitatea lui, bizareria lui uneori seducătoare, alteori respingătoare, dar, de cele mai multe ori, expresivă.

Oare nu e interesantă figura eroică a spiritului creator în înclăștarea lui disperată cu forțele coercitive care îi deschideau pîrtii false și îi impuneau grile și sensuri nedorite și nu sînt demne de atenție speciile literare insolite care se ivesc, în urmă, pe acest cîmp de bătălie?

Pentru cine nu se mistifică, amestecînd criteriile absolute cu dorințele lui absolute, pentru cel care știe că, după o vreme, expresivul înlocuiește oricum esteticul în sistemul de valori, chestiunea nici nu are relevanță.

Decît să ne grăbim să izolăm într-o paranteză istorică această literatură și să o închidem ca pe reactorul ucigaș de la Cernobil sub un sarcofag de beton - mai bine am cerceta cu luare-aminte vegetația crescută lîngă și pe suprafețele arse, respirația neobișnuită a plantelor, mutațiile lor genetice, insulele de hibridi bolnavi. Și nu am ignora germinările precoce, reproducerea fabuloasă, maturizarea accelerate, excrescențele fastuoase, puterea de populare și regenerare a acestei lumi iradiate.

Să spun drept nici nu pricep acest exces ipocrit de precauțiuni și deliberări - cînd în întreaga istorie a literaturii române nu putem aduna cincizeci de ani de evoluție firească. Titlul acestei rubrici nu se referă - cum se va vedea - numai la perioada 1948-1989, ci la multe altele în care literatura s-a dezvoltat, doar accidental, după legile ei, în care și-a mascat și transferat, nu o dată, funcțiile în ținutul „genurilor” oficiale, învățînd să se adapteze și să suporte presiunile factorilor din afară. Nici măcar literatura scrisă după 1989 nu va fi întrutotul scutită de anormal, întrucît multă vreme vom resimți efectele perioadei ceaușiste, ne vom feri de fructele ei otrăvite și de urmele urfît mirositoare lăsate de brutozaurii ei culturali.

RADIO

de Antoaneta
Tănăsescu

Literatura sub puterea nopții

DACĂ lecturile din proza lui Mihai Eminescu au fost expulzate prin decizie radiofonică în jurul miezului de noapte, cele din Creangă s-au bucurat de un regim oarecum preferențial, asta numai în condițiile în care am considerat că, pentru difuzarea literaturii, ora 22,40 este o șansă! Din cuprinsul ultimei *Fonotece de aur*, versiunea lui Mihai Sadoveanu asupra lui Creangă s-a dovedit, din nou, impresionantă. Spun versiune pentru că, evident, Sadoveanu nu propune o simplă lectură la microfon a paginilor din *Amintiri*, ci, mai degrabă, un punct de vedere asupra lui Creangă. Iar în configurația acestui punct de vedere, un loc important îl ocupă „opinia” lui Sadoveanu asupra structurii palimp-

sestice a *Amintirilor*, în care stratul naratorului (naratorilor), cel al autorului și cel al personajului (al personajelor) trăiesc într-o fructuoasă simultaneitate. E destul de limpede, astfel, că fraze de felul: „La Crăciun, cînd tăia tata porcul și-l pîrlea, și-l opărea, și-l învălea iute cu paie, de-l înădușea, ca să se poată rade mai frumos, eu încălecam pe porc deasupra paielor și făceam un chef de mii de lei...”, asemenea fraze par a fi scrise cu cerneala aflată în călimara lui Nică. Numai că aceste fraze urmează imediat după una dintre cele mai incitante propuneri ale *Amintirilor*: „Și cîte nu ne venea în cap, și cîte nu făceam cu vîrf și îndesate, mi-aduc aminte de parcă acum mi se întîmplă. Mai pasă de ține minte toate cele și acum așa, dacă te

slujește capul, bade Ioane”. Sadoveanu pare el însuși antrenat în vîrtejul acestor perspective narative, căci dincolo de cadența imperială pe care o imprimă lecturii *Amintirilor* se întrevăd bănuielele și neliniștile unui prozator ce descoperă în lumea înaintașului său realități care confine. Că asemenea „lecturi” echivalează cu autentice acte intelectuale este în afară de orice discuție. Mă întreb, căci informațiile complete, la zi, îmi lipsesc, dacă redacția literară a continuat astfel de inițiative. Mai ales în cazul prozei ele sînt necesare. Poeții acceptă, parcă, mai ușor să citească din propria operă sau cea a altor poeți. Ascultătorii întîmpină fără umbră de contrarietate aceste emisiuni. Dar proza? Există, desigur, un fond arhivistice important:

Sadoveanu, Camil Petrescu... E adus la zi? O aducere la zi sistemică, desigur, căci altfel propunerile *Lecturilor în premieră* încep să completeze un fișier nu lipsit de interes. Mi se va replica: la radio, cunoașterea prozei se face, cu mult mai eficient, prin intermediul dramatizărilor transmise în serile de teatru. Și totuși, aura sugestivă a lecturilor nu poate fi cu nimic înlocuită. Poate că, radiofonic, e mai greu să o evidențiez dar nu cred că redacția literară se teme de greutăți. Așa că nu ne rămîne decît să așteptăm, de pildă, *Cartea milionarului* în lectura lui Ștefan Bănuțescu. Și dacă tot îl chemăm pe Bănuțescu în studio, poate îl rugăm să citească cîteva rînduri din *Nostalgia* lui Mircea Cărtărescu.

PREPELEAC*de Constantin Toiu*

Ce spune Cneazul

TOATĂ aventura lui Cicikov se încheie neprevăzut cu acel punct de orgă răscolitor: diagnosticul pe care Gogol îl pune în gura Guvernatorului General. Diagnostic ce se poate aplica azi multor țări, România nefiind printre ultimele căreia i s-ar potrivi...

Slujbașii, corupți, cu inima cât un purice, ascultă, smeriți, cuvântarea Cneazului:

— ... Cred că destui dintre cei de față știu bine despre ce vorbesc. Această chestie a dus la descoperirea altor chestii, tot atât de necinstite, în care sînt amestecați și oameni pe care pînă acum îi socoteam cinstiți. Cunosco și scopul secret de a încurca toate ițele, așa încît să fie cu neputință de a lua o hotărîre în această chestiune pe calea unei proceduri formale. (...) Dacă nu e cu putință să se judece un proces la instanțele civile, cînd ard dulapurile (cu hîrtii), și, în sfîrșit, cînd, cu sumedenie de dovezi lăturalnice și false, cu pîri mincinoase, se încearcă a se întuneca o chestiune și așa destul de întunecată — instanța militară, cred, este singurul mijloc la îndemînă și de aceea doresc să cunosc și părerea dumneavoastră.

Cneazul se opri, ca și cum ar fi așteptat un răspuns. Toți stăteau cu ochii în pămînt. Mulți erau palizi.

— Mai cunosc încă o chestiune, cu toate că acei care au pus-o la cale sînt încredințați că nimeni n-o poate cunoaște. În această chestiune, cercetarea nu se va împotmoli în hîrtii, pentru că eu voi fi și reclamant și parte civilă, și voi înfățișa dovezi de neflăturat.

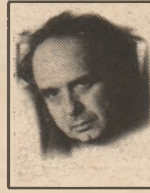
Unii dintre slujbașii adunați tresăriră. Alții mai fricoși nu se simțiră nici ei prea în largul lor.

— Se înțelege de la sine că pentru instigatorii principali trebuie să urmeze luarea gradelor și confiscarea averilor, iar pentru ceilalți îndepărtarea din slujbă. (...)

Fără voie, fețele tuturor se încrîncenară.

Cneazul era liniștit. Fața lui nu arăta nici mînie, nici tulburare.

— Acum, acela în mîinile căruia se află soarta multora și pe care nici un fel de rugămînți nu l-au putut îndupleca, chiar acela cade acum la picioarele dumneavoastră și vă roagă pe toți. Totul va fi uitat, netezit și iertat; eu însumi mă voi ruga pentru toți, dacă veți împlini rugămîntele mele. Iată rugăciunea mea. Știu că nu sînt mijloace, nici amenințări, nici pedepse care să stîrpească nedreptatea din rădăcini; ea s-a înfipt prea adînc. Obiceiul necinstit de a lua mită a ajuns o necesitate, o trebuință, chiar și pentru acei oameni care n-au fost născuți să fie necinstiți. Știu că e aproape cu neputință pentru mulți să meargă împotriva curentului obștesc. Dar acum sînt dator ca, în clipa hotărîtoare și sfîntă, cînd patria trebuie izbăvită, cînd fiecare cetățean aduce totul și jertfește totul — sînt dator să îndrept chemarea mea măcar către aceia care mai poartă în piept o inimă de rus și care mai înțeleg cît de cît cuvîntul „noblețe”. (...) Acum chestiunea e că trebuie izbăvită țara; pentru că țara noastră piere, nu din pricina năvălirii unei oștiri alcătuite din douăzeci de neamuri străine, ci din pricina noastră înșine; pentru că, pe lîngă conducerea legiuită, s-a înjghebat o altă conducere, mult mai puternică decît cea legiuită. S-au statornicit condiții proprii, totul a fost tarifat, iar tariful a fost adus la cunoștința tuturor. Și nici un conducător, chiar dacă el ar fi mai înțelept decît toți legiuitorii și conducătorii, nu mai e în stare să îndrepte răul, oricît ar îngrădi activitatea slujbașilor răi, punîndu-i sub veghea altor slujbași. Totul va fi în zadar. (...) Mă adresez aceluia dintre dumneavoastră care au o idee cît de mică despre ceea ce este noblețea gîndirii. Vă chem să vă amintiți datoria pe care o are omul, oriunde s-ar găsi. Vă chem să vă dați seama îndeaproape de datoria, de îndatoririle dumneavoastră, în ceea ce privește rostul dumneavoastră pe pămînt, întrucît pentru noi toți acest lucru nu este prea limpede și noi de-abia ... (Aici manuscrisul se întrerupe. N. T.)

CERȘETORUL DE CĂFEA*de Emil Brumar*

Nemaipomenitul poștaș

SĂ NE închipuim deodată un poștaș între două-trei vîrste, tîrfind afectuos, docil, brav (o!, simțul datoriei; o!, fața lui radioasă!!), tîbîrcind neconținut în labirintul groaznic al urbei numai scrisori caligrafiate fierbinte, benefice, vestitoare de uriașe moșteniri lăsate de rude din insulele Galápagos, sau anunțîndu-ne, hodoronc-tronc!, în hîrtii oficiale, ștampilate oval și iscălite indescifrabil, imense succese literare (premiul Nobel!), sau (încă!) năvalnic dăruindu-ne misive cu pasiuni împărtășite delirant de iubita ideală ce-și desenează, explicativ, pozițiile savorilor cosmice. Mai mult, să ne imaginăm că banalul fapt al depozitării epistolelor în tolbă le conferă un con-

ținut fast chiar dacă inițial fusese diabolic. Exemplu simplu! Cineva scrie cuiva: „A murit Eleonora. Moșia e în ruină. Biliardul s-a dus naibii. Sînt disperat!” Textul, trecut prin geanta poștașului feeric devine (fără ca el să știe!!): „Eleonora-i din ce în ce mai cărnoasă. Moșia merge strună. Biliardul îmi procură după-amiezi delicioase. Sînt fericit!” Și, ultimă consecință, lucrurile să se întîmple întocmai, modificate brusc din rău în bine de harul ciudat al poștașului universului silențios. Iar în final, săltîndu-și chipiul c-un bobîrnac aplicat suav și solemn în cozorocul de rouă, dînsul ne-ar saluta pentru vecie...

Flaconul cu săruri

CE MULT îmi place o carte proaspăt citită! E parcă mai frumoasă!! Filele ciufulite îndelung sau în pripă nu-s lipite încă una de alta, personajele adastă, tropăie dulce, foiesc sentimente, curg corăbii, se încruciează spade vestite, ard comori dezgropate, dispar pe veci batiscafuri, plîng copiii de fiță ai Căpitanului Grant... Paginile întredeschise așteaptă, credule, o nouă lectură, tomul uriaș e o varză ferice, ademenitoare, doritoare, bolnavă de-a fi adulmecată mereu, mereu. Cotorul, tartajele, conținutul maculat, cu amprente „crimei” extrem de vizibile, visează detectivi celebri, interpretări întortocheate, soluții ingenioase! Sufletu-mi plîpsie amînat nostalgic între foi, le păstrează ușor despicate, puțin, oh!, atât de puțin și fermecător, Dumnezeu! Vreau să așez

volumul pe raft, în locul menit, vechiul spațiu natal, și observ că, uite!, nu încap, cumva se opune să reintre (și el dar și cele rămase!), îmi ține mîinile, îmi adoră respirația ce i-a înfierbîntat literele, i-a răvășit blînd cuvintele; fraze, întregi leșină în disperarea despărțirii, le trezesc purtîndu-le pe la virgule flaconul cu săruri, galant și mîhnit. Apoi, după ce le abandonez, înțeleg brusc, cu inima în gheară de pitulice, cu lavaliera feștelită și melonul turtit, insomniac, lihnit, bolborosind rugăciuni laice de iertare, pricep c-am săvîrșit o fărădelege cumplită, o mîrșăvie universală! Și mă reped, smulg cartea, o îmbrățișez pătimaș, potop de săruturi împrăști pe sfîni și fesele eroinelor dragi!!! „Priez pour le pauvre Gaspard!”

Tabachera din lemn de cais

(foițe)

CÎND plouă pe insulă, îmi place să stau la fereastră și să privesc dealul din față, depărtat, încețoșat. Pe birou (pentru că mi-am cumpărat un birou!) am dicționare, atlase de plante și păsări, cărți despre ciuperci, broaște, fluturi, șopîrle, dalii, lalele, uniforme militare, monezi și bancnote, pești, nave etc... Tînjesc adînc după niște planșe vechi de geografie, cu mările și oceanele nestrăbătute încă de corăbieri, hărți naive ce au desenate pe ele animale și copaci și oameni. Oh, cum le-aș lua și mi le-aș desface pe piept, întins într-un fotoliu, visînd la ce călător vestit aș fi putut fi eu în secolii aceia mici și copilăroși.

Mă gîndesc intens la *Robinson Crusoe*. Ce figură!! A căutat insula, a găsit-o, s-a instalat pe ea și a început o viață nouă. Într-un anumit sens Robi e un personaj cehovian. *Banalitatea* ce plutește peste această aventură extraordinară, felul în care dînsul, zile, luni, ani, se tot duce și se întoarce în fortăreață, *monotonia* traiului său,

acceptarea și alcătuirea unui culcuș moale din tristețea de-a fi izolat, resemnarea cu care mulge veșnic capre și învață un papagal să-i spună pe nume, *plictiseala* enormă din timpul săptămînilor ploioase, ba chiar și pofta lui nestrămutată de a mîncă...

Ai auzit de *Gărgărița albastră a verzei*, de *Musca cepei*, de *Păduchele țestos al trandafirului*, de *Cățelul frasinului*, de *Fluturele alb al salciei*? N-ai auzit, burgunde! Deși îl citești pe *Thomas Mann*, pe *Kafka*, nu ai buchisit încă (vai!!!) *Îndrumător de protecția plantelor*. Și pierzi! O, dar *Păduchele lînos al viței de vie*, *Viespea cu fierăstrău a merilor*, *Molia sfecliei*, *Rugina de pe gura leului*?! La capitolul *Bolile ardeilor* află că există *Piticirea și îndesirea tufelor de ardei*. Asta-i cam ca înmulțirea mediocrilor! Și, în final, un dăunător al produselor agricole depozitate: *Cleștarul făinei*. Sîc!!

Fabule

WILLIAM MARCH, pe numele lui complet William Edward March Campbell, s-a născut în 1893 la Mobile, Alabama. Și-a întrerupt studiile pentru a lua parte la primul război mondial, fiind decorat de mai multe ori pentru acte de vitejie dar și rănit de câteva ori, potrivit propriilor sale afirmații, „ca rezultat al ranilor primite în lupte nu voi mai fi niciodată sănătos atât cât voi trăi”. Experiența de front, consemnată într-un jurnal și în scrisorile pe care i le-a adresat surorii lui, va fi convertită mai târziu, în 1933, într-un volum de portrete, *Company K* (Compania K).

În 1920 March reorganizează compania de navigație *Waterman Steamship Company* din orașul său natal, o transformă într-una din cele mai mari din lume, pentru ca în 1938 să se retragă din afaceri. Cu banii puși deoparte se mută la New York „pentru a scrie după cum îmi place”. Traiește în Manhattan pînă la sfîrșitul vieții, în 1954.

Publică în diferite reviste proze scurte primite favorabil de critica literară. Ele vor alcătui conținutul a trei volume: *The Little Wife* (Nevestica), 1935, *Some Like It Short* (Unora le place scurt), 1939 și *Trial Balance* (Venituri și cheltuieli), 1945.

Probabil că cele mai cunoscute din scrierile lui March sînt, pe lângă *Company K*, *The Bad Seed* (Sămînța rea), 1954 și romanul *The Looking Glass* (Ogînda), 1943, o explorare a straturilor sociale din Reedyville, un orașel imaginar din Alabama.

Mai puțin cunoscute sînt fabulele lui, publicate inițial prin revistele vremii. Ele au fost adunate într-un volum și publicate postum de William T. Going, sub titlul *99 Fables* (1960).

Ca autor de fabule, March este un tradiționalist. El aparține mai curînd familiei lui Aesop decît reprezentanților moderni ai genului, cum ar fi George Ade sau James Thurber. Atunci cînd scrie fabule March evită să experimenteze, așa cum face Anne Bodart, să-și decoreze naratiunile în maniera lui La Fontaine sau Gay, ori măcar să adopte un ton ironic sau critic, așa cum face Ambrose Bierce.

Singurele inovații pe care le introduce sînt cele două țări imaginare locuite de *breji* și de *wittingii*, vecini care au multe de împărțit și de dezbătut. În rest, în naratiunile scrise în stilul direct al știrilor de presă, se perindă pe dinaintea cititorului animale cu trăsături umane și, nu de puține ori, oameni cu trăsături ne-umane, care dezvoltă conflicte fundamentale și sugerează învățături simple. Așa cum se întîmplă adesea, situațiile prezentate sînt atât de elementare încît fie că nu-și pierd niciodată actualitatea, fie că și-o reînnoiesc permanent.

Aesop și Regele Croesus

REGELE CROESUS decise să mărească impozitele pe care urma să le plătească populația apăsată și deja nemulțumită de poverile pe care le purta și discută chestiunea cu solul său de încredere, sclavul Aesop. Aesop găsi că argumentele regelui nu aveau nici un cusur dar se temea că, în cazul în care Croesus ar transmite hotărîrea fără menajamente supușilor săi, va ieși cu baricade și vărsare de sînge, - o situație care putea fi evitată dacă regele i-ar permite să le aducă el știrile proaste prin mijlocirea unei fabule.

Regele fu de acord și mai târziu Aesop cuvîntă oamenilor adunați: „Leul a decis să ceară un tribut mai mare supușilor săi și a provocat minie în rîndurile lor, unii pledînd chiar pentru o rebeliune deschisă, dar vulpea a spus, «Ce putem cîștiga prin măsuri desperate? Dacă-l dăm jos pe leu, a cărui lăcomie măcar o înțelegem, o să ne trezim cu un tiran mai rău decît el; dacă pierdem, o să ne ia și puținul pe care-l avem acum. Nu e, de aceea, mai înțelept să îndurăm relele pe care le cunoaștem decît să aducem asupra noastră rele străine, despre care nu știm nimic?»”

Cînd Aesop încheie, oamenii lacrimară și se depărțară, acceptînd noile poveri ca pe ceva care nu putea fi evitat, de vreme ce fabula este, și a fost dintotdeauna, cadrul natural al platitudinii.

Brejii cei democrați

WITTINGII, auzind că vecinii lor, brejii, au o nouă formă de guvernămint, trimiseră o delegație să studieze sistemul și să raporteze asupra felului în care funcționează în practică. Delegația îi găsi pe breji nerăbdători să-i iumnezeie pe alții. „Sistemul nostru e simplu”, spuseră. „El se bazează pe credința că fiecare om e egalul tuturor celorlalți.”

Wittingii întrebară, „Credeti că sînteți egali regelui nostru, ai cărui strămoși, după cum știe fiecare, au fost Soarele și Luna?”

Brejii răspunseră tare, „Sistemul regelui vostru în orice privință, om nu e mai presus decît

Wittingii se priviră unul pe celălalt cu uimire și apoi spuseră: „În țara noastră trăiește un ucigaș atât de decăzut, încît este incapabil să aibă acele simțiri care deosebesc oamenii de fiare. Acum, dacă toți oamenii sînt egali, iar voi sînteți la fel de buni ca un rege de origine divină, sînteți la fel de decăzuți ca un monstru?”

Fiecare e la fel de bun ca cel mai bun, dar nimeni nu e la fel de rău ca cel mai rău.

Vrăjitorul și țărani

UN VRĂJITOR s-a certat cu învățăcelul lui, care îi prinsese demult secretele. Acesta, vrînd să se răzbune, așteptă pînă cînd vrăjitorul dădu prima reprezentare la un tîrg. În mijlocul unui număr, ieși în față și le explică spectatorilor cum a fost făcută scamatoria, declarînd că vrăjitorul nu are puterile pe care și le proclamă, că e un om ca toți ceilalți, cu ceva șiretlicuri în desagă, șmecherii pe care oricare dintre ei le-ar putea învăța dacă și-ar pune mintea. Cînd isprăvi, arătă spre vrăjitor și spuse, „Omul acesta v-a înșelat și v-a stors de bani. Dacă l-ați biciuit, i-ați da ceva ce i se cuvine cu vîrf și îndesat.”

Dar oamenii nu-și vărsară minia asupra vrăjitorului care-i amăgise plăcut și le dăduse atîtea subiecte de discuție pe răstimpul lunilor lungi de iarnă; în schimb, se întoarseră spre învățăcelul care le arătase că sînt niște proști și în clipa următoare

acesta fugea să-și scape viața, urmat de o gloată de țărani furioși care țipau.

Pescărușul și cutremurul

UN PESCĂRUȘ, obosit de lungul zbor peste ocean, se apropie de pămînt și se lasă pe un țanc dar, se întîmplă ca tocmai atunci să aibă loc un cutremur, țărnul se clătina și se prăbuși sub el. Pescărușul se înalță deasupra apei țîpînd tragic, „Uite ce-am făcut; m-am așezat pe-o piatră să mă odihnesc și am dărimat tot malul!”

Cei din jur îl consolă cum putură mai bine. „Nu lua toată vina asupra ta”, îi spuseră. „A fost și un cutremur.”

Mierea albinelor

CÎND au isprăvit cu făcutul mierei, albinele fură asaltate de dușmanii lor, țărnul și ursul. Ursul pretindea mierea dat fiind că pomul în care-și făcuseră albinele stupul era pe terenul lui; țărnul spunea că mierea e a lui, dat fiind că trifoiul care a produs-o crescuse pe pășunea lui; prinșe între doi reclamanți, albinele s-au dus la leu ca să-i ceară protecție.

Leul, temîndu-se să supere fie pe țărul, care putea să-l prindă ușor într-o capcană, fie pe urs, cu care împărțea domeniul de vînătoare, spuse, „De vreme ce pretențiile celor două părți sînt la fel de îndreptățite, soluția echitabilă este să dați jumătate fiecăruia.”

„Și cu noi cum rămîne?” întrebară albinele. „Noi am lucrat toată vara ca să facem mierea. Cum o să trăim iarna asta fără ea?”

„Voi o să rămîneți cu fagurii din care o să ciuguliți”, spuse leul cu obiectivitate și cu hărnicia voastră înăscută cu care o să înlocuiți ceea ce ați pierdut.”

E ușor să fii imparțial cu bunurile altora.

Lăcustele și vecinii lor cu stare

LĂCUSTELE, vîzînd că vecinii lor trăiesc în desfătare în cursul lunilor grele de iarnă, au convocat o adunare să discute situația. Spuseră că roadele pămîntului aparțin tuturor deopotrivă și propuseră ca proviziile pe care le-au adunat celelalte viețuitoare să fie puse laolaltă spre îndestularea fiecăruia.

Albinele, furnicile și vervețele spuseră că planul li se pare de bun simț și drept și întocmiră de îndată o listă a bunurilor pe care le-au pus deoparte; dar înainte să-și dea acordul au vrut să știe cu ce vor contribui lăcustele însele.

Acestea se uită uimite la vecinii lor înstăriți și spuseră, „Dar noi n-avem absolut nimic. Am socotit că asta s-a înțeles atunci cînd am făcut propunerea.”

Cei care n-au nimic sînt nerăbdători să împartă.

Cocoșul și claponul

UN COCOȘ aflat în fruntea unei poiete pline cu găini își înalță gîtul, cucurigă și-i spuse prietenului său claponul: „De ce te plîngi că, din cauza nedreptății care ți s-a făcut, nu știi ce-i aceea dragostea? Dragostea este ceva monoton, lipsit de însemnătate. Bucură-te că n-ai nici un amestec în ea.”

Într-o dimineață, țărnul îl închise într-un coteț împreună cu un cîrd de găște care nu-l interesau cîtusi de puțin, iar claponul veni după o vreme să-i facă o vizită; cocoșul schimbă un pic placa și, strecurîndu-și capul prin nodul unei scînduri din gard, spuse, „Vreau să fac

un amendament la ceea ce am spus și să reformulez chestiunea astfel: dragostea este ceva lipsit de însemnătate cîtă vreme poți să ai ceea ce vrei.”

Cuvintele care nu pot fi rostite

EXISTAU în limba bret unele cuvinte considerate atât de coruptoare încît oricine le scria sau era auzit pronunțîndu-le cu voce tare era amendat și aruncat în temniță. După părerea regelui breților, cuvintele ca atare nu aveau nici o importanță și, pe deasupra, fiecare om în țară le știa oricum; dar sfetnicii lui credeau altfel și în cele din urmă, pentru a stabili cine are dreptate, a fost alcătuit un comitet care să-l chestioneze pe fiecare separat.

După o vreme au reușit să-i examineze și au văzut că toți știu cuvintele foarte bine, fără ca aceasta să le dăuneze cîtusi de puțin. Singura care a rămas necercetată a fost o fetiță de cinci ani care trăia în munți împreună cu părinții ei surzi și muți. Comitetul spera ca măcar această fetiță să nu fi auzit cuvintele coruptoare și în dimineața în care o vizitară o întrebară solemn: „Știi ce înseamnă cuvintele *pust*, *gist*, *duss* și *feng*?”

Fetița admise că nu știa și apoi, zîmbind fericită, spuse, „Oh, vreți să spuneți *foek*, *kusk*, *dalu* și *liben*?”

Cei ce nu știu cuvintele trebuie să le inventeze singuri.

Dealul maimuțelor

O HOARDĂ de maimuțe își găsi adăpost pe un deal stîncos și se părea că o comunitate mai gălăgioasă nu a existat vreodată, dat fiind că aveau niște certuri lungi și încălcite, iar aversiunea unora față de celelalte era atât de mare că era un mister cum de puteau trăi laolaltă. În diverse ocazii alte animale încercară să facă pace între maimuțe, dar, ca și cum numai gîndul le-ar fi înfuriat peste măsură, acestea țipară și trîncăniră mai rău ca înainte, aruncînd cu lucruri una într-alta cu atîta furie încît intermediarii se retraseră în pripă.

Și așa au mers lucrurile pînă a venit în regiunea aceea un tigrul. Cînd văzu cît de rău e tulburat dealul de urile dintre ele, tigrul socoti că maimuțele sînt o pradă ușoară și le va mînca după pofta inimii. Într-o dimineață se apropie de deal și pună la cale planul, dar cînd maimuțele îi ghiciră intenția, certurile dintre ele dispărură de îndată. S-au adunat laolaltă cu brațele împreunate, afirmîndu-și loialitatea una față de cealaltă apoi, colaborînd armonios, avîrîră o asemenea ploaie de pietre asupra dușmanului lor și răsturnară atîția bolovani la vale încît tigrul, intimidat de solidaritatea maimuțelor, se întoarse și alergă înapoi în junglă.

Animalele care încercaseră, fără succes, să medieze certurile maimuțelor spuseră atunci, „Se pare că singurul lucru care va uni maimuțele de pe deal este un dezastru.”

Lupii și animalele de muncă

UN ȚĂRAN, auzind că lupii se îndreaptă spre ferma lui, își chemă animalele de muncă ca să organizeze împreună apărarea. Animalele ascultară cuvintele stăpînului lor, iar țărnul, observînd purtarea lor supusă și dîndu-și seama de lipsa lor de interes în a rezista lupului, își înalță vocea încărcată de reproș.

„Ce s-a întîmplat cu mîndria voastră, cu instinctul vostru de a lupta pentru viață?” întrebă, „Ce au devenit curajul, spiritul vostru, încrederea în forțele voastre?”

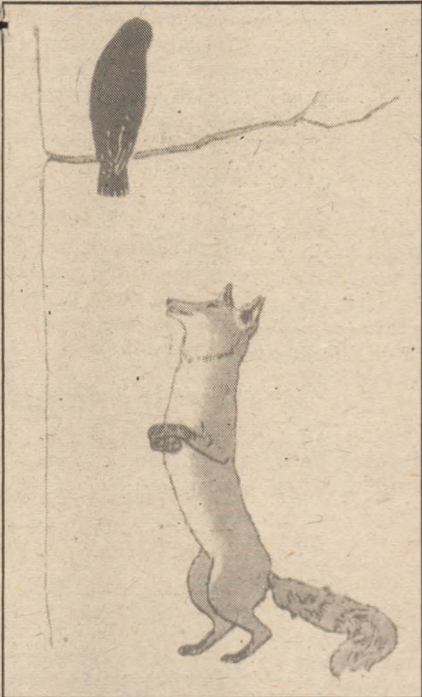
La aceasta, animalele își ridicară sfios capetele. „E oare cu puțință să ne întrebăm asta, Stăpîne?” spuseră.

Lupul și mielul, actualizată în 1939 de J. Y. Mass

Nurca și animalele domestice

O NURCĂ umblată prin lume se împrieteni cu un grup de animale domestice dintr-un grajd și, la sfârșitul zilei de muncă, se strecura pînă la capătul magaziei și stătea de vorbă cu ele. Pe cît de limitate erau cunoștințele animalelor din grajd, pe atît de variate erau cele ale nurcii, așa că acestea o găsiră, împreună cu

Corbul și vulpea, văzute de Boutet de Monvel

poveștile ei de călătorie și aventurile ei, un partener cu adevărat de preț. Într-o zi ea menționează o turmă de oi sălbatice cu care a stat o iarnă, iar oile din grajd se uită neîncrezătoare. „Nu există oi sălbatice”, spuseră. „Oile nu trăiesc decît acolo unde sînt oameni care au nevoie de lîna și carnea lor.”

Nurca spuse, „Sînt multe oi sălbatice. În fapt, înainte ca omul să le pună să lucreze pentru el, toate animalele au fost sălbatice și trăiau după cum pofteau, pe deplin fericite și libere.”

„Au fost și vitele libere?” întrebă boul.

„Bineînțeles”, spuse nurca. „După cum au fost și găștele, găștele, caii, caprele și toate celelalte ființe.”

Animalele se tulburară și-i puseră întrebări, iar nurca defini pentru ele deosebirea dintre o viață trăită în libertate și una în robie ca să le arate cît de mult au pierdut, cît de nenorocită le era soarta în comparație cu cea a fraților lor sălbatice.

Cînd isprăvi, animalele care pînă atunci își consideraseră starea de servitute ca pe ceva de la sine înțeles se strînseră mai tare în ea și spuseră, „Ce-i de făcut acum? Cum să ne recăpătăm libertatea?”

„Nu știu”, spuse nurca. „Poate că acum nu mai e nimic de făcut.”

La aceasta, animalele din grajd vărsară lacrimi și-și legănară capetele dintr-o parte într-alta. „Atunci de ce ne-ai mai spus?” întrebă. „De ce ne-ai arătat cît de mizerabil trăim, dacă nu poate fi făcut nimic să fim ajutate?”

Ciorile identice

DOUĂ ciori erau în dispută, fiecare susținînd că e mai frumoasă, iar celelalte animale, obosite de atîta ceartă, sugerară ca tăietorul de lemne, cunoscut tuturor ca un om drept, să fie chemat să pună lucrurile la punct. Acesta consimți și cele două ciori se prezentară înaintea lui. Fiecare, pe rînd, se înfățișă prefirîndu-și aripile și arcuindu-și gîtul în așa fel încît să fie evident pentru toți că era, așa cum afirma, mai frumoasă decît cealaltă competitoră; dar, după ce tăietorul de lemne le examină pe amîndouă, se scărpină în cap și spuse:

„După cît văd eu, sînteți absolut la fel și cînd lucrurile sînt egal de negre, nu poate fi de nici un folos să stabiliți distincții.”

Prezentare și traducere de
Constantin Eretescu

Texte tipărite cu acordul agenției
Herold Obsr Associates

XAVIER BORDÈS

Xavier BORDÈS s-a născut în sudul Franței, în 4 iulie 1944.
E profesor de greacă și traducător din greacă și latină.
Face parte din comitetul de redacție al revistei POÉSIE, al cărei director e Michel Deguy.

A publicat mai multe volume de poezie printre care :

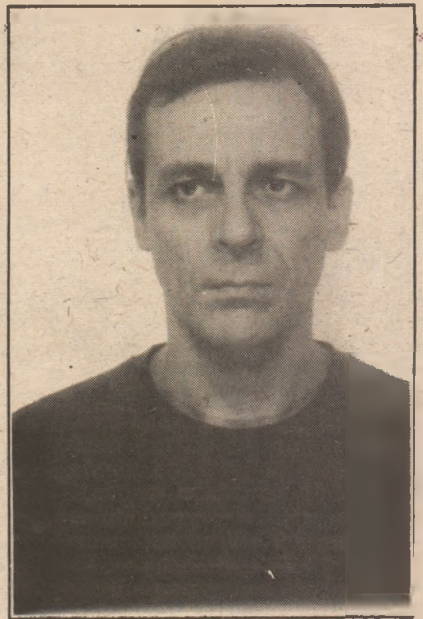
Le sans-père à plume, Cahier de l'oess 1985

La pierre amour, Gallimard 1987

Le masque d'or, Cahier de l'oess 1988

A tradus din poezia greacă modernă (Elytis, Anagnostakis, Salomos)

Poemele traduse sînt extrase din volumul *La pierre amour*.

Litania pietrei iubire

Piatră udă a memoriei
Madonă cu mîinile goale
Sfinx al orpsișilor

Floare de pavaj
Trandafir de nisipuri
Spirală a norului obscur

Zină mozaic de mîngîieri
Botticelli de spumă
Giocondă zmulșă ecoului

Blond dumnezeu pe scoica lui
Farmec de cuc pierdut
Inimă verde de primulacee

Sabie înaltă de sînge
Teacă de primăvară
Forță ieșită din valuri

Săgeată de pace sfărîmată
Rană de vînt irascibil
Cînt de exil occidental

Pasăre a lui Memnon
Vultur alb pe colină
Zăpadă risipind spațiul

Chip impalpabil al Îngerului
leșire în caz de pericol pe
geam
Gheară umflată a soarelui

Așchii de săruturi
Coji de chihlimbar
Grădină a somnului meu

Capcană de sevă cu degete
Rășină de auroră viitoare
Partenon la capăt de vis

Cristal crescut în rocă
Undă transparentă ca în
La Fontaine
Diamant fără de regrete

Dantelă cu margini de umbră
Coadă de ramuri de lună
Prepelița zăpezilor
invizibilă

Ogarcă cu cur alb a
podgoriilor
Grație devansînd
frumusețea
Inorog denunțînd crima

Zîmbet luat de la inamic
Uliță luată pe nepusă masă

Oaspete al instinctelor mele

Bucurie pură a întoarcerii
Ivăr cîntăreț al trecutului
Seară pe malul morții

Portice de pradă
Tonii de velur
Sărut al vîntului de noapte

Ultim recurs al magului
Clopot greu de veșnicie
Mac în jupon mor(i) fină

Fecioară strălucind în stejar
Sorginte fosforescentă
în beznă
Cerc vicios de capre negre

Spirală a norului obscur
Trandafir de nisipuri
Stea cu gene verzi

Lege de anemonă de purpură
Noapte de aur
nenumărată
Lăcustă de zmarald

Sfinx al orpsișilor
Madonă cu mîinile goale
Dală udă a memoriei

Piatră albă a iubirii mele.

După somn

După somnul leneș al anilor
fluviali
Jocul de lut al verii iată-l se
apropie
Pămîntul întărește în cuptorul
zilei
Forma ce se scobește în
golfuri de lavă.

Doar eu mai vorbesc de-
anotimpuri, de roze și vreme
Cultiv bălăniile limbii și singur,
din profil,
Hotărâsc dacă-i frig în stelele
din preajmă,
În interzise abisuri îmi arunc
privirea.

Știu să ascult cînd timpul
cîntă în suflete
O jeluire tristă ca la
o despărțire...

Cunosc Trezirea, și trecutul
de imagini ascunse;

Și sensul care adaugă la orga
pădurii profundă
Un acord continuu intonat de
anotimpuri:
Sînt plecat din țara de care
mi-e plină mintea.

Steaua

Seară bună Îndepărtatei ce cu
părul ei albastru
Peste noi în unde drepte sau
sinistre se revarsă
Seară bună din văioage
indicibile și unde se rotesc
Peste tumuri de tăcere vulturii
ecoului

Seară bună Îndepărtatei din
partea unei lumi
Unde nu se mai cunoaște
regretul doar uitarea
Ca un diamant fixată-n
catifeaua prezentării
Roză și albastră a memoriei

Seară bună Celei ce cu pasul
se apropie și apoi
se-ndepărtează
În incinta mănăstirii-ntunecate
a Timpului
Celei care strălucește în
gîtlejul privighetoarei
Și-nverzește o dată cu acele
cactușilor care nu înfloresc
decît noaptea

O deschidere tăcută a
uriașilor lotuși albi
În centrul fiecăruia în chip
de pistol
Stă ingenuncheat turcește
omul acela de aur
Care izbutește atît de bine
să surîdă fără surîs

Săvîrșirea întru Puritate

Seară bună Îndepărtatei ce
cu părul ei albastru
În genunchiul stîng proptită,
udă arborele vieții
În timp ce-n azur se înalță
roiul Șeptenarului
Și coboară în frunziș
păsările negre și faste...

În românește de
Dumitru Țepeneag

Scriitorii și Debarcarea

● Numărul din iunie al revistei „Lire” serbează, pe specificul său, Debarcarea din Normandia, prezentând numeroase cărți mai vechi și de ultimă oră dedicate evenimentului, precum și citate din jurnalele scriitorilor din ambele tabere, reunite sub genericul „Ziua de 6 iunie 1944 văzută de scriitori”. Sînt alăturate, între altele, părerile lui Claudel, Althusser, Cocteau și Drieu La Rochelle, ale lui Ernst Jünger, ajuns în Franța cu armata de ocupație, ale lui Ernest Hemingway - corresponsentul de război. În imagine, acesta din urmă, cu câteva ore înaintea debarcării trupelor aliate.

Gazetar - polițist - scriitor

● Autor de best-sellers, adesea adaptate pentru ecran (Anul dragonului, Prințul de New York, între altele), americanul Robert Daley a fost jurnalist la „New York Times” și adjunct al poliției din New York. Și în noul său roman, *Trafic de influență*, ca și în precedentele își folosește din plin experiența profesională.

Eugen Cizek și Împăratul Aurelian

● La editura franceză „Les Belles Lettres” a apărut cartea lui Eugen Cizek *Împăratul Aurelian și timpul său*. Tabloul societății în plină transformare din sec. III, precum și bio-

grafia marelui reformator politic și religios (212-275) alcătuiesc o carte de referință nu doar pentru istorici, scrie „Le monde de livre”, apreciind lucrarea profesorului român.

Din nou în SUA

● După ce a călătorit la Paris și la Tokio, expoziția „Capodopere ale impresionismului din Colecția Barnes” s-a reîntors în Statele Unite și va putea fi vizitată pînă la 14 august la Muzeul de artă Kimbell din Fort Worth. Amintim că este vorba de 80 de picturi ale impresionistilor, post-impresionistilor și artiștilor moderni francezi din Colecția dr. Albert C. Barnes, printre care lucrări de Manet, Renoir, Seurat și Picasso.

Dreapta și stînga

● De două luni, cartea cea mai căutată de publicul italian este un eseu de filosofie politică, *Dreapta și stînga* (ed. Donzelli), semnată de filosoful-senator pe viață Norberto Bobbio (85 de ani), care se bucură de o mare autoritate morală în Italia. Autor a numeroase cărți de filosofie a dreptului, Bobbio e și politolog prin *Politică și cultură* (1955), *Teoria formelor de guvernămînt* (1976), *Viitorul democrației* (1984) și *Statul de drept* (1990). Faptul că *Dreapta și stînga* se menține în fruntea listelor de vânzări și după alegeri e un semn că interesul suscitât de carte nu a fost conjunctural și că „frivolii” italieni pot prefera literaturii de consum un riguros studiu politico-filosofic.

George Peppard

● La Los Angeles a încetat din viață actorul George Peppard (65 de ani) care a jucat în 29 de filme și în numeroase seriale de televiziune. Marele său succes a fost rolul din „Micul dejun la Tiffany”, filmul lui Blake Edwards din 1961, în care a avut-o ca parteneră pe Audrey Hepburn.

George Banu despre Peter Brook

● Editura italiană „Casa Usher” a publicat traducerea volumului *Peter Brook* al criticului George Banu. Acesta a urmărit activitatea celebrului regizor englez la Teatrul Bouffes du Nord din Paris încă de la început, volumul său fiind considerat în suplimentul „La Talpa libri” al ziarului „Il Manifesto” drept „o autobiografie în oglindă”.

Sengai, călugăr Zen

● Sengai Gibon (1750 - 1838), călugăr de la 11 ani și apoi preot la Shōkuf-Ji (cea mai veche mănăstire din Japonia) a urmat învățăturile celor mai renumiți maeștri Zen din epocă și le-a practicat cu o bucurie și un umor cu totul aparte.

Desenele și picturile sale, însoțite de maxime, poeme și jocuri de cuvinte, se află în patrimoniul Muzeului Idemitsu din Tokio și vor fi expuse între 19 iunie și 24 iulie la Les Halles din Paris. În imagine, un desen de Sengai, *Țăranii*.

Scibor-Rylski

● Romanul *Inelul din păr de cal* de Aleksander Scibor-Rylski a fost interzis de cenzură în Polonia în 1965 și publicat postum în 1991. A fost ecranizat de Wajda, pentru care Scibor-Rylski scrisese scenariile la *Omul de marmură* și *Omul de fier*. Acest scriitor polonez, necunoscut la noi dar tradus acum cu acest roman în mai multe țări, s-a născut în 1928, a fost mai întîi un vajnic reprezentant al realismului socialist, un „autor oficial”, apoi s-a specializat în reportaje cu muncitori de șoc și în cele din urmă și-a spălat sufletul cu scenariile pentru Wajda și cu acest *Inel din păr de cal*. A murit alcoolic în 1983.

De la Z la K

● Din 1967 cînd a scris romanul *Z* care avea să-i aducă celebritate mondială datorită filmului lui Costas Gavras, și pînă la romanul său recent *K*, multe s-au petrecut în viața Greciei și a lui Vassilis Vassilikos (în imagine). Exilat în

timpul regimului militar (în Franța), întors la Atena în 1974, a fost timp de 3 ani director al programelor televiziunii naționale, apoi s-a retras din viața publică pentru a scrie povestiri și romane ilustrînd experiența omului de stînga întors în țara natală. *K* este istoria Greciei din ultimii zece ani, cuprinsă într-un amestec la cald de anchetă judiciară și cronică jurnalistică, al cărui personaj principal e banul. „Astăzi banul e gol. Nici o ideologie, nici o cruciadă nu-l mai îmbracă. Este banul pentru ban, așa cum spunem artă pentru artă”.

Un nou roman de Camilo José Cela

● În revista „Cambio” nr. 16, Camilo José Cela spune despre scriitorii: „Să crezi că poți influența societatea prin scris este un păcat de trufie propriu tinerilor prozatori și poeți. Pe lângă masturbare, le trebuie și o compensație.” El și-a publicat de curînd primul roman scris după premiul Nobel din 1989, *El asasinato del perdador* (Uciderea păgubosului), perdantul fiind, după părerea lui Cela, un personaj eminent literar.

O romancieră suedeză

● Suedeza Agneta Pleijel (în imagine) s-a născut la Stockholm în

1940, a fost mult timp jurnalistă și critic în paginile culturale ale ziarelor iar în 1988 a publicat primul său volum, *Vînătorii de vînt* care i-a adus premiul pentru roman. Acțiunea se petrece la Paris și în insula Java, în medii de emigranți de origini diferite și împletește cronică, autobiografia și ficțiunea, într-o construcție de o dezordine agresivă, sugerînd haosul care încearcă să invadeze universul. „Scriu pentru a înțelege sau poate pentru a mă consola”, mărturisește Agneta Pleijel, a cărei carte a apărut acum în traducere la Flammarion.

García Márquez e foarte viu!

NU ȘTIAM cum s-a răspîndit la noi zvonul că Gabriel García Márquez ar fi murit. Se pare că prin radio. Principalele reviste literare franceze din mai și iunie nu suflă o vorbă (ceea ce ar fi fost cludat în cazul dispariției unui laureat al premiului Nobel de o asemenea notorietate), iar în „Courrier international” nr. 186 (26 mai - 1 iunie) citim micul articol reprodus mai jos, din care rezultă clar că celebrul scriitor e bine merici, ba chiar a lansat simultan în toate țările de limbă spaniolă un nou roman, după ce publicase în aprilie o piesă de teatru.

García Márquez sub duș

Gabriel García Márquez revine la Cartagena. Ultimul său roman, *Del amor y otros demonios* (Despre dragoste și alți demoni)

se desfășoară în 143 de zile, pe străzile capitalei Americii în perioada colonială. Un decor pe care l-a mai folosit în *Dragostea în timpul holerei*. Săptămînalul columbian „Semana” scrie că totul se petrece ca și cum acest oraș ar fi pentru laureatul premiului Nobel pentru literatură locul ideal de exprimare a pasiunii și magiei.

Cum lucrează Gabriel García Márquez? Sub duș, a declarat el unui ziarist de la „Washington Post”. Asta l-a determinat să-și instaleze un al doilea boiler în apartament. Scriitorul rămîne cîteodată mai mult timp sub duș. În coșmarele sale își închipuie că, într-o zi de absență a inspirației, pielea i se va înmuia de tot iar aburii ieșiți din baia lui se vor vedea de la zeci de kilometri. Dimpotrivă, dacă ideea îi vine prea iute, se repede acoperit de săpun la masa de scris să și-o noteze.

Despre dragoste și alți demoni e și o aventură editorială. Cartea a apărut simultan în Columbia, Ecuador, Peru, Bolivia, Venezuela, Argentina și, în sfîrșit, în Spania unde au fost realizate corecturile și paginația textului pentru ansamblul edițiilor de limbă spaniolă. Pentru a se evita edițiile pirat, editura columbiană „Norma” a luat numeroase măsuri de precauție. Tot „Semana” scrie că cea mai spectaculoasă precauție este fabricarea a 140 de tone dintr-o hîrtie specială, de culoare bej, unică pe piața columbiană. În plus, ca la bancnote, „Norma” a imprimat pe fiecare exemplar semne de recunoaștere ce permit reperarea imediată a cărților-pirat.

Pentru a risipi orice dubiu, ne-am interesat la Ambasada Columbiei la București, care ne-a confirmat că zvonul despre dispariția lui Márquez e, din fericire, fals. (A.B.)

Perspectivile literaturii

● Revista literară „Quai Voltaire” pune în nr.10 întrebarea „Care sînt astăzi perspectivele literaturii?” Reproducem, din multele răspunsuri, concluzia directorului revistei, Alain Nadaud: „Literatura în sine nu este în pericol, ci, mai curînd, această societate care, incapabilă să-i recunoască mizele și importanța, fie o ignoră, fie vrea să o domesticească”.

Un artist catalan la Nisa

● În lucrările lui Guillem Nadal, plastician catalan născut în Majorca, în 1957, tematica e axată pe luptele cu tauri, moarte, sexualitate. Sculpturile sale în bronz sînt o mărturie a irezistibilei atracții față de forțele primitive esențiale, pe care civilizația creștină nu le-a putut înăbuși total. Circa treizeci de lucrări pe pînză și sculpturi în bronz ale lui Guillem Nadal sînt expuse pînă la 26 iunie la Muzeul de artă modernă și de artă contemporană din Nisa.

Iubita lui Céline

● Continuă să apară sumedenie de teze, eseuri și biografii avînd ca subiect pe Louis-Ferdinand Céline, fiindcă cititorii nu se pot mulțumi cu banalul „omul era abject, scriitorul-genial”. Alfred Juilland, universitar american, a căutat-o timp de zece ani pe Elizabeth Craig, dansatoarea americană care a trăit cu Céline din 1926 pînă în

1933. În 1988 a înflorit-o în sîrșit. Avea 86 de ani și abia atunci a citit prima oară o carte de Céline, *Călătorie la capătul nopții*, care îi e dedicată. Nu știa nimic despre succesul său literar. În cartea *Elizabeth și Luis*, publicată în SUA, Alfons Juilland reproduce convorbirile sale cu Elizabeth Craig. În imagine, Céline și Elizabeth la Chamonix.

Empedocle inedit

● La Biblioteca națională din Strasbourg, într-un lot de papirusuri provenind de la Akhmim (anticul Panopolis) achiziționat în 1905, au fost descoperite fragmente inedite aparținînd unuia dintre cei mai importanți gînditori presocratici, Empedocle (495-435 î.e.n.). Datînd din sec. II e.n., manuscrisele citează fragmente din două poeme de Empedocle, transmise prin generații. Un alt lot de manuscrise găsite la Panopolis se află în Germania și urmează a fi investigate de profesorul belgian Alain Martin, autorul descoperirii de la Strasbourg.

Justițiar sau asasin?

● Romanul lui Liam O'Flaherty (în imagine), *Asasinul*, este autopsia unei crime politice, petrecute în Irlanda anilor '20 și mai ales portretul unui asasin, întors din exilul său american pentru a executa un ex-terorist ajuns în Parlament și cu șanse de a deveni președintele Republicii Irlanda. O'Flaherty (după a

cărui carte, *Turnătorul*, John Ford a făcut un film memorabil) e interesat mai ales de mașinăria intelectualului uns cu ideea de „drepitate” pentru a ucide.

Dame Muriel

● Muriel Spark are 76 de ani și 20 de romane. Trăiește în Toscana, în presbiteriul unei biserici din sec. al XIV-lea. Născută în Scoția, Muriel Sarah Camberg și-a părăsit soțul, pe Sydney Oswald Spark, în timpul războiului și și-a început cariera de scriitoare din însărcinarea serviciilor secrete care i-au cerut să inventeze istorii pentru demoralizarea inamicului. Nu s-a mai recăsătorit; „N-am înțeles bărbatul cu care să am poftă să mă mărit și să fie liber. Cred că m-am măritat cu scrisul...” În Italia, unde s-a stabilit din anii '60, urmărește îndeaproape situația politică: „Mărturisesc că îmi place Berlusconi. Italia are nevoie de un bun manager. Cineva ca Mrs Thatcher” - a declarat ea în „Sunday Times Magazine”.

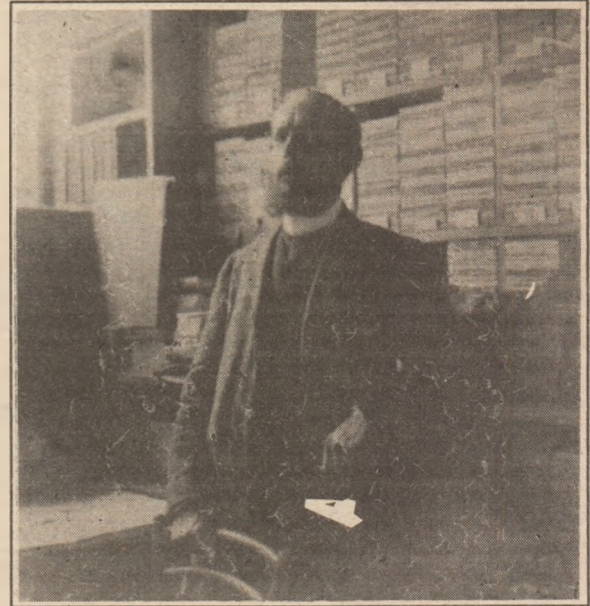
Muzeul Andy Warhol

● Recent, la Pittsburgh s-a deschis Muzeul Andy Warhol. Decedat la vîrsta de 58 de ani, artistul cel mai reprezentativ al Pop-Artei a lăsat în urma sa o avere de multe milioane de dolari. Majoritatea obiectelor din muzeu provin de la Fundația Warhol: 770 de picturi din perioada anilor 1950-1980, peste 80 de sculpturi, aproape 600 de gravuri, o

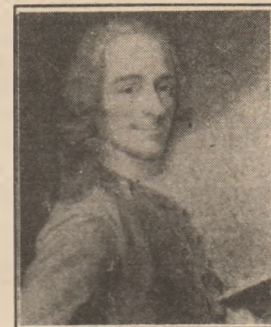
amplă colecție de fotografii, circa 1500 de desene, secvențe din peste 60 de filme și 2000 de videocasete. În imagine, „Cranium”, de Andy Warhol (1976).

Biografia lui Péguy

● Portretul lui Charles Péguy (1873-1914), poet neînțeles în timpul său, dar un om liber, cu o conștiință luminoasă, formează subiectul cărții lui Robert Burac *Charles Péguy. Revoluția și Iertarea*. Editor al operei lui Péguy în Pléiade, Burac revine personalitatea poetului care și-a plătit scump libertatea de spirit, care a avut, precum puțini, percepția tragică a mizeriei umane și care a murit pe front, împăcat cu gîndul că opera îi va supraviețui.

Voltaire pe rug

● Integraliștii islamici care trăiesc și militează în Elveția și Franța au reușit să-i convingă pe cei din Comitetul pentru organizarea sărbătoririi

tricentenarului nașterii lui Voltaire să excludă de pe lista operelor acestuia una dintre lucrările cele mai semnificative, și anume *Mahomed sau despre fanaticism*, tragedia din 1741, în care scriitorul-filosof denunță fanaticismele religioase. Voltaire nu și-ar fi fi putut imagina că operele sale ar putea să fie retrase din toate țările cu religie musulmană, iar numele său să ajungă pe lista intelectualilor care trebuie eliminați în genul lui Salman Rushdie.

Un Kafka sicilian

● Carmelo Samonà s-a născut la Palermo în 1926 și a murit la Roma în 1990. Toată opera lui literară e compusă din trei romane scrise și publicate în ultima decadă a vieții sale, dintre care două, *Frații și Paznicul*, au fost considerate capodopere, atât prin scriitură, cât și prin subiecte, critica italiană și franceză numindu-le cărți emblematice ale sîrșitului de secol, iar autorul fiind comparat cu Kafka.

Recuperare

● Una dintre cele mai celebre picturi din lume, „Strigătul” norvegianului Edvard Munch a fost găsită nevătămată de către

poliția din Norvegia, după ce fusese furată de la Galeria Națională din Oslo, în prima zi a Jocurilor Olimpice de iarnă de la Lillehammer.

CENTRUL SOROS PENTRU ARTĂ CONTEMPORANĂ anunță PROGRAMUL ANUAL DE FINANȚARE 1994

Destinate artiștilor, specialiștilor în artă sau instituțiilor artistice, bursele oferite de CSAC constau într-un ajutor financiar ce se acordă pentru următoarele proiecte :

I. Proiecte din domeniul artelor vizuale contemporane :

1. Pregătirea unei expoziții sau a unei manifestări de arte vizuale
2. Catalog al unei expoziții în curs de desfășurare, al unei viitoare expoziții sau retrospectiv, cu text în limba română și engleză

II. Domeniul educațional

1. Finanțare de abonamente la publicații internaționale de artă pentru bibliotecile specializate.
2. Suport financiar în organizarea de seminarii sau conferințe pentru artiști istorici de artă, studenți, inclusiv licee de artă.

3. Suport financiar pentru participarea la cursuri postuniversitare în domeniul artei.

III. Domeniul mediatic :

1. Sponsorizarea publicațiilor de artă (noi, precum și deja existente)
2. Sponsorizarea editării de cărți de artă, albume, broșuri etc.
3. Dezvoltarea proiectelor mediaticice

IV. Domeniul schimburi internaționale.

Suport financiar acordat instituțiilor, în organizarea de expoziții sau conferințe avînd ca temă subiecte din arta contemporană.

TERMEN LIMITĂ DE PREDARE A PROIECTELOR : 31 AUGUST 1994

◇ Formularele vor fi depuse la sediul Centrului Soros pentru Artă Contemporană, Str. Știrbei Voda nr.1, CP1-827, București, tel: 311 21 92; tel/fax:311 21 93

sau la sediile **FUNDAȚIEI SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ** din:

- ◇ Timișoara, Piața Victoriei 2, et.3, 1900, tel/fax : 096/190 804
- ◇ Cluj, Str. Galaxiei, nr.1/A, CP 73, 3400, tel: 095/150 163; fax:095/197 121
- ◇ Iași, Bd. Copou 19, CP 6-1356,6600, tel:098/146 935; fax:098/147 100

Revista revistelor

Abateri și dezabateri

În **CATAVENCU** nr.23, Iaromira Popovici și Eugen Istodor, aflați în voiaj de plăcere la Paris, pun întrebările lor absurde și voit prostești Monicăi Lovinescu, pentru a scoate de la dînsa răspunsuri comice pe gustul deșteptului de cititor. Ceea ce le reușea de minune cu Victor Surdu, Victor Stănculescu, Văcăroiu, Văcaru, Minzatu și alți victorioși postdecebristi, e un eșec penibil în cazul d-nei Lovinescu. Întrebată dacă a fost prinsă vreodată la metrou fără bilet sau dacă merită să dai o raită nocturnă în Place Pigalle, aceasta le-o zice de la obraz junilor impertinenți: „mi puneți întrebări care chiar nu mă interesează”. Dar cuplul de turiști turmentați de primul contact cu orașul-lumină și cu magazinele Tati nu se lasă, o dă pe politică, doar-doar vor storce vreun pic de haz: „Regele nu-i cam blbit pentru situația din țară?” Monica Lovinescu le răspunde calm, ca unor copii sîcitori: „Întîi că nu-i blbit. O fi fost cînd era mic, dar acum nu-i. Vedeți, eu l-am văzut pe rege de mai multe ori și, fără să intrăm în discuții privind tipul de conducere, o asemenea prestanță ca a lui ar duce la o demitocanizare a societății. În fruntea statului sînt mereu modele imitabile. Noi n-am mai avut astfel de modele. S-a strămutat în fruntea țării un fel de mitocanie în felul de a se purta. Era prost văzut să știi să ții o furculiță în mînă, iar regele cred că ar da o lecție de ținută”. • Un subiect gras al acestui număr - ce pleacă pe capul catavencilor (deși viața politică românească le trîntește săptămînal în cap atîtea pleți înct e de mirare că țestele lor nu s-au turtit deloc încă) - e cronică morții anunțate a președintelui Iliescu. Dintre „multiplele aspecte” care mai de care mai patologice ale chestiunii, am ales-o pe cea semnată de **Dr. Gheroghe Marinescu (spital)**: „Celor neliniștiți la gîndul că, atîngînd apogeul bolii, cariera pato-politică a domnului V.C.Tudor se va încheia, le dedicăm diagnosticul specializîtorilor noștri: resursele Butimanului nu s-au epuizat odată ce domnia sa a anunțat că președintele Iliescu va fi asasinat, iar nu că a fost deja asasinat”, și o poză cu legenda „Adrian Păunescu și C.V.Tudor în dimineața zilei de 17 iunie punînd la cale de Urgență un guvern în doi, de cinci minute: Io iau Ministerul internărilor și tu Ministerul externărilor”.

• În **ORIZONT**, cronică literară a lui Cornel Ungureanu ne trezește totdeauna interesul pentru cărțile analizate. În nr.7, cronicarul prezintă cartea lui I.D. Sărbu, **Traversarea cortinei. Corespondență cu Ion Negoițescu, Virgil Nemoianu, Mariana Șora**, apărută la Editura de Vest din Timișoara. Multe cărți tipărite în provincie și

despre care aflăm doar din paginile revistelor literare sînt de negăsit în marile librării bucureștene. Poate că ar fi bine ca recenzienții să indice atunci, cînd îl știu, și locul de unde se pot cumpăra cărțile pe care le apreciază, pentru a scuti de căutări inutile cititorii interesați. • În același număr, Șerban Foarță, sub titlul **Lager în ger**, discută convingător (și foarte adevărat pentru cei care l-au cunoscut bine) despre „abaterile” lui Nichita, despre oportunismul său, cît a fost, despre „imaturitatea” generozității sale, „amestec de gratuitate și egoism copilăresc”: „Nichita n-a făcut carieră, n-a strîns averi peste averi: n-a fost meschin, ci, dimpotrivă, munificent și magnanim. Nichita n-a vîndut pe nimeni, vînzîndu-se, din slăbiciune, pe sine însuși, uneori. El se va fi trădat pe sine din spaimă de singurătate și din nevoia unei curții perpetue în preajma sa. Dornic să placă tuturor sau, cel puțin, să nu dispacă (și, pe deasupra, disponibil), însăși natura-i feminină, velurul curteniei sale, sunt, ele, cauza derivei, cîtă a fost, a lui Nichita”.

Lumea ca cenacul • Lumea ca cafenea

Cu această dublă cacofonie se lansează **LITERE NOUĂ**, revista Cafelelei critice din Facultatea de Litere (a cărei existență am anunțat-o și noi cu cîteva luni în urmă), cacofonie voită firește, pentru că numai neglijență nu s-ar putea spune că e revista cu pricina. Scoasă de un mic grup de studenți ajutați de asistentul lor Ion Bogdan Lefter, această mică broșurică e în felul ei o performanță pe care puținii o așteaptă: inteligentă, vie, diversă, cu o alcătuire grafică de-a dreptul spectaculoasă, vîndînd o imaginație și un bun gust la care cele mai multe din revistele culturale de la noi nici nu visează. Ceea ce semnalăm noi acum este, bineînțeles, primul număr, în care plină și spațioasă, rubricile încă nestabilite, articolele republicate sînt speculate cu umor. Desigur, în mare, revista e consacrată întîlnirilor care au avut loc la Cafenea critică în aprilie și mai 1994; iar personalitățile invitate nu puteau fi decît un subiect bun de discuție: Andrei Pleșu, Alexandru Paleologu, Magda Cârneci, Paul Cornea, Ion Caramitru, Elena Ștefoi, Andrei Cornea, Costache Olăreanu și Mihai Șora. În paginile revistei sînt transcrise fragmente din discuțiile cu aceștia, semnificative pentru a-l face

peste un an în facultate și condus de Mircea Cărtărescu.

Unde se odihnește sursa lui C.V.T.

Mai multe ziare din Capitală au anunțat debarcarea din toate funcțiile de conducere de la **ADEVĂRUL** a lui Sergiu Andon. **Adevărul** n-a anunțat însă asta decît pentru cei care au avut curiozitatea să se uite în caseta tehnică. Sergiu Andon nu se numără printre simpatizii noastre - chiar dimpotrivă -, dar un ziar care vrea să-și informeze cititorii trebuie să înceapă chiar din propria sa ogradă. Iar atunci cînd ziarul cu pricina face schimbări chiar în echipa de conducere e normal să ofere cititorilor săi satisfacția de a afla de la sursă ce s-a întîmplat și de unde se trage întîmplarea. • În **ARMATA ROMÂNIEI**, săptămînal interesant și pentru civili, General-maiorul Constantin Stănășilă îi adresează o scrisoare deschisă lui Cornelii Vadim Tudor, din care cităm: „... calitatea de infractor cu care mă gratulați de la înălțimea fotoliului dvs de senator, nu se susține, ba din contră, se infirmă. Și în acest caz, după elucidarea speței, îmi rezerv dreptul să mă adresez justiției. Și în final, dle C.V. Tudor, am să vă fac o confidență. Eu sînt unul din cei care la alegeri au votat pe toată linia „România Mare”. Am crezut în buna credință a formațiunii pe care o conduceți. Ca alegător al dvs, vă cer, dle SENATOR C.V. Tudor o întrevedere la o dată cît mai apropiată. V-o propun la sediul unității noastre, unde vă pot documenta cu originalele tuturor documentelor invocate. Este locul unde ne putem măsura statura morală. Sper să-mi primiți invitația.” În ceea ce ne privește, am mai scris că C.V.T. nu atacă armata la vîrf de capul lui. Dimpotrivă, dacă el a ajuns cu obrăznicia pînă acolo, acesta e un semn că cei care-l manevrează pe C.V.T. au interes să murdărească și armata. • **EVENIMENTUL ZILEI** povestește pe larg ce hram poartă revoluționara Maria Schiht care i-a oferit lui Vadim istoria cu asasinarea președintelui Iliescu. Aceasta se odihnește la balamuc, de unde îl susține

Umor involuntar

„printre aspectele planetare de pe cerul natal al „presupușilor criminali” (este vorba de asasinii lui Ioan Luchian Mihalea, n.n.), se pot distinge cele mai bune semne de succes și de soartă bună, indicînd și o fire blîndă, mistică și melomană, accentuate tendințe la evlavie, elanuri de generozitate și de altruism, idealuri înalte, aspirații nobile, posibilitatea de a lucra în Cosmos”.

I. PETROȘANU, de la Asociația Astrologilor, în **Libertatea** din 9 iunie 1994

„nu vād de ce n-ar fi posibilă și o remaniere, după cum poate fi valabilă și perfect realizabilă cooptarea în Executiv a 2-3 reprezentanți ai PUNR. Însă eu la sfîrșitul săptămînii voi pleca din țară și dacă se va face așa ceva, se va face în lipsa mea!”

VASILE VĂCARU - declarație consemnată de Florentin Popescu și publicată în **Vocea României** din 8 iunie 1994

„noi pierdem vremea să primim delegații care vor mai multe privilegii decît cele pe care le-au avut pînă acum. De unde să le dăm? O să le dau casa mea cu chirie la I.C.R.A.L., le dau hainele de pe mine, numai să nu le mai aud gura”.

CORNELIU VADIM TUDOR în **România Mare** din 10 iunie 1994

„Marți 7 iunie, la un sediu din str. Cămpineanu, reprezentanți ai asociațiilor revoluționare din întreaga țară și jurnaliști au vizionat o casetă, înregistrată în februarie curent la Palatul Cotroceni, în care președintele Ion Iliescu afirma despre senatorul C.V. Tudor: «E paranoic, domnule!».”

C. STERIAN și A. ZAIRA în **Ora** din 8 iunie 1994

absolut neabătut pe liderul P.R.M. La așa lider, așa susținători. • Și apropo de **România mare**, cititorii săptămînalului **INFRACŌAREA** au bîgat de seamă că articolele au început să se cam repete. Mai exact că se repetă cuvînt cu cuvînt. Poate și-o fi schimbat autorul punctul de vedere. • În **Evenimentul zilei** aflăm de ce a demisionat Nicolae Prelipceanu din funcția de director de programe de la SOTI, deoarece nu-și putea lăsa reputația la mîna unui Niță, nefericitul director executiv al acestui tot mai nefericit post t.v. • În **VREMEA**, unul dintre semnatari, persoană importantă pe vremuri, se străduiește să demonstreze că bilciul intitulat „Totuși iubirea”, cenacul itinerant, merită adeziune națională. Asta-i strică pe unii dintre concetățenii noștri - nu disting între exercițiile impuse și cele liber alese. Cenacul lui A.P. putea părea un exercițiu liber ales cu voie de la stăpînire, pe vremuri. Acum, același cenacul nu mai e decît echivalentul unei fantome reșapate. Bîntuie, dar nu mai impresionează pe nimeni. • **TINERAMA** publică facsimilul unui angajament la securitate al pastorului Tokes. Nu ne putem pronunța asupra autenticității angajamentului, dar pastorul a făcut atîtea năzdrăvănii în ultimii ani, încît ar fi putut semna liniștit un contract de neagresiune cu C.V. Tudor. • Toate ziarele se laudă cu corespondenții lor în America, la Campionatul Mondial de Fotbal. Noi, care nu sîntem decît o revistă de cultură nu ne-am gîndit, de la bun început, că vom avea corespondenți în Statele Unite. Cu toate astea, cititorii noștri din Statele Unite ne-au telefonat pentru a ne oferi corespondențe pentru meciurile din World Cup '94. În măsura în care aceste corespondențe se vor potrivi cu programul nostru de tipărire, **Tușierul** va fi încîntat să cedeze locul corespondenților noștri benevoli.

Cronicar

SPORT

Columbieni trebuie sîcîiți

MAI MULT sper decît cred că ai noștri îi vor bate pe columbieni. Ultimul rezultat al echipei naționale antrenate de Maturana mi-a cam luat piuitul. Acel 3-0 cu campioana Braziliei nu e o treabă despre care să spui că nu contează. Columbieni sînt, psihologic, pe vîrfurile valului. Ai noștri, după egalul cu Suedia, sînt în situația boxerului care intră în ring gîndindu-se cum să n-o încaseze, nu cum să-și toace adversarul. Oricum, acest meci nul nu e cel mai rău lucru din lume, fiindcă îi va face pe ai noștri să joace atent. Mă înviesc însă că le va da atît aplomb încît să nu se lase timorați de ultimele succese ale columbienilor. Dacă fundații laterali vor face față curselor lui Asprilla și ale lui Rincon, iar Gică Popescu se va ține de capul lui Valderrama, ca să-l împiedice să distribuie mingi, s-ar putea ca în faza de apărare primejdia să vină doar din partea numerelor personale ale atacanților columbieni. Din păcate, Belodediti nu mai are viteza de reacție de altădată, așa că e posibil ca rezultatul să depindă de forma în care va fi Stelea în ziua meciului. Nu-i mai puțin adevărat că dacă ai noștri vor juca tăios cartea atacului, mergînd pe centrul apărării columbiene unde, după mine, e de mîncat o pline, Maturana va fi silit să-și retragă mijlocașii, pentru a închide fereastra.

Oricum, pentru a-i potoli pe columbieni, ar trebui ca faza de apărare să înceapă din terenul lor - cu presing. Ca fapt divers, nici una dintre echipele care au jucat în verificări cu columbieni n-a încercat această soluție. Sîcîiți sistematic din propriul lor teren băieții lui Maturana ar putea avea probleme de construcție pe care, cine știe, poate că nu vor fi în stare să le rezolve.

Totuși să nu ne îmbătăm cu speranțe - la ora asta Columbia e o echipă de foarte mare valoare, avantajată și de marele număr de meciuri amicale în care și-a făcut cu succes rodajul. Și dacă ai noștri nu prind o zi bună, să ne ferească Dumnezeu. Rezultatul depinde însă și de gîndirea tactică a lui Iordănescu în a cărui inteligență eu, unul, cred.

Tușier

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86.;
650.33.69.; 659.35.42. (foto).

Abonamente: 3 luni - 3900 lei; 6 luni - 7800 lei; 1 an - 15600 lei. ISSN 1220-6318.

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediție. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

24 pag. - 300 lei